

GLOBALISERING, ETNIFISERING AV FATTIGDOM OG MIGRASJON

Et kritisk blikk på det rumenske romfolkets situasjon i Norge og i Romania.

Master i sosialt arbeid

NTNU, Trondheim 2013

Student: Alstad, Cornelia

FORORD

Ideen om å starte med denne forskningsoppgaven, har jeg hatt lenge. Temaet har jeg diskutert mange ganger med min veileder, og i forbindelse med migrasjon av romfolk og den heftige debatt som reiste seg i Europa og i Norge, ble temaet aktualisert og interessant å trenge dypere inn i. Det har vært en ganske krevende prosess, som har gitt meg mulighet til å se dette temaet fra ulike sider og i lys av to ulike europeiske samfunn. Jeg har også fått anledning til å spørre toppolitikere om deres mening om fenomenet, og folk på grasrota om hva de mener om det de iakttar.

Det er et komplisert og sammensatt tema. Sett i et vestlig perspektiv, blir romfolkets situasjon karakterisert som et etnisk problem, hvor synspunkter om sosialpolitikk og bekjempelse av fattigdom ikke er synlig representert. Den politiske vestlige retorikk er rettet mot kritikk og politisk sanksjon i forhold til Øst-Europa, ved å peke på manglende integrering av den etniske gruppen, kombinert med et paternalistisk og moralistisk syn. Samtidig kan vi bringe på det rene at romfolket som minoritet i Romania, blir inkludert i regjeringens nasjonale minoritetspolitikk, og blir støttet av en sterk lobby fra romfolket, det sivile samfunnet og den rumenske regjeringen. Den rumenske tilnærmingen er rettet mot å presentere den etniske gruppen romfolk, som et klasseproblem i et sterkt polarisert samfunn.

Kanskje er det på tide å stille spørsmål til de vesteuropeiske land om deres kommunikasjon om Øst-Europas minoritetspolitikk, om konsekvensene av arbeidsløshet og økonomisk krise, og om hvordan disse påvirker majoritetens/minoritetens holdninger i disse samfunnsforholdene. EU har i sin politiske agenda et uklart syn på hvordan integrering av romfolk skal foregå og bruker en ambivalent kommunikasjon. De stiller seg kritisk til Øst-Europas integreringspolitikk, de viser liten vilje til å kritisere den harde linje som ble brukt i vesten av franske og italienske regimer i forhold til romfolket, og sanksjonerer dermed tiltak som deportering og returnering av romfolk til opprinnelseslandet. og fører lange diskusjoner om pengeoverføringer for inkludering med krav om å finne løsninger på hjemmebane. Tanker om å komme i dialog med Øst-Europeiske land for å finne felles mål og strategi for sosial inkludering ser vi lite av. En slik fraskrivelse av ansvar for en århundrelang og tydelig utestengning av en folkegruppe, fører til etnisk stigmatisering og sosial ekskludering av romfolk i Europa.

I diskusjoner om denne gruppens sosiale inkludering, har Vest-Europa ofte brukt en etnisk diskurs og har oftest pekt på at Øst-Europa måtte komme opp med konkrete, inkluderende

tiltak. De overså det faktum at romfolk som minoritetsgruppe, har levd mange hundre år i felleskap med ulike europeiske folk og opplevd både undertrykkelse og likeverd. Situasjonen deres var ikke ulik andre fattige folkegruppers livsvilkår, gjennom hele middelalderen. Slik sett har romfolket vært en del av et multikulturelt samfunn i Europa i mange hundre år. At økonomisk dominerende EU-land i dag forsøker å gi nye og fattigere medlemsland skyld og ansvar i forhold til romfolkets levevilkår i Europa, spesielt de land med stor andel rombefolkning, som Romania og Bulgaria, gir inntrykk av at disse etniske grupper ikke hører til i vestlige deler av Europa. Problemet må løses der romfolket hører hjemme, men er dette spørsmålet virkelig så enkelt, historisk og økonomisk?

Skrivingen av denne oppgaven ble gjort med tanke på refleksjon om fenomenet og redegjøring om utfordringene som etnisitet og sosial klasse skaper. Samtidig er det vesentlig å peke på hvilke perspektiver som ligger til grunn i drøftingen av romfolksproblematikken. Personlig har jeg tatt med meg erfaringen av å være i en minoritetsposisjon, i det såkalte flerkulturelle norsk samfunnet. I tillegg vil jeg samtidig være en representant for majoritetsgruppa i mitt opprinnelige hjemland, Romania, og attpå til snakke om den mest omdiskuterte minoritetsgruppen vår, romfolket. I ettertid synes jeg det har vært en fordel å være østeuropeer fra Romania og arbeide med dette temaet. Mest tror jeg mine tanker var rettet mot forståelse av fenomenet migrasjon, om konsekvenser det medfører og om hvordan etnisitet og etniske relasjoner arter seg i en kompleks, globalisert verden. Oppgaven har gitt meg sjansen til å være en selvstendig person, uten å være bundet av å bekrefte systemets agenda eller å vise lojalitet til noe eller noen. Det vil si at jeg har hatt mye frihet til å undersøke, tolke og å være en del av forskjellige miljøer både i Norge og i Romania, å pendle fra topp til bunn, og å bevare min integritet som menneske. Det jeg har kommet fram til har en mer internasjonal tilnærming, det bygger både på kulturforståelse og kultursensitivitet, som jeg prøver å bruke på en forsiktig måte. Mine funn er ikke begrenset bare til romfolk som etnisk gruppe, det kom tidlig inn i bildet andre sosiale aspekter og andre etniske grupper, som til sammen gir et bilde av hva Europa egentlig er i dag, på godt og vondt.

Jeg vil gjerne uttrykke min dype takknemlighet til professor Berit Berg, som har vært min veileder, for langvarig og oppmuntrende støtte, faglig veiledning, forståelse og medmenneskelighet. Jeg vil også takke instituttet og min gode venn og mentor, Hugo Sandoval. I arbeidet med oppgaven har det også vært sterke følelsesmessige stunder, hvor etniske grenser forsvant, og hvor jeg som menneske ble konfrontert med dype, etiske dilemma, og opplevde at selv om vi lever i det vi kaller en globalisert verden, så er vi

fremdeles lukket inne i små rom, hvor splittelse, rigiditet, merkantilitet og makt dominerer.

Trondheim / Bucharest

August 2013

Cornelia Alstad

INNHALDSFORTEGNELSE

Kapitel 1 Innledning

- 1 1.1 Forskningsbehovet
- 2 1.2.1 Tema og problemstilling.
- 3 1.2.2 Hovedproblemstillingen
- 1.2.3 Forskningsspørsmål
- 4 1.3 Begrepsavklaring og definisjoner
- 6 1.4 Oppgavens oppbygning

Kapitel 2 Tematisk bakteppe

- 7 2.1 Historisk bakgrunn
- 10 2.2 Rumensk intern og internasjonal migrasjon
- 11 2.3 Etnisitet, etnisk klassifikasjon, sosial identitet og stereotypi som kategorier

Kapittel 3 Forskning og samfunnspolitikk

- 14 3.1.1 Tidligere forskning og faktakunnskap om romfolk i Romania
- 18 3.1.2 Nomadisk levemåte mellom stereotypi og arketyp
- 20 3.1.3 Slektsorganisering
- 22 3.1.4 Romfolk fra Romania i moderne tid
- 23 3.1.5 Marginaliseringsfenomen av romfolk
- 24 3.2.1 Minoritetspolitikk – romfolk i Romania
- 31 3.2.2 Interferens mellom etnisitet og sosial identitet
- 3.2.3 Relasjonsmodeller
- 32 3.2.4 Bolig
- 3.2.5 Fattigdom

Kapittel 4 Teoretiske perspektiver

- 33 4.1 Teori om makt, sosial ulikhet og deltakelse: Bourdieu, Max Weber
- 36 4.2 Bourdieus teoretiske begreper sett i forhold til en etnisk gruppes posisjon
  - 4.3 Habitus og romfolk som etnisk gruppe
  - 4.4 Begrepet felt og etniske minoriteter
- 37 4.5 Økonomisk kapital
- 38 4.6 Kulturell kapital
- 39 4.7 Sosial kapital
  - 4.8 Symbolsk kapital
- 40 4.9 Hvordan studere etniske gruppers posisjon i forhold til Bourdieus teori
- 41 4.10 Webers teori om makt

42 Kapittel 5 Metode

- 42 5.1 Kvalitativ metode
- 43 5.2 Fenomenologisk – hermeneutisk tilnærming
  - 5.3 Utvalg og rekruttering
- 45 5.4 Intervjuguide
- 46 5.5 Gjennomføring og transskribering
  - 5.6 Deltagende observasjoner
- 47 5.7 Etniske problemer i feltarbeidet
- 48 5.8 Klarhet – uklarhet i roller
  - 5.9 Forforståelse
- 49 5.10 Dataanalyse
- 50 5.11 Validitet og reliabilitet
  - 5.12 Generelle etiske refleksjoner

51	Kapittel 6 Presentasjon av resultater
	6.1 Feltarbeid Romania
	6.1.1 Introduksjon av feltet
52	6.1.2 Hendelsesforløp i romfolkgruppen mellom juni 2012 og juli 2013 i Trondheim
57	6.1.3 Innsikt gjennom eksisterende sosiale felt og relasjoner: gruppens struktur, organisering og interaksjon
68	6.1.4 Romfolks ulike former for kapital, sett i maktperspektiv
69	6.1.5 Makt og avmakt blant romfolk
75	6.1.6 Marginalitet, sosialt avvik, kontrollmekanismer og tilpasningsformer i en romfolkgruppe
77	6.1.7 Tigging
79	6.1.8 Intervju med lokale politikere
84	6.2.1 Hjelp og frivillighet
96	6.2.2 Intervju med Kirkens bymisjon
98	6.3 Feltarbeid i Romania
	6.3.1 Forberedelse og innsikt gjennom sosialt felt i Bucharest
103	6.3.2 Intervju i Rumensk Akademi, med leder for Institutt for forskning av levekår i Romania
104	6.3.3 Intervju med lokaladministrasjon i distrikt 2, Bucharest, gruppefokus intervju
106	6.3.4 Intervju med leder til Nasjonal Etat for Romfolk
108	6.3.5 Intervju med rådgiver fra Regjeringen
110	6.3.6 Intervju med generalsekretær i romfolkets parti «Pro Europa»
	6.3.7 Feltarbeid i bydelene Baicului og Tei

112 6.3.8 Hjemmebesøk hos familier i Gara de Nord, distrikt 1 og Macaralei

118 6.3.9 Ferentari

124 6.3.10 Sosiale avvik og kriminalitet blant romfolkgrupperi Zabrauti

128 Kapittel 7 Oppsummering og avsluttende kommentarer

VEDLEGG

a – e Litteraturliste

f – w Intervjuguide

KAPITTEL 1   INNLEDNING

1.1 Forskningsbehovet

De senere årene har en stadig økende migrasjon i Europa, ført til en økende politisk oppmerksomhet om hvilke utfordringer vi står overfor. Kompliserte konsekvenser knytter seg til spørsmål om menneskerettigheter, innvandring, kunnskap om mangfold, sosial interaksjon og inkludering på ulike samfunnsarenaer. Forskningsbasert materiale og data relatert til utsatte etniske grupper, som f. eks. romfolk, deres deltakelse, sosio-kulturelle og politiske identitet, har i det siste kommet tydeligere fram i en europeisk kontekst, og skapt en kontroversiell debatt knyttet til etnisitet/klassebakgrunn, arbeidsmarked og utdanning. Forskningen på feltet har vært fokusert på å definere hvilke utfordringer et multikulturelt samfunn skaper, på de utformingene som de offentlige myndigheter tar i bruk og på de politiske, sosiale og kulturelle etniske prosesser som skapes i samhandlingen. Som en del av det rike Europa, har norske myndigheter en klar målsetting om å inkludere innvandrerne, for å unngå sosial forvitring eller etablering av en ny underklasse, gjennom sosial utstøting og marginalisering. Å få økt kunnskap om migrasjonsfenomenet og det flerkulturelle Norge, viste seg å være et prioritert område i forskningsfeltet. Økt forståelse og erkjennelse av de sosiale maktstrukturene i samfunnet, er en forutsetning for å forstå maktens struktur og karakter, hvilken betydning de har for motivasjonen som ligger bak integrasjonsprosessene og hva det vil bety for utsatte etniske grupper.

Nasjonale stater garanterer for individets rettigheter og for sosial utvikling. De forvalter rettighetsrelasjoner mellom offentlige organer og individet. Samfunnet i dag har en verdipluralistisk karakter, hvor sosial integrasjon er preget av formelt medlemskap, av plikter som må oppfylles og rettigheter som skal utløses. Med denne oppgave håper jeg å vise et bilde av en etnisk gruppe, som i Norge er lite kjent, romfolk fra Øst-Europa. Jeg vil også vise de sentrale hovedtrekk ved den gruppen, deres særegenhet og hvordan deres tradisjoner, ofte vil være uforenelige med storsamfunnet. I oppgaven anvendes både betegnelsen «minoritet», «romfolk» og «sigøyner». Intensjonen er å identifisere deres etniske trekk, de krav og utfordringer som denne gruppa opplever i Norge og i Romania.

1.2.1 Tema og problemstilling

Min masteroppgave vil ta utgangspunkt i en kvalitativ undersøkelse om forholdet mellom globalisering av fattigdom og migrasjon av en etnisk gruppe romfolk. Mitt feltarbeid har foregått over en lang periode, blant en gruppe rumenske romfolk som befinner seg i Trondheim, og en del romfolkgrupper i Bucharest i Romania. Bucharest har en befolkning på noe over 2 millioner, og er Romanias hovedstad og største by. De holder til i forskjellige bydeler, hvor konsentrasjonen av romfolk er særlig stor: Rahova, Ferentari, Gara de Nord, Calea Grivitei, Colentina, Macaralei, Berceni, og Baicului. Også i utkanten av byen, i området Ilfov, har jeg gjort en del besøk og undersøkelser.

Mitt tema skal også belyse måten norske myndigheter og nasjonale myndigheter i Romania, forholder seg til EU's krav om sosial inkludering av romfolk. En viktig målsetting er å sette fokus på deres sosio-økonomiske situasjon under migrasjonsprosessen, både i vertslandet Norge og i landet de kommer fra, Romania. Hvordan forholder disse to land seg, med sine ulike historiske og sosio-politiske karakteristikk, til romfolket? Hvordan opplever informantene og myndighetene denne nye type migrasjon, hvilke strategier har de etniske gruppene tatt i bruk for å tilpasse seg andre samfunn, hvordan påvirker politiske, sosiale og etniske dimensjoner hverandre, hva er den norske stats reaksjoner på masseutvandringen og hvordan ser de rumenske myndigheter på fenomenet? Oppgaven vil belyse problematikken fra to perspektiver, det norske og det rumenske, og vil fokusere på resonansen mellom de sosiale /etniske dimensjoner, på interaksjonen mellom majoritet-minoritetsgruppe og hvilke utfordringer dysfunksjonelle interetniske relasjoner skaper i et postmoderne samfunn. Temaet er rettet mot et svært alvorlig og vanskelig sosio-politisk spørsmål i Europa i dag, «inkludering av romfolk». Temaet skaper stor og konfliktylt debatt og har i tillegg til den etniske, også en sosio-økonomisk dimensjon.

Oppgavens tema har også bakgrunn i personlige opplevelser, gjennom mange års erfaring som medlem av en rumensk diaspora i Norge. Min personlige erfaring om hva det betyr å være en del av en minoritetsgruppe i Norge, som ofte blir vinklet negativt i sosiale media og offentlige debatter, med ensidig fokus rettet mot det å bli definert som en avvikende gruppe i samfunnet, har gitt meg følelsen av å bli stigmatisert. Dette stigma er ikke blitt mindre sterkt de siste årene, sett i lys av migrasjon av romfolk mot Vest-Europa.

Feltarbeidet har foregått i nesten 12 måneder i Trondheim og Bucharest, fra juni 2012 til mai 2013. Utgangspunktet var å forske på rumenske romfolk som befinner seg i Trondheim og en gruppe som befinner seg i Romania. Ved å vise deres sosiale levekår, levemåter, sosial og politisk organisering, migrasjonsprosessen, politiske forhold og konsekvenser i vertslandet og interetniske relasjoner sett ut fra sosial klasse/etnisitet/makt- perspektiv, vil det være mulig å si noe om fenomenet. Oppgaven tar også utgangspunkt i analysen av maktspektet i relasjonen mellom den rumenske romfolkgruppen som etnisk minoritetsgruppe og den norske stat, og hvilke muligheter gruppa har til å definere sin sosiale posisjon i Norge.

Mitt feltarbeid blant romfolkgruppene i de to landene, intervjuer, møter og uformelle samtaler, er det empiriske grunnlaget for denne oppgaven, men jeg vil også dra inn funn fra ulike refleksjonsforum med en del informanter, for å kunne belyse funnene fra flere sider.

Etter at land fra Sentral- og Øst-Europa sluttet seg til EU, har romproblematikken blitt sterkt synlig for europeiske institusjoner, ikke bare pga. den tallmessige økningen, men også fordi de innehar utsatte og marginale posisjoner i alle samfunn. Synliggjøringen ble sterk, fordi media ga det stor oppmerksomhet, mennesker i EU har rett til fri bevegelse og migrasjonen ble stor. Som minoritetsgruppe representerer romfolket ca. 2 % av Europas befolkning. De representerer en stor konsentrasjon av sosiale og økonomiske utfordringer, relatert til levekår, fødselsrate, lavt utdanningsnivå, segregerte boligområder, dårlig helse og marginale jobbmuligheter. Vestens institusjonelle reaksjon tok form av ekstreme tiltak, som deportering, sosial utstøting og politiske sanksjoner, som alle ble gjort med tanke på å hindre dem i å bosette seg i Vest-Europa. Før EU-medlemskapet, ble Romania og Bulgaria gjort oppmerksomme på at romfolket kunne bli et stort problem.

1.2.2 Hovedproblemstillingen

Hvordan vil migrasjontilværelse i en globalisert verden påvirke levemåte og handlingsalternativer for en etniske gruppe av romfolk og hvilke konsekvenser har dette for landene de lever i?

1.2.3 Forskningsspørsmål

I min undersøkelse ville jeg ta utgangspunkt i en del spørsmål relatert til romfolk som minoritetsgruppe både i vertsland og i hjemland. Det viktigste spørsmålet jeg vil prøve å svare på er:

Har fattigdommen en etnisk dimensjon, eller skyldes det et strukturelt, relasjonelt fenomen, som romfolket har opplevd opp gjennom sin historiske evolusjon?

I drøftingen av dette, vil jeg ha forskjellige innfallsvinkler og jeg vil særlig trekke inn teorier om sosial kapital og makt.

1.3 Begrepsavklaring og definisjoner

Rom eller sigøyner? I dag er det stor forvirring internasjonalt i bruk av begrepene rom eller sigøyner og dette blir forsterket av både lingvister, romaktivister og politiske aktører.

Dilemmaet om bruken av etnonymet rom eller sigøyner har pågått over lang tid. Debatten er kontroversiell og blir også påvirket av romaktivister, og det har bidratt til å få fram en politisk diskusjon om bruken av begrepet rom. Etter 1989 ble spørsmålet om romfolks integrering og normaliseringen av deres status, satt på dagsorden i Romania. Det har vært mange polariserte meninger, og de skapte sterke reaksjoner i det sivile samfunnet. Romaktivister kjempet for en endring av begrepet sigøyner, mens det rumenske samfunn, politikere og media rettet fokus mot tendensen til å skape forvirring mellom ordet rom og roman, som betyr rumensk.

Myndighetene reagerte på dette og på at det internasjonalt, fort ble akseptert at ordet rom skulle erstatte sigøyner, og at det i vesten raskt ble tatt i bruk i offisielt språk og terminologi.

Begrepet rom eksisterte allerede i perioden 1919-1948, men etter 1989 begynte rom å erstatte ordet sigøyner i økende grad. Hva er riktig? Etter at romaktivister og romledere har blitt mer synlige i europeiske forum og på den politiske arena, har de erklært ordet rom som eneste riktige begrep og pekt på at begrepet sigøyner har en rekke negative konnotasjoner og blir ofte brukt på en nedsettende måte. Dette sammenfaller i tid med en ny politisk, identitetsskapende bevegelse i den moderne historiske periode. Allerede i perioden 1919-1949 dannet rumenske sigøynere egne organisasjoner, politiske plattformer, ideologi og programmer, og krevde blant annet en lingvistisk endring, hvor de ville bli kalt rom, som etnisk gruppe.

I nyere tid, har det i Romania vært tre viktige debatter i forhold til romfolk: høsten 2007, våren 2009 og perioden 2010-2011.

I 2007 var det en stor debatt, fordi en mann av romfolket, med rumensk statsborgerskap, R. Mailat (rudar), drepte en italiensk kvinne i Roma. Dette skapte på bakgrunn av sterke følelser, store kollektive reaksjoner, der alle rumenere ble oppfattet som romfolk og stemplet som kriminelle i det italienske samfunnet. Mange rumenere ble kollektivt offer for denne type lingvistisk begrepsforvirring mellom rom og rumensk, som på rumensk høres likt ut. En

del politiske ledere i det rumenske sivile samfunnet krevde å få bruke begrepet sigøyner igjen, men møtte mye motstand fra romfolkets ledere og aktivister, som klarte å beholde ordet rom i offisiell tale.

Likevel er det fremdeles mange rumenske politikere, intellektuelle og en del NGO sammen med Det Rumensk Akademi, som kjemper for få tilbake bruken av ordet sigøyner.

I 2009 ble det, etter et forslag fra journalister i redaksjonen i avisa «Jurnalul national», startet en nasjonal kampanje i sosiale media, om å gjeninnføre begrepet sigøyner i ordbøker og i offisielle dokumenter. I 2010 ble det presentert et lovforslag av en politiker med rombakgrunn, som ønsket å ta i bruk igjen i alle offentlig sammenhenger, ordet «sigøyner». Forslaget ble avvist i Deputerkammeret og i april 2013 ble det innført en ny antidiskrimineringslov. Det ble forbudt å bruke ordet sigøyner og det blir straffet med høy bøtelegging, dersom ordet sigøyner brukes i offentlig sammenheng.

For å lage et skille mellom egen etnisk gruppe og de som er utenfor brukes ordene endonym og exonym. Endonym er et begrep som en gruppe selv velger om sin egen kultur, exonym velges av andre om en utenforstående gruppe. Ordene sigøyner, tigan, cigan, gypsy, gitan blir slik exonymer og ordene rrom, rom, manush, cale, sinti, romnischel blir dermed endonymer. For å skille mellom rom i betydningen sigøyner, og «roman» som betyr rumensk, skriver man rom som rrom på rumensk. Uttrykket rom har ofte blitt forvekslet med det å være rumensk.

Uttrykkene sigøyner og rom er begreper skapt for å sette navn på en forholdsvis heterogen etnisk gruppe, en transfrontalier etnisk gruppe spredt over hele verden. Som etnisk gruppe har de ikke hatt noen samlet ledelse eller sterkt lederskap, som kunne forene dem og skape sterk kohesjon. Mange har opplevd forskjellig grad av tvangsassimilering i samfunn de levde i, og dette kan forklare de store kulturelle, religiøse og språklige forskjellene en kan se hos dem. Språket har fellestrekk, men de mange dialektene er sterkt påvirket av ulike land som de har vært i kontakt med opp gjennom århundrene. Sinti bruker tyske ord, Romnichel har mye engelske og magiar ungarske. Tradisjonelle romfolksamfunn fremhever forskjeller der romaktivister foretrekker å se likheter. Tendensen til å oppfatte romfolk som en homogen gruppe, kan vi forklare med romaktivisme. De ønsker en homogenisering og samling av gruppene, de har en politisk agenda basert på å skape en romidentitet og vil drive fram en ideologisk og politisk kamp for erkjennelse av deres etniske gruppe som nasjon.

Majoritetsgruppene i de europeiske landene er ikke interessert i forskjellene blant de ulike romgruppene, de sees på som like, uten lingvistiske eller kulturelle forskjeller.

Romaktivistene baserer seg derimot på den vitenskapelige beskrivelsen og søker homogenisering, analog tolkning og forklaringer. Dette blir inkludert i deres samlede syn om en felles romnasjon, og det er ingen tvil om at begrepet rom har bidratt til etnisk mobilisering med tanke på at en felles identitet kan vokse fram.

1.4 Oppgavens oppbygging

Oppgaven er delt i sju kapitler. Jeg starter med å beskrive fenomenet migrasjon i en globalisert kontekst, deretter vil jeg prøve å si noe om bakgrunn og presentere fakta knyttet til en romgruppe fra Romania. Jeg vil jeg også presentere tidlig rumensk, sosiologisk forskning om denne etniske gruppen. Fokus vil være på deres situasjon i den historiske evolusjonen, om migrasjonsfenomen og nasjonal politikk i forhold til minoriteter i Romania. Teoretiske perspektiver skal gi innsyn i tema knyttet til etnisitet, sosial ulikhet, symbolsk makt og etniske relasjoner, sett fra en minoritets side.

Metodekapittelet skal gjøre greie for ulike måter å forske på et sensitivt tema, om hvilke utfordringer dette skaper, om aksjonsforskning, hva slags tilnærminger som ble brukt, om bearbeidelse av data og etiske refleksjoner en kan gjøre seg i slike sammenhenger. Jeg vil presentere datainnsamling og resultater på bakgrunn av feltarbeid i Romania og Norge og drøfte de sentrale funn i lys av teori.

Til slutt vil jeg presentere refleksjoner og tanker rundt tema som etnisk minoritet, dualisme i europeisk politisk kontekst, sosialpolitikk og romfolk som transnasjonal, etnisk gruppe. Jeg vil også forklare hvilket feltarbeid jeg har gjort i Norge og Romania og hvilke tilpasningsstrategier som tas i bruk i migrasjonsprosessen, samtidig som jeg vil se på norsk politikk i forhold til romgruppene fra Øst-Europa.

KAPITEL 2   TEMATISK BAKTEPPE

2.1 Historisk bakgrunn

Et tilbakeblikk på de siste 40 år av deres historie i Europa peker på følgende: I årene 1970-80 var ideen om å se på romfolk som «travellers» dominerende og en burde sette i gang tiltak typiske for nomadisme . Andre perioden var karakterisert av å skape politisk aktivisme blant romfolk og skulle finne løsninger for sosial inkludering av denne etniske gruppen. Den tredje perioden, spesielt etter østblokkens integrering i EU, ble romfolk ikke bare objekt for andres vurdering, men aktive subjekter som skulle høres og inkluderes i nasjonale stater. De fikk sjansen til å ha sin egen visjon om identitet og genese og en egen politisk agenda. I 1984 godkjente Europaparlament en resolusjon om Rom-minoriteten i Europa. De erkjenner romfolk som konfrontert med alvorlige sosiale problemer og at diskriminering mot dem er sterkt utbredt i land de oppholder seg i. ¹

De siste årene har globaliseringsfenomenet presset fram spørsmål om minoritet, etnisitet og økt oppmerksomheten mot sosio-økonomiske prosesser, ved å vise hvordan internasjonal politikk påvirker sosialpolitikk. Økonomisk konkurranse, sosial kohesjon, solidaritet, tilgang til utdanning, sosialt felleskap og kultur er erkjent av alle EU-land å utgjøre essensen av den europeiske sosiale modellen. I dag er verden konfrontert med store utfordringer i disse spørsmål, og det krever internasjonalt samarbeid. Nasjonale stater er i en sterk økonomisk avhengighet av hverandre og de nye liberalistiske trender har store virkninger i de demokratiske, sosiale og politiske prosesser. Globaliseringen har forverret den økonomiske utvikling i sør, hvor de fattige fortsetter å betale prisen for strukturelle endringer, og har ført til stor demografisk ubalanse. Avstanden mellom rike og fattige har økt og migrasjon internt og internasjonalt har blitt en konsekvens, som påvirker livet til alle mennesker i verden. I et globalisert samfunn øker sjansen for å blande kulturer, inntrykk og erfaringer på tvers av etnisk bakgrunn og kultur. Det blir press på nasjonale stater med sterkt hegemoni og byråkratiske mekanismer, om å utvikle normer og lover for internasjonalt samarbeid, samtidig som de skal beskytte sine grenser for ulovlig migrasjon. (Preda, M., 2007, Anghel, R. G., Horvath, I., 2009)

Migrasjon som sosialt fenomen er ikke noe nytt, det har foregått i alle historiske perioder over hele verden og har påvirket samfunn og sivilisasjoner i varierende grad. Den teknologiske utvikling har gitt nye muligheter til mobilitet og kommunikasjon over landegrensene, skapt

---

¹ Resolusjon angående diskriminering av romfolk, B4-0975/1995, publisert i Offisielt Journal av EU c 249/156 fra 25. september 1995

migrasjonssystemer (institusjoner, organisasjoner, logistikk) som utvikler seg, og har satt i gang heterogene prosesser med endringer i befolkningsstrukturer. I dag er vi vitne til en økning av migrasjonsavhengighet og konsekvensene det har, både for opprinnelsesland og vertsland. For vertslandene kan det medføre store fordeler, de har en kilde til billig, lett tilgjengelig arbeidskraft, utsikt til stor profitt, spesielt i bransjer som bygg, jordbruk og omsorg. For opprinnelseslandet bidrar immigrantene med «remitering» (overføring av penger), som er den viktigste kilde for økning av nasjonalt brutto produkt og økonomisk vekst, i et internasjonalt styrt økonomisk system, avhengig av store lån fra IMF eller Verdensbanken.

Moderne stater er mest opptatt av globaliseringens virkning på nasjonalstaten. Globalisering bygger ikke på nasjonalstater som hovedaktør, men er mer strukturert på dannelse av transnasjonale nettverk. Det er mange likhetstegn mellom ny markedsliberalisme og globalisering, og sammenbruddet av det kommunistiske system på 90-tallet, satte fart i ekspansjonen av internasjonaliseringen. Globaliseringspessimister peker på at de transnasjonale strukturer har blitt en ny slags form for kolonisering, og dette opprettholder ubalansen i verdensøkonomien og skaper vinnere og tapere. De fattige har ikke mulighet til å påvirke utviklingen og makten og kontrollen blir regulert av den rike eliten. Etter jernteppets fall, har Øst-Europa gjennomført en omfattende omlegging til markedsøkonomi. Den økonomiske globaliseringen har bidratt til et sammenbrudd i rumensk økonomi, særlig da Verdensbanken og IMF innførte sin politikk. Det fikk store konsekvenser i økonomisk og sosial utvikling, og omleggingen har ført til en differensiering i samfunnet, mellom majoritetsgruppen (rumenere) og minoritetsgruppen, (romafolk) men også innenfor majoritetsgruppa. (Remus Gabriel Anghel og Istvan Horvath, 2009)

Eksport av den vestlige økonomiske modellen til Øst Europa, har vist seg å ha mange svakheter. Fordelingsprinsippene i en markedsliberalisert økonomi, har ikke bidratt til å løse de sosiale problemer i det rumenske samfunn. Assosiert avhengig utvikling i forhold til vest, politisk korrupsjon, økt classeskille og polarisering av samfunnet, ble veien mot en ny form for fattigdom. I tillegg har det de siste åtte årene, under ledelse av det politiske parti PD-L og president ved makten, kommet til syne et ostentatorisk styre, hvor det blir lagt vekt på prangende forbruk og ytre maktsymboler. Den politisk herskende klasse har brukt EU-midler til offentlige prosjekter, og avhengig av graden av politisk lojalitet og partitilhørighet, fordelt kontrakter til sin egen fordel eller til sine personlige nettverk. Dette har ført til polarisering og mistillit i samfunnet, til den politiske klasse. Kortsiktige politiske klaninteresser og

egeninteresser skaper avstand mellom borgere og institusjoner. I vesten kalles det korrupsjon, men mange av de politiske strategier i Romania er mer opptatt av å tjene sine egne interesser enn felleskapets.

I Europa har det vært en markant økning i migrasjonsfenomenet, og dette har skapt stor debatt i EU. Nasjonale stater i vesten har kommet under press og reiser spørsmål om behovet for kvotering av visse typer immigranter. Dualisme mellom behov for arbeidskraft og behovet for regulering av innvandringspolitikken, er ofte debattert i politiske forum, uten at det har ført til radikale forandringer. Migrasjonens dynamikk er avhengig av strukturelle endringer i internasjonale forhold, men blir ofte styrt av nasjonalstatenes særegne behov for kontroll av fenomenet. Migrasjonen påvirker innenriks- og utenrikspolitikk, og skaper både lokale og internasjonale utfordringer. Åpningen av grensene har økt antall immigranter, både lovlige og ulovlige. Gode sosiale ordninger, høyt lønnsnivå eller mulighetene til å få jobb, har blitt et mål for mange mennesker som kommer fra den fattige del av verden. De rike land etablerer en restriktiv innvandringspolitikk, for å minske antall immigranter eller for å tilfredsstille befolkningens krav om å beholde sine nasjonale velferdsgoder. Det er også observert en oppblomstring av sterke, nasjonalistiske reaksjoner.

I hvilken grad er Europa i dag i stand til å balansere sin migrasjonspolitikk mellom å dekke nasjonale økonomiske behov og ivareta de internasjonale lover og forpliktelser, knyttet til menneskerettigheter? Dette har blitt et tema i internasjonal politikk og det blir prøvd ut mange forskjellige tilnærminger. Norge er en del av det rike Vest-Europa og har en samfunnsmodell basert på velferdsordninger, godt regulerte arbeidsforhold, høyt lønnsnivå, universelle helse- og utdanningstilbud og en innvandringspolitikk rettet mot integrering. Dette blir et attraktivt mål for mange immigranter. Men innvandringen skaper også skepsis og bekymringer for at prisen kan bli svært høy, økt forbruk av velferdsordninger, lavt kvalifisert arbeidskraft som krever store ressurser, etniske konflikter, sosial uro og for stor omsorgsbyrde. Faktorene kommer ofte til syne i politiske maktkamper, spesielt i valgperioder. De antatte økonomiske konsekvensene av migrasjonen, har ført til begrensninger av økonomiske ordninger, knyttet til innvandring. Når det gjelder de etniske minoritetsgruppene fra Øst-Europa, har antallet immigranter til vest økt og lagt stort press på de vestlige nasjoner. Arbeidsmigrasjon, hjerneflukt og sirkulær migrasjon er typiske trender og har kommet som resultat av EU- medlemskap. (Elena og Catalin Zamfir, 1995)

2.2 Rumensk intern og internasjonal migrasjon

Øst-Europa har gått gjennom en lang periode preget av interne og eksterne konflikter. Sosiale og økonomiske reformer krevde hjelp av internasjonale institusjoner. Verdensbanken, IMF og EU hjalp til med å innføre en ny politisk og økonomisk modell, basert på den vestlige europeiske velferdsmodell. Dette krever samarbeid mellom de solidariske tradisjoner i samfunnet og styrke til å stå i en konkurransepreget globalisert økonomi. Resultatet har blitt et polarisert samfunn preget av stor arbeidsledighet, sterk forverring av utdanningssystemet, helse- og boligmarked som fører til sosial utstøting, marginalisering og risiko for ekstrem fattigdom, både blant majoritetsgruppen og minoritetsgruppen. Det har blitt utført mange studier knyttet til migrasjonsstrategier, og en har funnet at internasjonal sirkulær migrasjon oftest har blitt tatt i bruk av grupper som er utsatt for fattigdom og globalisering. Den eksterne, midlertidige migrasjonen er sterkt preget av en positiv selektivitet, av livsstrategier, human kapital og sosial kapital.

I Romania etter 1989 har det vært følgende trender: 1) intern migrasjon fra det rurale til det urbane, som etter kort tid gikk motsatt vei. 2) pendling mellom rural-urban 3) etter 2000, en markant økning i sirkulær migrasjon mellom land, fra Øst-Europa til Vest-Europa, USA og Canada. De strukturelle endringene i migrasjonsfenomenet kan forklares ut fra de økonomiske faktorene, og både mulighetene og begrensningene som er til stede, spiller en viktig rolle i migrasjonsprosessen. Migrasjonen blir sett på som en livsstrategi, basert på individuelle valg eller kollektivt målrettet handling. Mer enn 1/5 av den voksne del av befolkningen i Romania har reist ut av landet de siste tiårene. Den sosio-kulturelle dimensjonen varierer ut fra migrasjonens karakteristikk. For et land som ikke har hatt noen tradisjon for at mennesker får reise ut fra landet, under kommunistregimet, har de siste årene blitt annerledes markert av forskjellige migrasjonsfenomener. Det har vært en sterk tendens til å emigrere, og migrasjonsintensjoner gir oss viktige data i forhold til livsstrategier. De fleste som reiser til utlandet har hatt jobb som den viktigste motivasjonen, en del oppgir turisme, og spesielt unge, høyt utdannede mennesker ønsket seg spesialisering i forskjellige typer utdanning, på de beste universitetene i Europa eller i USA. Som konsekvens har det vært hjerneflukt, og dermed tappet landet for høyt kvalifisert arbeidskraft, med tilhørende tap for staten. Bare i helsesektoren er landet konfrontert med en stor krise, mangel på helsepersonell, leger og sykepleiere. Siste året har ca. 14000 leger emigrert og Romania må importere og ansette helsepersonell fra Asia. (Anghel, R. G., Horvath, I., 2009, Zamfir, E.og Zamfir C.)

I de rurale områdene skyldes migrasjon oftest økonomi, de fleste ønsker å finne arbeid. De har bodd i områder som var dominert av jordbruk, eller i nærheten av monoindustrielle områder, som ble utsatt for effektivisering, privatisering eller nedleggelse, med store sosiale kostnader. Den typiske emigrant, pendler mellom sin hjemløse og et annet land og har en typisk sosio-demografisk profil. Vedkommende er fra majoritetsgruppa, ung med gjennomsnittlig utdanningsnivå og med en sosial kapital i vertslandet, de har ofte noen fra sin familie bosatt der. Den internasjonale, sirkulære migrasjonen favoriserer arbeidsmigrasjonen, det er i tillegg etnisk migrasjon og religiøs migrasjon. De fleste emigranter velger å basere seg på slektsnettverk, de velger destinasjoner som er åpne og de holder god kontakt med familien.

Midlertidig migrasjon til utlandet er et mobilitetsfenomen med positiv selektivitet. De som reiser må ha menneskelig kapital og nettverk. Et kjennetegn for lokalsamfunnet, sosial kapital assosiert med etnisk struktur, gjør det mulig med midlertidig migrasjon. Migrasjonens prosjekt er oftest assosiert med jobbprosjekt og entreprenørskap. Migrasjonsårsaken er knyttet til den sosiale kapital, livssituasjonen og migrasjonserfaringen. Jobb og inntekt er det viktigste målet for emigrantene, og de tar i bruk alle mestringsstrategier for å klare det. Lære språk, utsette seg for risikosituasjoner og bevise sin sosiale kapital. (Anghel, R. G., Horvath, I., 2009, Zamfir, E. og Zamfir C.)

2.3 Etnisitet, etnisk klassifikasjon, sosial identitet og stereotypi, som kategorier

I sosiale systemer fungerer medlemmene etter et system av normer og forventninger. Tilhørigheten til et sosialt system påvirker individets samhandling. På makronivå er et system summen av mange små subsystemer. Sett i et interaksjonistisk perspektiv er sosiale systemer skapt i en samhandlingsprosess. Fellesskapsfølelse og verdifelleskap kan endres i et system, men har en funksjonell rolle, de danner interessefellesskap, komplementaritet og tillit blant medlemmene og styrker stabiliteten innenfor det sosiale systemet. I moderne samfunn i dag, er en aktuell problemstilling i hvilken grad subgrupper og etniske grupper er kollektivt inkludert eller marginalisert. I følge Lorentzen ² kan en forstå integrasjon på tre måter: Tilhørighetsforståelse: integrasjon skjer gjennom de prosesser som vever individet inn i et monolittisk fellesskap, der man blir bærer av systemets normer. Her brukes gjerne integrasjon ensbetydende med assimilasjon.

---

² Lorentzen H. 1997- Integrasjon og utstøting i sivilsamfunn, dansk sosiologi 1/97, s. 61-77

Rettighetsforståelse: staten står som garantist for at individer får sine rettigheter, som arbeid, helse, økonomi, m.m. Denne forståelsesformen blir imidlertid kritisert for blant annet at rettighetsrelasjoner mellom individ og offentlig forvaltning er individuelle, og ikke bidrar til å styrke følelsen av felleskap i befolkningen.

Differensieringsforståelse: samfunnet er verdipluralistisk. Grupper med tilsynelatende uforenlige verdier blir innlemmet i samfunnsstrukturen ved at de oppnår like vilkår for sin utfoldelse. Integrasjon skjer ikke bare i et system, men i flere ulike systemer. I stedet for et assimileringsspektiv, får vi her integrasjon preget av et formelt medlemskap, der en har lik rett til deltakelse uten krav om likhet.

Gjennom gruppetilhørighet forsterker og bekrefter individet sin identitetsfølelse og selvaktelse. Gruppens rolle er også å redusere utrygghetsfølelse og styrke maktfølelse. Kjennetegn for en gruppe som sosial kategori, er felles samarbeid for å nå et felles mål. Etnisitet opprettholdes ved etniske markører som språk, kultur, tradisjoner og felles historisk bakgrunn. Begrepet etnisitet refererer til det som skiller en gruppe fra andre og er et relasjonelt begrep som skapes i sosiale interaksjoner. Veksten av nasjonalismen på 1700-tallet har bidratt til sterk fokus på etnisitet som årsaken til konflikter i samfunnet. Det ble ofte satt sammenhengen mellom etnisitet og sosial klasse, og mange av de alvorlige konfliktene ble forklart ut fra et etnisk perspektiv. Etniske relasjoner er innebygd i sosiale og økonomiske strukturer. For politiske ledere passer den etniske modellen bedre i deres retorikk, enn tema som referer til kjønn, klasse, nasjonalitet og er av mer diskursiv rolle. Ved å definere minoritetsgrupper som et etnisk problem, flyttes egentlig fokus fra ulikhetene og maktaspektet som ligger i dialogen om kompleksiteten i et flerkulturelt felleskap. Generelt setter majoritetsgruppen i alle samfunn, premissene for hva det vil si å lykkes, mens minoritetens ressurser som tilpasningsdyktige, inkluderende, lojale blir lagt til side, og tas bare fram i spesielle situasjoner, når det er særlige grunner til det. De to forklaringsmodellene blir ofte sett på som rivaliserende, men etniske relasjoner blir ikke produsert i et vakuum. (Jean Pierre Liegeois, 2008 og Kiss Tamas, Foszto Laszlo, Fleck Gabor, 2009)

Hvis vi ser på hvordan romfolks historie er behandlet, er det klart at temaet har pendlet mellom etnisitet og sosial klasse. Romgruppa har opplevd både sosial og økonomisk diskriminering. Å bli utsatt for dette gir grobunn for en forsterkning av gruppens identitet. Som en forsvarsmekanisme, har de utviklet egne normer og regler for å ta avstand fra storsamfunnet. Deres marginale posisjon i storsamfunnet blir markert på alle områder, både sosialt og økonomisk. De hadde yrker som bødler, rakkere, hesteflåere og hestegjellere. De

ble betraktet som paria, sett som urene, uærlige og det førte til sterk sosial stigmatisering og utstøting. Konsekvensene var at de ble definert som en marginal gruppe. Yrker med lav status blir ofte tildelt minoritetsgrupper, som må akseptere dette for å kunne overleve. Blanding mellom lokalbefolkning og romgrupper har hatt forskjellige grad av toleranse, avhengig av storsamfunnets aksept for interaksjon. Etniske grupper kan virke som lukkede systemer, men har alltid elementer av grensekryssninger. (Burtea, V. 2002)

Norsk forskning har påvist at tatergruppene i Norge var godt kjent med norsk forhold, og hadde klar historisk kontinuitet. Den norske forskeren Eilert Sundt, mente at taterne var etterkommere av sigøynere som kom til Norge på 1500-tallet. I følge andre nordiske forskere, bærer Sundts presentasjon av taterne preg av dramatisering, og synspunktene som kom fram senere, refererte mer til det sosiale aspektet ved denne gruppen. De ble sett på som et alvorlig sosialt problem, og det var mange motpoler i debattene om denne gruppen. Den medisinske retning, representert av legen Johan Scharffenberg, var overbevist om at det var riktig å definere gruppa som «lavere klasse» og kritiserte «Omstreiferemisjonen» for deres arbeid, og gikk inn for tvangssterilisering av taterne. Presten Kaspar Flekstad pekte på teori om at taterne hadde skandinavisk opphav, men erkjente at taterne var et alvorlig samfunnsproblem og gikk inn for tvangstiltak. Denne debatten førte til fortolkning av taterne som mindreverdige mennesker, og raseargumentasjon har vært sterk i mellomkrigsperioden i Norge. Det ble skapt et syn preget av sterke fordommer og rasistiske undertoner, og deres livsform ble sanksjonert og møtt med harde tiltak, fra tvangsassimilering til tvangssterilisering. Moderne svensk forskning peker i dag på at romsituasjonen bærer preg av forfølgelse, marginalisering, rasisme, tvangsassimilering og usynliggjøring. Forskningsrapporter peker på store og omfattende diskrimineringsmekanismer i de nordiske landene, på alle livsområder i forhold til taterne. Systematisk, institusjonell diskriminering har bidratt til å forsterke gruppeidentiteten deres. (Rune Halvorsen, 2004)

KAPITTEL 3   FORSKNING OG SAMFUNNSPOLITIKK

3.1.1 Tidligere forskning og faktakunnskap om romfolk fra Romania

Å skrive om romfolk fra Romania fra et ikke norsk perspektiv, kan være en utfordrende oppgave, spesielt når det finnes så mange teorier og meninger i Vest-Europa om dette temaet. Sosialantropologi gir viktige redskaper for å analysere romfolkets situasjon, og tema må sees i et «multi-sited ethnography» perspektiv. Dette perspektivet innebærer å ha feltarbeid på mange plasser samtidig og studere de teoretiske perspektiver om forholdet mellom lokale og globale sosiale fenomener, og peke på de etniske mobiliseringsprosessene. Som etnisk gruppe går de gjennom en krevende kamp for anerkjennelse av en transnasjonal modell for å bygge opp en nasjon bestående av romfolk. Etter avviklingen av de sosialistiske stater i Øst-Europa, har det blitt en markant endring og intensivering av nasjonalistiske og etniske bevegelser i Europa. Disse kan bli sett på som et resultat av den nye verdens politiske reorganisering og som en inkorporering av disse områder i en global markedsstruktur. Disse land har også opplevd dype politiske forandringer gjennom sine demokratiseringsprosesser. Under disse begivenhetene har de etniske minoritetsgruppene blitt anerkjent som viktige aktører, og mange av dem har for første gang blitt betraktet som minoriteter. Den postkommunistiske sammenhengen åpnet for nye muligheter og nye holdninger, både på nasjonalt og internasjonalt nivå.

For å analysere romfolkbevegelsen som et internasjonalt fenomen, er det nødvendig å kjenne de antropologiske perspektiver i analysen av verdenssystemer. Det er viktig å få fram forskjellen mellom hegemoni og underordning. Den hegemoniske kultur er uttrykk for sosiale aktører som har makt, (globalt marked, stater som har kolonier) mens underordnete kulturer er de som er dominert og undertrykt. Motsetninger mellom disse to kulturer skaper mange former for motstand, som vil være en kulturell miks og preget av lokale forhold. Det er i disse prosessene vi må betrakte romfolks status som transnasjonal diaspora, en stor etnisk gruppe uten territorium, har blitt tema i analysen av ny politisk organisering i verden.

(Anghel, R. G., Horvath, I. 2009)

Antropologiske og historiske funn har vist at denne folkegruppen har emigrert fra India og Øst-Pakistan (Punjab- og Rajastanområdet) rundt året 1192. Den første fasen i migrasjonen gikk til Iran på 1200-tallet og senere mot middelhavsområdet. Rundt 1300-tallet nådde de det Bysantinske Keiserriket, og der fikk de etter hvert navnet sigøyner, og i Hellas tilhørte de en

religiøs sekt som ble kalt for Athinganis. Athiganos betyr den uberørbare eller den urene og det har blitt funnet et dokument fra 1088 i Georgia, som refererer til deres ritualer og bruk av svart magi. Rundt 1415-1419 har de kommet til Lille-Asia, og rundt 1422 er det kommet en stor gruppe til Italia, Spania, Frankrike og til de skandinaviske landene. På 1900-tallet søkte de også mot Amerika. Forskere mener at det har eksistert mange migrasjonsbølger fra India mot Europa og at disse ble satt i gang av invasjoner. Tyrkisk invasjon i Armenia presset dem til å dele seg i tre grupper, den første gikk nord for Svartehavet, den andre sør mot Egypt og den tredje vestover til det Bysantinsk keiserriket. Senere fortsatte de migrasjonen videre mot Vest-Europa. (Burtea, V., 2002)

De fleste dokumenter om romfolk kommer fra etnografer, antropologer og historikere, men lingvister kan gi et utfyllende bilde av deres masseutvandring, ved å analysere språket deres og si noe om dets opphav. Romani-lingvister er enige om å erkjenne at de har et felles språk, tross alle dialekter som finnes blant dem, og peker på at det har et felles opphav i sanskrit. Romfolk som hadde slått seg ned i Ungarn og Vest-Europa, (Tyskland, Italia og Frankrike) heter sinti eller manushi. Ordet sinti kommer fra navnet på en sjø ved Indus, Sind, i India og forteller om deres tilhørighet til landet omkring Sind. Dette området hørte til Panjab, hvor det eksisterte en gammel kultur, Harappa, som holdt til omkring Indus. Forskingen har vist at rom og sinti ikke er samme gruppe/enhet, men sinti og rom er likevel ikke forskjellige folkeslag. Det kunstige skillet mellom sinti og rom som det nazistiske styret i Tyskland etablerte, (Burtea V. 2002) opererte med forskjellige forklaringer i forhold til romfolk. Romfolk som var assimilert og hadde mistet sine tradisjoner og sitt språk, fikk annen behandling enn de som ble sett på som romfolk av lavere kaste. Mange rom presenterte seg som sinti, for å overleve, de måtte ta avstand fra de andre. Skillet mellom rom og sinti var ganske lite, mange av de antropologiske trekk og tradisjoner bar preg av den indiske kultur, men hadde også elementer av kontaktkulturen eller majoritetskulturen i de enkelte land. (Burtea, V., 2002)

Årsakene til migrasjonene skyldtes både politisk og militært press, (bydende migrasjoner) med hensikt om å erobre eller okkupere territorium, eller migrasjonen var basert på individuelle valg, den hadde som mål å finne et bedre liv. Romfolk hørte til denne type gruppe, og de var dyktige håndverkere. De blandet seg med majoritetsbefolkningen og mistet dermed en del av sin identitet. Bydende migrasjoner har foregått i store bølger og ble forårsaket av militært og religiøst press. Den mest tragiske hendelsen var Mahmud Ghaznys invasjon, og ble starten på deres største migrasjon. Europa og det bysantinske imperium ble

en mulighet for å overleve. Bysanz var et viktig handelssenter og hadde stor kontakt med India. I sin reise mot det Bysantinske imperium og vestover, har det blitt registrert tre viktige migratoriske bølger:

- 1) «Lom» eller mot nord, som beveget seg mot områder som i dag heter Azer, Armenia, Gruzinia, videre mot nordvest gjennom Kauksus (Theccenia, Ossetia) og nordvest for Svartehavet, hvor de kom videre til Balkan, Sentral- og Øst-Europa og vestover.
- 2) «Dom» eller sør-vestover mot Syria, Palestina, Egypt og Nord-Afrika, helt til Middelhavet, hvor de traff rom som hadde kommet gjennom Pyreneene. Området sto den gang under arabisk okkupasjon.
- 3) «Rom», som var mest tallrik, fortsatte sin reise fra det bysantinske keiserdømme og videre til Sentral- og Vest-Europa.

Jan Hanckok (1992) mente at disse lingvistiske grupperingene LOM, DOM OG ROM har vært adskilte før de begynte å gå vestover. De første historiske dokumenter om deres eksistens, finner vi i det bysantinske keiserdømmet, hvor det blir nevnt rundt 1042 -1055, at det i Konstantinopel har kommet mange «Athinganoi», som tilhørte en kjettersk sekt, berømt for sine spådomskunster og magiske ritualer. I romanispråk finnes ikke ordet sigøyner, alle forskere er enige om at begrepet kommer fra det greske ordet athiganos, som betyr uberørbar, den man ikke må røre. Ordet er attestert for første gang i 1068 i et kloster i Georgia, hvor en munk i sine skriftlige dokumenter beskrev gruppen «athinganoyi», nomader med spesielle evner, som det var best å holde seg unna. Fra begrepet atsingani eller i versjonen atsinkani, ble det i forskjellige språk brukt med ulike varianter: cigani i Slovakia, ciganie i Polen, ciganos i Portugal, cziganyok i Ungarn, cikani i Tsjekia, tigani i Romania, sigøyner på norsk, tsiganes i Frankrike, tigan i Bulgaria, tigane i Russland, zigeuner på tysk og zingari på italiensk. Begrepet har en nedsettende betydning, og i Tyskland er det forbudt å bruke begrepet sigøyner, det er erstattet med sintagma roma und sinti. På engelsk blir gypsi erstattet med romany, på fransk romani, på bulgarsk romi, ungarsk romi og på rumensk brukes rromi, for å skille det fra roman, som betyr rumensk. Det er også funnet dokumenter om skatt som skulle betales av «cingarie». (Burtea, V., 2002)

Fra 1346 har vi et «feudum acinganorum», en ordning som virket helt inn i det 19. århundret. Fra perioden 1346-1384 er det også funnet dokumenter om deres tilværelse i Balkan-området.

En del av de historisk-juridiske dokumentene refererer til deres slavetilstand. De fleste var fastboende og ble delt inn i slaver som tilhørte klostre eller kirken og brukt som arbeidskraft lokalt. Andre var slaver for det administrative apparatet og fyrstedømmene. De som tilhørte kirken og klostrene ble tvunget til å være fastboende på grunn av arbeidet de hadde. En del av de som tilhørte til fyrstene hadde plikt til å betale skatt, men de kunne være nomader eller seminomader, de blir ofte omtalt som laiesi, corturari, satrari og cergari. Etter at slaveriet opphørte, ble romfolk plassert foran et vanskelig valg, de opplevde frihet, men hadde ingen rikdom eller resurser. De fleste bevarte sin levemåte som fastboende eller som nomade, de endret sine tradisjonelle yrker og en del flyttet fra landsbyene til de større byene.

I 1385 blir det nevnt i dokumenter av konge Dan Voda, at det finnes ca. 40 plasser med atigani, mange av dem var eid av kirken, fyrstene eller adelen. Da de kom til det rumenske fyrstedømmet, var de frie mennesker, i stort antall og hadde behov for å finne nye bosetninger og for å drive handel. I de rumenske områdene kom de i små grupper uten noe militær organisering, og fordi de var ikke-kristne, ble de sett på som hedninger og fort betraktet som slaver. På mange vis ble romfolket akseptert i det rumenske fyrstedømmet, men de ble behandlet som slaver og tvunget til det i ca. 500 år. Først i 1856 opphørte slaveriet, som institusjon. De som bosatte seg i landsbyer og byer endret ofte sine tradisjonelle yrker, samtidig som de holdt fast på sin etniske identitet. På landsbygda fortsatte de som var slaver å jobbe i jordbruk, i husdyrhold eller som smed, skomaker, murer, dagarbeider, med kroppsarbeid eller husarbeid. De som bodde i byene, fortsatte å ha sitt tradisjonelle arbeid, men en del av dem begynte å jobbe i nye yrker, som kusk, skopusser, smed, blikkenslager, skjærsliper, glassmester, sirkusartist, håndverker, kokk, tjenere for adelsfolk, kroppsarbeidere, og murere. Blant kvinner var det vanlig å gå inn i yrker som hushjelp, vaskekone, småhandel og spådamer. De fleste var fastboende. (Burtea, V., 2002)

Yrkesidentitet har alltid vært en viktig sosial og økonomisk indikator, og en dominerende komponent i sosiale relasjoner. Som yrkesgruppe hadde romfolk identiske sosiale og teknologiske forhold, differensieringen kom fram i deres måte å leve på, boforhold, trosretning, deres normer og verdier og deres forhold til majoriteten der de bodde. I begynnelsen hadde disse forskjellene et sterkt egenartet preg, men med tiden, gjennom en akkulturasjonsprosess, ble det mer likt majoriteten. I dag er det mange romfolk som erklærer seg rumensk/ungarsk /tysk/tyrkisk, de identifiserer seg med majoritetsbefolkningen.

En forklaring er lingvistisk, de vil bli sett på som en gruppe som tilhører majoritetsgruppen. Språk og religion er de viktigste faktorene for å definere deres identitet. Industrialiseringen har fjernet mye av deres identitet som gruppe ved å undergrave deres yrker og tradisjoner. Mange av de nye moderne profesjoner som krevdes i det konkurransepregete arbeidsmarkedet, har tvunget dem inn i marginale roller og tildelt dem økonomiske nisjer, som har ført til stor utrygghet og fattigdom. Under kommunistregimet ble det drevet en form for assimilering, og de siste nomader ble fastboende. De fikk sin identitet dokumentert, fikk hjelp til å få bolig, tvunget til å sende barna på skole og ha jobb og ta militærtjeneste. På landsbygda jobbet de i jordbrukskooperativer, mange utdannet seg innenfor yrkesfag og ble arbeidere, de pendlet mellom jobb og hjem eller ble fabrikkarbeidere. I byer fikk de jobb som arbeidere, noen kvalifiserte seg i bydrift, i renhold, i byggebransjen eller i handels- og tjenestesektoren, mest som servitør i restauranter eller i barer. (Burtea, V., 2002)

I de rumenske fyrstedømmene og i Moldavia levde romfolk ved siden av majoriteten, men i Transilvania var situasjonen annerledes. Det var også to andre etniske grupper, ungarere og swabere, (tyske) og de måtte tilpasse seg tre etniske grupper, og dette krevde en mer nyansert strategi. I dette området finner vi tre forskjellige grupper av romfolk, ungarske-rom, vlak-rom og sas-rom, som adskiller seg mye fra hverandre. Akkulturasjonsfenomenet gjorde at romfolk tilpasset seg forskjellige andre minoritetsgrupper, i tillegg til majoritetens kultur. Det har oppstått mange endogame ekteskap og selv om romsamfunn ble sett på som svært lukket, har de inngått mange blandete ekteskap, i alle områder hvor de har bosatt seg. (Burtea, V., 2002)

3.1.2 Nomadisk levemåte mellom stereotypi og arketyp

Deres nomadiske levemåte har pendlet mellom deporteringer og bosettingspolitikk og har noen enkle karakteristikk. Den var ofte ikke styrt, hadde ikke Europa som mål, men var en spontan reise, betinget av historiske faktorer. Den hadde ikke militær karakter, og har skjedd i mange forskjellige faser. Vi kan si at det ikke bare eksisterte et reelt, strukturelt nomadisk fenomen, spesifikt for deres sosiale og økonomiske organisering, men også et konjunktur-betinget nomadisk fenomen, forårsaket av ytre faktorer, som utelukkelse eller frihetsberøvelse. Begge fenomener ble påtvunget dem og presset dem inn i migrasjonsprosessen. Som sosial gruppe, har romfolk ofte blitt betraktet som pariakaste, på grunn av den lave status som deres yrker representerte. De kom inn i en form for ond sirkel, en nomadisk levemåte som var overført i generasjoner, presset dem igjen inn i marginale situasjoner og de hadde liten sjanse til å komme seg ut av den. Deres nomadiske levemåte ble forårsaket av tvungen kollektiv utvisning eller forbud om bosetting, egen vandring for å søke

etter arbeid, i tillegg til indre faktorer i egen kultur. Ofte ble deres nomadisme tolket som en årsak for deres mistilpasning til det moderne samfunnet, og uforenelig med den fastboende modell, som er karakteristisk for majoritetssamfunnet. Selv om det kan sies at deres langvarige nomadiske levemåte ble tvunget på dem av fiendtlige samfunn, ved å forby dem å bosette seg, har levemåten deres påvirket kulturen deres i stor grad. Som kulturell arv, var nomadisk levemåte et eksistensielt alternativ for folk utsatt for marginalisering og utstøting. Som resultat av en kombinasjon mellom nomadisk levemåte og slektsbasert sosio-økonomisk organisering, har dette representert en måte å maksimere sine disponible resurser under varierende konjunkturer. (Burtea, V., 2002)

Å se på seg selv som nomade skaper også en identitet. Når det gjelder den nomadiske modell, ser det ut til at to perspektiver er av stor betydning, hvordan de så på seg selv og hvordan andre oppfattet dem. Identitet er et relasjonelt forhold som bygger på sosial interaksjon. I romfolks tilfelle har den nomadiske levemåte hatt en identitetsverdi, fordi det var knyttet til stereotypen som påvirket deres psykologiske og sosiale bakgrunn og forsterket deres etniske identitet. På 1800-tallet ble levekårene deres forverret, noe som gjorde det mulig for samfunnet å styrke sin oppfatning av at disse nomadene var et stort sosialt problem. Homogenisering var viktig i nasjonsbyggingsprosessene, og et monokulturelt ideal spredte seg i hele Europa og bygde på folks felles nasjonale karakter, hvor det ikke var stor plass for minoriteter, romfolk ble også ansett for å ligge på det laveste nivå i folkekarakter.

På slutten av 1800-tallet, vokste den industrielle revolusjon i omfang over hele verden, og det vokste opp en ny arbeidsklasse, samtidig som den borgerlige klasse også ble større. Samfunnet hadde mer behov for økende spesialisering og standardisert utdanning, og landenes infrastruktur ble utbygget, for å knytte kontakten mellom ulike landsdeler. Hvilken effekt hadde industrialiseringsprosessen for romfolket? Deres tradisjonelle håndverksaktiviteter og omførselssalg, kunne ikke konkurrere med fabrikkenes masseproduksjon, og samtidig endret samfunnet også synet på hva som var et gavnlig menneske. Vilje og evne til å arbeide var det som skulle til, for en selv og for samfunnet, alle andre ble sett på som unyttige avvikere og en belastning for fellesskapet. Romfolkets sosiale status ble skjøvet ytterligere ut på siden av samfunnet. (Dr. Vasile Burtea, 2002, Elena Zamfir og Vasile Burtea, 2012)

3.1.3 Slechtsorganisering

En sosiologisk analyse av romfolk, viser at det finnes over 28 avstamminger. De ble studert som en sosial kategori i en historisk periode. Avstamning hos romfolk, dreier seg ikke bare om biologisk slektskap, men også om yrke og opplæringen av tradisjonene mellom generasjonene. En stor romfamilie knytter sine medlemmer sammen gjennom et felles yrke, med bruk av likt, tradisjonelt utstyr, materialer og metoder. Yrkets hemmeligheter og særegenheter blir overført fra foreldre og besteforeldre, og måten dette gjøres på, er en typisk indisk arv. Hos romfolket er dette tilpasset den europeiske kontekst, ved å danne korporasjoner etter mønster av de indiske håndverkere. Romsamfunn i Romania er delt i mange grupper, avhengig av tradisjonelle aktiviteter, sosial organisering og familietradisjoner. «Boldeni» er blomsterselgere, en gammel og tradisjonell gruppe, som lager og selger blomsterdekorasjoner. Aktiviteten er godt spredt i byene og gir romfolk mulighet til å være næringsdrivende. Det er stort marked og det finnes mange av dem i Bucharest, spesielt i distriktene Tei og Colentina. Dette drives som familiebedrifter, og gruppen av romfolk har høy økonomisk status. De selger overalt, i kiosker, på gata eller på kirkegårdene. Omsetningen i denne bransjen er høy og ofte utenfor skattesystemet, selv om de har autorisasjoner fra de lokale myndigheter for å drive. Aktiviteten er også utsatt for konkurranse fra etablerte butikker, men familiene er godt innarbeidet og klarer seg bra.

Musikanter, «lautari», kom mest fra de fastboende grupper og hadde et yrke som gikk i arv, men i de senere årene har det skjedd en radikal endring, ved at mange som ikke hadde noen i familien med slike yrker, likevel har valgt å gå i den retning. For noen ble det en mulighet til å få en status som bygget på eget talent og evne. De har tatt vare på og blandet forskjellige musikalske stiler, men hovedsakelig har de tatt godt vare på sin egen musikktradisjon. De store inntekter kommer fra romfolks private fester, hvor disse blir invitert til å spille. De ble også engasjert til å spille av majoritetsgruppa, på restauranter og den politiske eliten, inkludert den rumenske president, hadde dem som musikanter på sine private fester. Det er kjent at N. Ceausescu hadde sine favoritter blant musikere av romfolket og engasjerte dem til offisielle fester. (Burtea, V., 2002)

Hestehandler, oppdrett, kjøp og salg av hester, behandling av hester, dette er alt sammen yrker romfolk assosieres med. Hesten var et viktig element i deres nomadiske levemåte og de utviklet et sterkt forhold til dyrene. Noen legender sier at når de ble tvunget til en fastboende

livsstil, ga de hestene sine hus og levde selv bak huset, i telt eller vogner, for å beskytte sine hester. Hestehold er fremdeles sterkt utbredd og mye i bruk, blant romfolk som lever tradisjonelt i Romania.

Gullsmeder eller «argintar» finnes også i dag i Romania. Når det arrangeres marked i forbindelse med hellige dager, er det mange av disse håndverkerne som kommer og selger sine produkter. De fleste har forsvunnet, fordi private firma som driver med gullsmedkunst har overtatt mye av markedet. Det finnes omtrent 1500 familier i dag, som jobber i denne bransjen, og de var en elite blant de reisende gruppene. En typisk familie i en slik gruppe, har 6-12 medlemmer og de er ganske tradisjonelle i sin levemåte. De fleste sender ikke barna sine på skolen og kvinner er mannens eiendom. Under kommunistregimet fikk de jobb i kooperativer, hvor de laget smykker. (Burtea, V., 2002)

Mureryrket er en gammel, tradisjonell aktivitet og var også viktig for mange grupper av romfolk. De hadde også ovner og teknikk for å lage teglstein og det var for det meste et mannsdominert yrke, men hele familien kunne delta i produksjonen.

Metallarbeidere samlet skrapjern, var dyktige smeder og laget utstyr og verktøy av jern, som forskjellige hageredskaper og jordbruksredskaper og hestesko. Blant disse er «Gabor», ungarske romfolk og for det meste ungarsktalende, bosatt i Transilvania. De driver med blikkenslager-håndverk, men handler også med tepper, ull og kjøkken utstyr. En annen gruppe er «Xoraxane», som er tyrkiske, muslimske romfolk. De snakker tyrkisk og er sterkt påvirket av muslimsk kultur, bosatt for det meste i Dobrogea, nær Donau og Svartehavet. «Xanotara» er en gruppe som driver med fortinning av kasseroller og samler jern og selger til oppsamlingsentre. «Kikavara» (caldarari) bearbeider og lager ting av kopper, som kjeler, spann, plater, kaffekjeler og tekanner. (Burtea, V., 2002)

«Lovari» er ungarske romfolk og snakker bare ungarsk. De er bosatte i Transilvania og Banat og driver med hestehandel. «Ursari» (riahinara) er romfolk som reiste rundt med bjørner, men har i dag gjennom kvalifiseringstiltak blitt smeder og kunsthåndverkere, som bearbeider og lager bruksgjenstander av horn, ben, metall, skinn, eller de har blitt musikanter.

«Rupunari» er sølv- og gullsmedhåndverkere og bearbeider sølv og gull og lager smykker. «Vatrasi» er assimilerte romfolk, som gikk gjennom akkulturasjonsprosess, ble fastboende

over lang tid, mistet både romanispråket og kulturen sin og ble sterkt påvirket av majoritetens kultur.

En spesiell gruppe er «netoti», kjent for mot og bedrageri. De skilte seg fra andre på grunn av karakter og atferd. De var kjent for å være aggressive, konfliktskapende og brukte ofte våpen og kniver for å løse små konflikter. De gikk for å være grusomme, mange forskere mener at de var etterkommere av gamle stammeledere eller militære ledere, og at de var blitt utsatt for urettferdighet. De nektet å være slaver og satte pris på egen frihet. Krigstilstand var normalt for gruppen, de har vært dyktige soldater og jobbet også for andre. Kamp, plyndring og ran var deres eksistensielle overlevelseshåp, de var nomader og flyttet hele tiden rundt i Europa og tjente forskjellige fyrster eller konger. (Burtea, V., 2002)

Mange av de tradisjonelle aktivitetene er i dag forsvunnet og det har hatt alvorlige sosiale og økonomiske konsekvenser for romsamfunnet. Mange var blant de første som ble sagt opp i overgangen fra kommunisme til kapitalisme. Måten dette skjedde på, peker på institusjonell og juridisk diskriminering, uansett om det gjelder rumenske bønder eller romfolk som jobbet i jordbruket. Bønder som sosial klasse var fattige og manglet juridisk evne og hjelp til å kjempe mot staten. Resultatet ble at en ganske ung populasjon, med over 43.5 % medlemmer under 16 år, bestående av store, tradisjonelle familier, (gjennomsnittlig 6,6 personer /familie) mistet sine arbeidsplasser og ble tvunget til å leve av sosiale ordninger, som barnetrygd. De var også helt uten noen slags eiendoms kapital, men en av deres viktigste egenskaper var deres tilpasningsdyktighet, i alle majoritetssamfunn hvor de levde. Overalt har de tatt etter majoritetens kultur uten noe press utenfra, men de har samtidig vært bevisst på å ta vare på romanikulturen. Det er blitt mer tydelig at forskjellene er blitt utvisket (estompat) innenfor de tradisjonelle avstamningene, ikke bare av sosio-kulturelle endringer, men også gjennom blandete ekteskap. (Dr. Vasile Burtea, 2002, Elena Zamfir og Vasile Burtea, 2012)

3.1.4 Romfolk fra Romania i moderne tid

Situasjonen til romfolk i dag er en direkte konsekvens av en lang historie av sosial eksklusjon og rasisme. Slavetilstanden plasserte dem utenfor samfunnet, de ble ikke betraktet som mennesker, og hadde ofte en bytteverdi. De var objekt for samfunnets forakt, utsatt for undertrykkelse, misbruk og vold, som ofte har tatt ekstreme former. Romfamilier var ikke erkjent som en sosial struktur, men som en reproduksjonsenhet for slaver. Dette har påvirket romfolket og deres barn og ungdommer sterkt, de ble ofte skilt fra sine biologiske foreldre etter adelsmenns ønsker, og solgt til lave priser. Mange av de grove misbruk og vold som de

ble utsatt for, ble aldri straffet av loven og bidro til å legalisere disse handlingene.

Opphevingen av slaveriet forbedret ikke deres situasjon, fordi myndighetene i denne perioden overså deres sosio-økonomiske situasjon og førte en streng assimileringpolitikk, for å få dem til å bli fastboende. De gikk fra en slavetilstand over i en ny tilstand som ikke var mye annerledes, de ble tvunget til å komme tilbake til sine tidligere eiere, for å jobbe for mat og opphold.

Marginalisering og sosial eksklusjon har skapt et stort sosio-økonomisk misforhold mellom majoritet og minoritet. Den dominerende politikk i forhold til romfolk i alle samfunn har pendlet mellom ekskludering, rasisme og kulturell assimileringpolitikk. I Romania har de vært utsatt for deportering til Transnistria, og dette bidro til å destabilisere romsamfunnet dypt. Blant ofrene var det både eldre og barn. Under utredning i Transnistria døde mange av sult og deprivasjon, og det antas at rundt 36000 av dem døde, som følge av deporteringen. De hadde også sitt Holocaust, Samudaripen, under 2. verdenskrig, da de ble forfulgt av nazistene.

Kommunistregimet har hatt assimilering som dominerende politikk, nomadiske romfolk ble tvunget til å være fastboende, man konfiskerte deres verdier, for det meste gull, og ville integrere dem gjennom en systematisk statlig assimilering, i et forsøk på å homogenisere deres etnisitet. I den perioden ble de ikke anerkjent som en nasjonal minoritet, men sett på som en marginal sosial gruppe eller en snyltende subkultur. (Dr. Vasile Burtea, 2002, Elena Zamfir og Vasile Burtea, 2012, Catalin Zamfir og Marian Preda, 2002)

3.1.5 Marginaliseringsfenomen av romfolk

I Europa har romfolk ofte vært en minoritet som har opplevd marginalisering og diskriminering, de har vært stengt ute, vært ignorert eller hindret i å utvikle seg. I noen situasjoner kan en gruppe også velge en marginal posisjon som en protest eller som et forsøk på å bevare seg selv i rent selvforsvar, en bevisstgjøring av sin egen nytteløshet. Eget språk og kultur blir svært viktig å bevare.

Marginalisering har mange komponenter, blant annet fysisk og geografisk plassering. Det er vanlig å se at mange romfolk bor i utkanten av byer eller på bygdeplasser. Modernisering og økonomisk vekst har gitt anledning til flytting mot sentrum av byene, men de marginale områdene er ofte reservert de gamle nomadefolkene. Romfolk bodde i mange av de boliger som regimet tildelte dem, de var store familier og måtte akseptere boliger som hadde dårlig standard. Derfor kan vi si at plasseringen hadde mange elementer av marginalisering, og i tillegg til den sosiale utstøtingen, virket også andre tiltak, med preg av minimale løsninger og

ad-hoc-tilnærminger. I samme situasjon kan vi også finne fattige rumenere. I mange av områdene hvor det bor romfolk, finner vi også fattige rumenere. De lever ganske harmonisk sammen og det er ikke registrert noen form for diskriminering eller rasisme mellom dem. Å ha samme lave, sosiale status bidrar til mindre etniske konflikter. De har et felles mål i kampen for å overleve, og det er vesentlig å ha sterke sosiale nettverk, for å komme seg ut av en vanskelig livssituasjon. De fleste representerer en slags reservearbeidskraft, billig eller tilnærmet gratis, fullstendig avhengig av dem som ansetter dem. Dette har igjen ført til marginal deltakelse i den økonomiske utviklingen, og en annen viktig faktor var også mangel på egen administrasjon av eget territorium, til forskjell fra andre etniske grupper.

De økonomiske aktiviteter som romfolk utførte har vært komplementære til majoritetsbefolkningens. Mange romfolk har sett på handel som en naturlig del av deres aktivitet. De sier at handel har ført dem til Europa og at det var deres levemåte til alle tider. Mange produkter ble kjøpt til lave priser i andre land og solgt videre i ulike deler av landet, på bestemte plasser, markeder eller ved gatesalg og ambulerende salg. Ofte drev de med en form for oppsøkende handel, hvor de fant kunder og fikk dem til å kjøpe, eller presset dem til å kjøpe, noe som forbindes med pågående eller aggressiv handel. De beste former for samarbeid eller bytteaktiviteter med kontaktpopulasjonen, ble gjort gjennom handel, men heller ikke denne type aktivitet var så godt utviklet, at den kunne definere hele den etniske gruppen. Deres handelsaktivitet er ofte assosiert med svarte markeder og ulovligheter. (Kiss Tamas, Foszto Laszlo, Fleck Gabor, 2009)

3.2.1 Minoritetspolitikk - romfolk i Romania

Historiske dokumenter peker på tre former for eksistens blant romfolk: militære, jordbruksarbeidere og gjeterne. Alltid avhengig av majoritetens sosiale bestemmelser og lokale konjunkturer, oppsto det ofte et fiendtlig klima mellom dem og andre etniske grupper. Når majoriteten fant andre og mer fordelaktige muligheter for samarbeid, sa de opp avtaler og presset dem ut. Dette startet marginaliseringen, og spesielt i Vest-Europa, hvor det var mange kriger og konflikter, ble romfolk utsatt for forfølgelse og undertrykking.

Romania har gjort en stor innsats for å tilfredsstille EU's krav på mange områder, og landet blir ofte brukt som eksempel på et multikulturelt samfunn i politiske debatter og hvordan minoritetspolitikk føres. Etter at landet ble EU-medlem i 2007 fikk vi en endring i oppfatningen, etter hvert som migrasjon av romfolk ble et problem for vestlige EU-land. Som minoritet markerte de seg sterkere over hele Europa, og spørsmålet om hva deres etniske

identitet i Europa skulle være, kom i fokus. Deres massevandring utfordrer EU på mange områder, og tiltakene enkelte land satte inn, hadde preg av rasisme, diskriminering og manglende kunnskap om forholdene de levde under i Øst-Europa. I EU er temaet ofte drøftet uten at en har kommet lengre enn til radikale løsninger for å flytte problemet tilbake til opprinnelseslandene. Den rumenske presidenten sa i et intervju i 2010 i Financial Times at *«Romania ble ikke medlem av EU bare med sin høyt utdannete arbeidskraft, som leger, forskere, ingeniører eller IT-spesialister, som alle er godt integrerte i vestlige land, men også med sin romfolkminoritet»*. Han pekte på at når folk sendes tilbake, kunne det ha vært greit å sende også spesialistene, som Romania har kostet dyr utdanning på. Slik ville det ha blitt en mer rettferdig hjemsending. Intervjuet synliggjorde et bredt spekter av klisjeer, stereotyper og kollektive fordommer i forhold til den etniske gruppen. Han ønsket at vestlige land skulle betrakte dette som et felles europeisk prosjekt, for integrering av romfolk over hele Europa.

I august 2010 ble en mann av romfolket, Duquet Luigi, 22 år gammel, skutt og drept av en fransk politimann under uklare omstendigheter. Neste dag gjorde en gruppe romfolk opprør i Saint Aignan, angrep politistasjonen og satte fyr på biler, for å protestere mot dødsfallet. Ti dager senere offentliggjorde president Sarkozy en rekke tiltak rettet mot romfolk, som hadde kommet til Frankrike, nedleggelse av 300 ulovlige leire der romfolk hadde slått seg til, og kollektiv utvisning. EU's kommisær for menneskerettigheter, Viviane Reading, erklært dette som et urettferdig tiltak, rettet mot en svak folkegruppe, og FN sa seg enig i at det var en rasediskriminerende handling. Sterke reaksjoner fra den politiske opposisjon og venstreorienterte organisasjoner, mobiliserte mange tusen demonstranter som protesterte mot «fremmedfiendtlige handlinger». Fire dager senere krevde EU-parlamentet umiddelbar slutt på utvisningen av romfolket, men franske myndigheter nektet å innordne seg dette og sendte tilbake mange hundre romfolk, med den begrunnelse at de var et reelt problem. *«Svært få forsøker å integrere seg, og mange barn og voksne er involvert i narkotikahandel»*.

Kriminaliteten hadde eksploderte i Frankrike, og myndighetene la skylden på romfolket, selv om franske NGO, aktivister, venstreorienterte og internasjonale organisasjoner var uenige og krevde større toleranse og stoppe hjemsendelsene. De fleste romfolk ble overtalt til å akseptere 300 euro pr. person for hjemsendelse. Sarkozy ønsket å stenge leirene av improviserte boliger, hytter og telt, som ble plassert ulovlig i mange byer. De manglet grunnleggende hygieniske forhold, som vann, avløp og strøm. Mange romfolk protesterte, kalte dette rasisme og sa at de var europeiske borgere like mye som andre og mente at den franske stat ikke lenger var basert på prinsippene fra den franske revolusjon, med «frihet,

likhet og brorskap». Den franske tilbakesendingspolitikken var svært lik den italienske politikken, og ble stående som svaret de vestlige land hadde på masseutvandringen av romfolk fra Øst-Europa.

Sammensatte årsaker, fra manglende styring i organisering av egen etnisk gruppe, hvor tradisjonelle, uforanderlige levemåter dominerer, til manglende vilje fra nasjonale myndigheter og byråkratiske, utstøtende mekanismer, gjør at en stor del av romfolket er i en marginal posisjon. I Øst-Europa er «romproblemet» en utømmelig kilde for finansiering av NGO, som bruker midler på lite effektive prosjekter og programmer. Disse midlene kommer gjennom EU, med bakgrunn i at det i Vest-Europa føres en politikk som er forankret i påstander om etnisk diskriminering i Øst-Europa. Dette, sammen med deportering, fjerning av leire, kriminalisering og neglisjering av de underliggende årsakene, tyder på at de store landene i Vest-Europa ikke vedkjenner seg noe ansvar i forhold til romfolket, det er Øst-Europa som må integrere dem.

Definert som en non-territoriell og transnasjonal minoritet, har romfolk alltid vært avhengige av forskjellige kontaktpopulasjoner og dette har hindret dem i å utvikle identitet og etnisk spesifisitet, de manglet muligheter til å bygge opp en sterk og solidarisk, sosial organisering og tilhørighetsfølelse. Deres nasjonale identitet har blitt overskygget av overlevelsesstrategier, som førte til resignasjon og tap av identitet i assimilasjonsprosessen. Denne mentaliteten har vært en strategi for mange generasjoner og er blitt en måte å overleve på, som har påvirket deres kollektive psykologi, og skapt en slags kulturell profil. Inntil 1990 har det ikke vært noen form for direkte politisk deltakelse blant dem. Eliten blant romfolk var ikke involvert i egne politiske aktiviteter, men var medlemmer i forskjellige politiske partier, som ikke representerte deres etniske gruppe. De var alltid «satellitter», og hadde ofte marginale og mindre viktige roller. Etter 1989 har vi fått et omskifte, hvor romfolkets representanter har blitt mer synlige og aktive i politikk og samfunnsdebatt. Interne konflikter, rivalitet, mangel på felles mål og liten gruppesolidaritet har ledet dem inn i en svak posisjon og deres subjektive meninger har blitt utnyttet og overtatt av andre utenfor deres organisasjoner. En kan derfor si at deres politiske bevissthet er i en slags startfase av etnogenesen. (Burtea, V., 2002 og Zamfir, E., Zamfir, C. 1993)

Sosial eksklusjon, diskriminering og manglende proaktiv offentlig politikk er grunnleggende årsaker til etnifisering av fattigdom. En av konsekvensene av diskrimineringen er at romfolk er blant de mest utsatte i forhold til å ende opp i fattigdom. Høy andel av fattigdom og lav sysselsetting blant dem, gjorde dem avhengige av et velferdssystem, som er langt fra den

standard en familie har behov for. $\frac{3}{4}$ av romfolk lever under fattigdomsgrensen, og mer enn 50 % av dem lever under ekstrem fattigdom. Manglende identitetsdokumenter skyver også en stor del av rombefolkningen i negativ retning, ved at de ekskluderer dem fra sosiale ytelser og rettigheter. Av de med inntekt, så er den ganske lav i de fleste yrker. De vanligste kilder til inntekt er selvstendig næringsvirksomhet og tilfeldige strøjobber. De fleste dagarbeidere har kortvarige og høyst varierende jobber, de er lavt lønnet og arbeidet er oftest forbundet med høy risiko. Bare 1/3 av arbeidsstyrken har en jobb å gå til og rundt halvparten har tilstrekkelig kvalifisering for arbeidslivet. Manglende bolig og manglende identitetsdokumenter fører til tap av sosialhjelp. Jobbene de fleste har gir heller ingen sikkerhet eller rettighet. Det er vanskelig å lage en statistikk over arbeidsledigheten, fordi en stor del av dette er «svarte» jobber, aktiviteter som det ikke oppgis eller betales skatt og avgifter av. (Tamas, K., Laszlo, F., Gabor, F., 2009)

Omtrent halvparten av rombefolkningen bor i rurale områder, og en liten del av dem eier jord. De mangler ofte tilgang til vann og strøm, og levestandarden deres vedvarer og forsterker seg pga. mange faktorer, som stort antall fødsler og liten evne til å komme seg ut av fattigdommen. Mange barn og ungdommer født i fattigdom vil ikke ha noen støtte fra familien til å få seg bolig. En økende intern migrasjon til byer legger press på boligmarkedet, som allerede har lite tilbud og høye priser. Et stadig forfall av boligene deres, kombinert med manglende vedlikehold, skaper dårlige levevilkår, og mange leier bolig eller velger å bo ulovlig i utkantene av byene, i søppelområder, hvor det er enkelt å sette opp provisoriske boliger eller okkupere forlatte og forfalne hus. Manglende ressurser til medisinsk behandling, fører til at mange av barnas helse er dårlig, de lider av undernæring, distrofi, som begrenser den fysiske utviklingen og har negative effekter på de intellektuelle evnene. Dødsfall blant rombarn er fire ganger høyere enn gjennomsnittet i landet.

De har rett til å gå på skole, men tilgangen er redusert pga. fattigdom. 1 av 5 har ingen mulighet til å gå på skole. Mangel på identitetsdokumenter brukes som påskudd for ikke å sende barna på skolen, men barn blir også tvunget av familiene til å hjelpe til og jobbe sammen med familien, og ofte gir de opp skolegangen. Nesten halvparten av romfolk er analfabeter, blant kvinner er andelen litt større enn hos menn. Barnas deltakelse i barnehage og skole er ganske lav. De fleste distriktsskoler hvor rombarn er i majoritet, har dårlige utdanningstilbud og ukvalifisert personell. Barn blir utsatt for diskriminering fra lærere og mobbing fra andre barn.

Fra 1989 ble rombefolkningen et tema i Europa, og debatt og drøftelser om deres levekår og livssituasjon ble trukket fram og belyst. Som etnisk gruppe har de selv etablert en politisk agenda i Europa i løpet av de siste 20 årene, og tiltrekker seg en reell interesse på grunn av sine økonomiske, sosiale og kulturelle karakteristika. Det er den største minoritetsgruppe i Europa i dag og regnes for å være mellom 10 og 12 millioner mennesker, en gruppe som har vært under kontinuerlig undertrykkelse, og hvor historiske, politiske og sosio-økonomiske faktorer har satt dype spor i deres utvikling.

En studie av denne etniske gruppen, krever identifisering av deres ekte problemer, en kausal forklaring av disse, knyttet til deres historiske og kulturelle evolusjon. Den siste folketelling i Romania, fra 2002, viser at det finnes ca. 532000 rom, som gir en andel på 2,5 % av befolkningen, men forskjellige NGO fra romfolks side, har estimert tallet til å være mellom 1,8 og 2 millioner. Dette er svært usikre tall og de baserer seg på romfolkets egne anslag.

«Instituttet for forskning av levekår og velferd» i Bucharest, som er under ledelse av Rumensk Akademi, har laget en av de største forskningsrapporter om romfolk på verdensbasis.

Resultatene ble publisert i boka «Rrom din Romania» av C. Zamfir og M. Preda, Bucuresti 2002. I denne rapporten ble det anslått at det finnes ca. 1,512 millioner rom i Romania, altså omtrent 6,9 % av befolkningen. Denne forskningsrapporten har åpnet mange barrierer og har gitt et stort bidrag til å synliggjøre romsamfunnet. Det ble brukt store menneskelige ressurser og det ble laget detaljerte rapporter om temaet, sett ut i fra et sosiologisk perspektiv.

Rapportene viste situasjonen i alle segmenter av romfolk, fra fattige til eliten i lokale samfunn. I Romania har det skjedd store positive forandringer i forhold til romfolk som etnisk gruppe. På forskningsområdet ble det et prioritert mål i sosiologiske studier, og på politisk nivå ble det anvendt nye tilnærminger i forhold til minoritespolitikk, spesielt når det gjaldt rom. Hensikten var å kartlegge deres kollektive sosio-økonomiske forhold, identifisere ansvarlige faktorer og utvikle en sosialpolitikk som skulle ta tak i deres behov. De representerer et befolkningssegment med signifikative trekk, men stor intern variasjon.

Romania har i mange år promotert nye tilnærminger i sosialpolitikk for romfolk.

Vitenskapelig forskning i sosialt arbeid og sosiologi har som hovedtema hatt romfolk og sosialpolitikk. De finner følgende hovedtrekk: en populasjon med distinkt etnisk profil, med høy grad av fattigdom, alltid marginalt, lavt integrert på arbeidsmarkedet og lavt utdanningsnivå. At de markerer så lavt på alle sosio-økonomiske nivåer, har skapt stor interesse fra forskningsmiljøene for å kunne legge premisene til en kollektiv sosialpolitikk.

Historisk sett har romproblematikken blitt mer synlig i Europa etter 1989. Multikulturell politikk innført av EU i forhold til minoriteter, ga en grunn for rehabilitering av romfolkets kultur og politikk. I den prosessen ble det også gjort en feil, det ble pekt på diskriminering som årsak til problemene og alle resursene ble satt inn for å bekjempe rasismen og diskrimineringen, mens de økonomiske spørsmålene som knyttet seg til dette ble ignorert av den politiske klasse og ble et forsømt tema. Økning av fattigdommen og sosio-økonomisk marginalisering av disse gruppene, ble mer synlig i det rumenske samfunnet, og den politiske visjon om økt økonomisk vekst, som også skulle hjelpe romfolk, ble fort bare en politisk illusjon. Senere gjorde Vest-Europa en annen strategisk feil ved å finansielt støtte NGO og overse viktigheten av en strategisk sosialpolitikk med langsiktige mål. Dette ga svake resultater, til tross for de store økonomiske og menneskelige ressurser som ble brukt. Senere ble fragmentering av programmer, mangel på menneskelige ressurser i implementeringen av programmene, i tillegg til svingende finansiering og valg av sponsor uten strategiske visjoner, en stor fiasko. (Zamfir, E., Zamfir, C., 1993 og Burtea, V., 2002)

Den positive side ved prosjektet ga romfolket mulighet til å delta, øke sin politiske bevissthet, kompetanse og motivasjon og hjalp dem med å skape et viktig segment av romledere, som etter hvert førte til en forbedring av deres situasjon.

Et negativt trekk var at vesten ikke erkjente de offentlige programmer, men kun ønsket at NGO ble støttet, for å skape en slags samfunnsbevegelse, med tanke på økt samfunnsdeltakelse blant romfolk. Men det har vist seg, at uten offentlig politikk og statens støtte, har de fleste initiativ de siste tiårene vært en fiasko.

I løpet av de siste årene er det to typer tilnærminger, som har vist seg effektive i sosial politikk, når det er snakk om etniske relasjoner. I sin forskning peker E. og C. Zamfir i boken «Sigøyner, mellom ignorering og bekymring» på den universelle tilnærmingen, hvor de etniske forskjellene blir sett på som et historisk resultat og hvor det moderne mennesket er et kosmopolitisk vesen eller verdensborger. Dette gjorde seg gjeldende både i kapitalistiske samfunn og i sosialistiske samfunn. Oppløsningen av de sosialistiske statene førte til en eksplosjon av etnisitetsfenomener. Kulturell, sosial og politisk dominering fra en etnisk gruppe i forhold til andre, ble gjort med administrative midler, hadde ofte preg av tvang og hadde som mål å fjerne etniske trekk, og kan betraktes som en slags tvunget assimilering.

Den andre tilnærming er etnisk, som beskriver både majoriteter og minoriteter i samfunnet. Demonstrativ nasjonalistisk politikk fremmer majoritetens modeller og blir et hinder i

forståelse av strukturelle etniske modeller. Resultatet av denne type politikk var økning av etniske forskjeller i den kollektive bevissthet, mer intoleranse og eskalering av konflikter.

Det finnes en tendens hos en majoritet til gi plass til en minoritet innenfor et slags «folkloristisk reservat». Dette kan bevare noen kulturelle og sosio-økonomiske funksjoner, de blir ofte omdannet til myter om gruppene. Resultatet av denne tilnærmingen beholder den etniske gruppen i den marginale posisjonen den allerede har og overfører deres sosiale og økonomiske problemer fra generasjon til generasjon. Den etniske propaganda fra majoriteten går ut på at de bekjemper intoleranse og aksepterer gruppen, men ignorerer ofte de sosiale problemer, som knytter seg til etniske minoriteter. Ofte er antakelsene om de etniske minoritetene sterkt forenklet, kilden til konflikt ligger i etnisk intoleranse, mens de sosiale og økonomiske forskjellene, og effekten av marginalisering av minoritetskulturene blir usynliggjort. Til disse tilnærminger blir det lagt til prinsipper om aksept og samarbeid, basert på individuell frihet. Alle minoritetsgrupper med spesifikk etnisk profil, har ofte alvorlige sosiale problemer. Dette er virkning av en lang historisk prosess, og majoritetsbefolkningen må være i stand til forstå og løse problemet sammen med minoriteten. (Zamfir, E., Zamfir, C., 1993, og Zamfir, C., Preda, M., 2002)

I sitt forskningsarbeid peker Zamfir på viktigheten av å belyse kriteriene som ligger i bunnen, når vi forsker på en etnisk befolkningsgruppe. Det å bestemme kriterier og avgjøre hva som er et problem for en gruppe, må følges av kritiske spørsmål om hvilke egne kriterier som legges til grunn og anvendes på andre kulturer. Han tar som eksempel behovet for utdanning blant barn av romfolket, som han mener gjenspeiler majoritetens holdninger, dette kalles etnosentrisk tilnærming. Han mener kriteriene må ha et universelt perspektiv, gjøre rede for betingelsene for å promovere andre verdier, beskrive endringene en kultur må gå gjennom i sin utvikling, og gjøre rede for de verdier og normer kulturer som lever sammen, har. De spenninger som oppstår mellom sosiale grupper kan bli kilde til problemer, og det melder seg behov for forhandlinger. Han sier at det er farlig å bare peke på noen av dem og at etnosentrisme fort blir et instrument for kulturell assimilering. Fra et minoritetsperspektiv er det mange tilnærminger i sosial interaksjon. Et av dem er assimileringsspektivet, hvor minoritetsgruppen som er marginalisert selv kan si at løsningen er å assimilere majoritetens kulturelle mønster. Ofte virker press fra majoritetens side ubevisst på slike assimileringsmekanismer, men bevisst assimileringsspolitikk fra majoritets- eller

minoritetsgrupper begrenser individets valg og er uakseptabelt. Burtea, V., 2002 og Zamfir, E., Zamfir, C., 1993)

3.2.2 Interferens mellom etnisitet og sosial identitet

I analysen av disse to elementer sier professor Zamfir at det er viktig å identifisere skillet mellom etnisk profil og sosial profil. Han mener at mange av de etniske stereotypier ofte er basert på uklare forestillinger om disse to dimensjoner, det etniske og det sosio-økonomiske. En minoritetsgruppe kan befinne seg i en marginal posisjon, undertrykt, fattig og diskriminert, eller kan oppleve det motsatte, med fordeler, dominerende og privilegier. Ut fra hans teori kan vi si at hvis utbredelsen av en posisjon som en gruppe har i et bestemt sosialt system, er signifikant stor, er det stor sannsynlighet for at det eksisterer en kulturell modell som rekrutterer til posisjonen og at det finnes utbredte tilpasningsreaksjoner. Blanding av etnisitet og sosial dimensjon, som ofte følges av fornektelse av deres sosiale karakteristika, skaper skjev tolkning av problemets natur, og det får alvorlige konsekvenser for å finne løsninger. Løsninger som er fokusert bare på etnisitet, som diskriminering og intoleranse, har ikke store sjanser til å bli vellykket. Ut fra de erfaringene jeg har samlet i feltarbeid, tror jeg det er viktig å skille mellom etnisitet og sosialt mønster i forskningen av romfolket. (Dr. Vasile Burtea, 2002, Elena og Catalin Zamfir, 1993)

3.2.3 Relasjonsmodeller

Dr. Vasile Burtea og Catalin og Elena Zamfir mener at romfolk som etnisk gruppe har utviklet atferd knyttet til marginalitet, som er typisk for dem som befinner seg i marginaliteten. Han kaller det automarginalisering, gjennom egen atferd går en inn i rollen og bekrefter og aksepterer den, og blir dermed tolerert. Både klesstilen og måten å oppføre seg på, understreker skillet og bekrefter deres underlegenhet.

Selvdegenerering og negativ evaluering, «jeg er en stakkars sigøyner», sender klare budskap om underdanighet, men også press for å oppnå noe, tigging, standhaftighet, pågåenhet, (tiganie), selvunderestimering for å appellere til almisse, fremstille seg selv som stakkarslig og understreke sine fattige kår, alt for å kunne oppnå noe. Disse elementer opprettholder også et negativt, kollektivt bilde og stimulerer en type atferd, som er marginal.

Av spesielle metoder for å få ting fra storsamfunnet under kommunistregimet, kunne de komme mange samtidig og gå forbi lange køer, hvor folk hadde ventet i timer og dager for å få matvarer. Gruppene kunne bruke fysisk makt, høyrøstete stemmer og ofte helt trivielle påstander, for å gå foran alle. Det var et gruppepress med mye verbal vold og trusler om fysisk vold. De rumenske reaksjonene var som regel at «vi kan ikke gjøre noe, de kommer mange og dreper oss». I de aller fleste situasjoner krever de ikke rettigheter eller hevder sin kompetanse, men søker hjelp, almisse og aksept for sine moderate avvik. (Dr. Vasile Burtea, 2002, Elena og Catalin Zamfir, 1993)

3.2.4 Bolig

Bolig har aldri hatt noen spesiell verdi, og vi kan se dette som et resultat av migratorisk mentalitet kombinert med fattigdom. På alle de hjemmebesøk som ble gjort i forbindelse med undersøkelsen, ble det rapportert om skitne, forsømte, forfalne og ødelagte dører og vinduer. Det meste er laget av billige materialer, lite og mangelfullt, uansett antall familiemedlemmer. Felles arealer er skitne, ødelagte og forsøpente, og innredningen er minimal, improvisert og mangler helt hvitevarer, men de har stor preferanse for instrumenter. Det ser ut til at de mangler interesse for estetikk og komfort, men det finnes en økende del av rombefolkningen, som har begynt å leve etter moderne standard. Disse har arbeid og inntekt og en sosial status som ligner på majoritetens. (Zamfir, E., Zamfir, C., 1993)

3.2.5 Fattigdom.

Fattigdom ikke bare preger romfolk, men deres måte å forholde seg til den er interessant. Det er stor forskjell mellom fattige rumenere og fattige rom. Om de er fattige, så vil de rumenske prøve å vise en form for verdighet, de dyrker jorden, planter blomster, rydder i huset og prøver å reparere eiendommen med sine egne midler. Tidligere hadde romfolk samme inntektsnivå som alle andre, men likevel så de mye fattigere ut. Det skyldes sannsynligvis at fattigdom skaper et fattigdomspreg eller mønster, som de hadde hatt lenge, men har også en sideeffekt sosialt og menneskelig, de er desorganiserte, mangler perspektiv, er resignerte, mangler selvtillit og tro på at det er mulig å komme ut av en slik situasjon. Dette øker fattigdommen og skaper en levemåte som overfører fattigdommen til nye generasjoner. (Elena og Catalin Zamfir, 1993, Catalin Zamfir, Marian Preda, 2002)

KAPITTEL 4   TEORETISKE PERSPEKTIVER

4.1 Teori om makt, sosial ulikhet og deltakelse: Bourdieu, Max Weber

Min oppgave berører mange tema innenfor sosialt arbeid, politikk, minoriteter, makt, etnisitet og sosiale avvik, derfor er den teoretiske del knyttet opp til forskjellige teorier om klasse, sosial ulikhet og makt. Det har vært vanskelig å orientere seg i alle de teoretiske perspektiver, men jeg har valgt å plukke opp de som er relevante i forhold til mitt tema. Oppgaven baserer seg også på de feministiske teorier, hvor forskjellige kategorier er gjenstand for forhandlinger, i dynamiske prosesser. Dette kan gi oss kunnskap om hva som skaper hierarkier mellom majoritet og minoritet, og hvordan disse prosesser bidrar til å konstruere «annerledesheten».

Mitt teoretiske utgangspunkt er Bourdieus teori (Bourdieu P. 1996) som er knyttet til klasseforståelse og symbolsk makt og hvordan elementene klasse og sosial kapital kan bli sett i et etnokulturelt perspektiv. Dette gir meg mulighet til å studere informantenes hverdagsliv i forskjellige samfunn. Skal man forstå etniske gruppers mulighet til deltakelse på ulike arenaer må man se på gruppen som en del av et system av relasjoner, hvor kampen om anerkjennelse står sentralt. (Bourdieu P. 1996)

I sin bok angående Bourdieus teori, analyserer Lianne Wilken (Wilken L. 2. utgave 2011) Bourdieus diskusjon om klasse og classesamfunn, sosial ulikhet og Marx' teori. Klasse er ikke bare om materielle og kulturelle begrensninger, men er også relevant som kilde til sosial identifikasjon. Han fremhever at det er viktig å kartlegge de objektive forskjellene mellom folk og grupperinger i et sosialt rom. Bourdieu, til forskjell fra Marx' teori om sosial klasse, antar at klasseinteresse er et resultat av den sosiale maktkamp. (Bourdieu P. 1979)

En klasse kan sees på som en gruppe mennesker med lik tilgang til ressurser. Max Weber og Karl Marx har bidratt til sosial forståelse av begrepet klasse/sosial stratifikasjon. Sosial status er et begrep som tilegnes av andre, og mennesker som har felles status deler felles identitet.

Ulikhetsskapende dimensjoner ligger i måten samfunnet betrakter økonomisk, kulturell og sosial kapital. I oppgaven vil jeg også peke på interaksjonen majoritet-minoritet, og hvordan romfolk som gruppe posisjonerer seg i forhold til majoritetsgruppene, og om hva som er informantenes holdninger og reaksjoner i praksis, i deres samhandling.

Sosial klasse, makt og dominans er dimensjoner som kan knyttes til mangfold. Bourdieus teori tematiserer makt/avmakt, sosial kontroll og kultur fra ulike perspektiver. Ulikheten mellom etniske grupper og mellom sosiale klasser, skapes og opprettholdes i stor grad

gjennom samfunnsinstitusjoner og systemer, enten det er arbeidsmarked, skole eller offentlige instanser. (Bourdieu Pierre, Loic J. D. Wacquant 1995, og Bourdieu, P., 1996)

Generelt er demokratiske stater som sosiale systemer, en garantist for like muligheter, hvor borgere må respektere sosial normer, regler og lover. De hierarkiske strukturer baserer seg på verdier som makt, rang, minoritet, majoritet, etnisitet, kultur og religion, og alle er viktige kriterier i sosial differensiering.

Grunnlinjen i Bourdieus teori om sosiale rom, er et skille mellom aktør og struktur. Den sosiale avstand mellom etniske grupper, er definert av graden av makt som ligger i den sosiale interaksjon. Han mener at forskermiljøet må legge vekt på egenskapene ved sosiale relasjoner ved to sosiale agenter, enten det er individ, gruppe eller institusjon. Sosiale rom belyser strukturforskjeller i samfunnet og er en sum av forskjeller, hvor de ulike posisjonenes plassering bestemmes av de totale og relative sammenhenger, og av den kulturelle og økonomiske kapital. (Bourdieu P. 1979)

Kultur, som et kollektivt mønster av meninger, er også en forutsetning for sosial integrasjon, ved at identitet kan komme til uttrykk og blir gjort til et felleskap. Kultur som fenomen er knyttet til makt og sosial styring, direkte eller indirekte. Kultur kan ta forskjellige former, enten det er spontant, uformelt, uplanlagt eller formelt, i formaliserte mønstre av kunst, litteratur eller tradisjoner. Bourdieu kaller de individuelle, kroppsliggjorte disposisjoner for habitus, (være-tenkemåte) som er påvirket av klassebakgrunn og det sosiale miljø en er vokst opp under. Generelt er det de som har makt som definerer hva som er bra, og dette anerkjennes av samfunnet som helhet. Det jeg mener er relevant i hans teori, er at det til tross for moderne samfunnsforestillinger om likhet, eksisterer klasseforskjeller i mange former og nyanser. I følge hans maktteori, vil sterke grupper anvender sin dominans, og dette bidrar til å konstruere og reproducere maktstrukturer i samfunnet. Klassemarkører er viktige differensieringskategorier i de sosiale rom. (Bourdieu P. 1996)

Makt er et meget sentralt begrep og et relasjonelt fenomen, og må forstås som ressurser eller kapital. Graden av makt i det sosiale rom, er resultatet av total mengde av ulike kapitalformer. Individets posisjon eller plassering i det sosiale rom, er avgjørende for muligheter til makt og innflytelse. Det foregår alltid kontinuerlige forhandlinger i det sosiale rom mellom medlemmer av de sosiale klasser, hvor de som har lavere posisjon forsøker å avansere, mens de som har høyere posisjon prøver å hindre nettopp det. Den sosiale avstanden mellom agenter, har i følge Bourdieu, stor betydning i samhandlingen. (Bourdieu, P., 1989)

Samfunnets organisering er en prosess som starter med individets personlig utvikling, gjennom ulike trinn frem til kollektiv sosial mobilisering og så videre til politisk endring. For å forstå maktstrukturene i samfunnet må man analysere følgende: Aktørmakt viser enkeltes evne til å få ting gjennom. Det betyr å ha kontroll over noen eller noe. Max Weber har fordypet seg på forståelsen av maktbegrepet. Maktstruktur handler om å se makten som finnes i de sosiale strukturer. Makt knyttes til klasse, etnisitet, kjønn eller økonomiske forhold. Marxistiske teorier har knyttet makt til sosio-økonomiske strukturer i samfunnet, i tillegg til ideologisk syn om maktstrukturer, som ligger i den herskende classes ideproduksjon. (Weber M, 3. utgave, 6. opplag 2010)

Et annet begrep er hegemonisk makt. Dette referer til den dominerende classes ideologi, som påvirker livet gjennom ulike samfunnsinstitusjoner. Foucault beskriver mest den disiplinære makten og hvordan teknikker anvendes for å utøve disiplin overfor den enkelte. Makt finnes i strukturer, regler, normer og vaner, som har en disiplinerende rolle på holdning og handling hos individet.

Sosiolog Pierre Bourdieu har et mer nyansert syn på forståelsen av makt. Hans syn har både en objektiv og en subjektiv samfunnsforståelse, og er mer knyttet til strukturalistisk forståelse. Paulo Freire (Freire, P., 1972) forklarer frigjørende pedagogikk ved å skape bevissthet om undertrykkelsesmekanismer som eksisterer i dialogen mellom ulike grupper. Han påpeker at overlevering av kunnskap blir sett på som en gave fra de som vet bedre, og uten dialog og refleksjon vil dette tjene de undertrykkendes interesser. Han mangler fokus på forskjeller som etnisitet og klasse. Senere feministisk teori og kvinnebevegelser har i større grad fokusert på sammenhengen mellom individ og samfunn, og deres gjensidige påvirkning.

Tema om maktstrukturer og forskjeller i samfunnet er grunnpilarer for sosial endring, og mennesket må sees i et dialektisk perspektiv. Krittisk refleksjon hjelper for å få innflytelse og skape endring av forhold som fører til sosial ulikhet. Bourdieu's teori gir dyp innsikt i hvordan sosial ulikhet og sosial makt skapes, og gir økt kunnskap om hvordan individer og grupper i minkende grad får anledning til sosial deltakelse, mobilisering og innflytelse på ulike samfunnsarena. (Bourdieu, P., 1996)

4.2 Bourdieus teoretiske begreper sett i forhold til en etnisk gruppes posisjon

Den fransk filosofen P. Bourdieu er den viktigste teoretiker i forståelsen av sosial ulikhet og makt. Han har basert sin teori på empiriske funn, spesielt relatert til klasse og kjønn.

For å kunne analysere og forstå romfolk som etnisk gruppe, må vi se på deres mulighet til sosial integrasjon i ulike samfunnsformer. I følge Bourdieu, er sosiale grupper en del av et system av relasjoner, hvor kampen om anerkjennelse er sentralt. Dette betyr at vi må se på analysen av begrepene habitus, felt, kapital og egen relasjon, til fenomenet som skal forskes på. (Wilken, L., 2011)

4.3 Habitus og romfolk som etnisk gruppe

I følge Bourdieu er habitus et system av hverdagslige disposisjoner, som påvirker hvordan vi oppfatter og handler i verden. Elementer som etnisitet, religion og kjønn er med på å skape vårt habitus. I tillegg vil aktørene bli preget av familiens status i samfunnet. I sin bok «Den praktiske sans» (Bourdieu, P., 2007) viser han habitus' rolle i det sosiale rom. Det er ikke slik at alle rom har samme habitus, men i stor grad har de samme erfaringer. For de fleste vil det å være i en etnisk minoritet, påvirke livet på en omfattende måte. De kan ha forskjellige dialekter, språk, religion, skikker, kleskode, oppdragelse, moral og utseende, i tillegg til å ha en subjektiv opplevelse av å være annerledes. Deres historie, kulturelle bakgrunn, utseende og språk former deres habitus og livshistorie. Habitusforståelsen gir en dyptgående innsikt om deres primærsosialisering. Selv om betydningen av en bestemt etnisk bakgrunn forandres over tid i et nytt land, vil den likevel prege deres handlingsmønster. I forståelse av deres situasjon, må vi få fram den dominansrelasjonen som fremhever seg i sosial samhandling. Måter vi interagerer på er dypt rotfestet i habitus, de fleste vil opprettholde sin identitetskonstruksjon i et nytt land.

4.4 Begrepet felt og etniske minoriteter

Nettverk kan defineres som forbindelser mellom ulike sosiale posisjoner. (Bourdieu og Wacquant, 1995) Feltet er en arena hvor ulike aktører med ulik kapital kjemper for en bedre posisjon. Forskning om sosiale ulikheter er godt representert i Webers forståelse av klassebegrepet. Øverst finner vi dem med de beste livssjanser, fulgt av middelklassen, og nederst er de med lav sosial status, fattige, uføre, eldre og syke. I sin analyse om Pierre

Bourdieu's feltbegrep, fremhever L. Wilken (Wilken, L., 2011) at inndelingen av de sosiale klassene tidligere var mer statisk, individet var født inn i og forble livet ut i den samme sosiale klasse. Moderne og postmoderne samfunn har gitt individet mulighet til sosial mobilitet. Industrialiseringen førte til arbeidsledighet og individer måtte tilpasse seg nye yrker og utdanne seg på nytt. Globalisering har endret produksjonsmåter og det har foregått en forbedring i skoletilbudet for arbeidsklassen. Statlig støtte oppmuntret flere til å ta utdanning og åpnet mulighetene for å bevege seg oppover i det sosiale hierarkiet. Slik kunne en bli i stand til å klatre i klassesystemet. Reproduksjon av klassesystemet sees likevel fortsatt i sammenheng med foreldrenes status og er sterkt påvirket av tradisjoner og verdier.

4.5 Økonomisk kapital

Marx økonomiske teori tar utgangspunkt i kapitalismens framvekst, hvor borgerskapet eide produksjonsmidlene og arbeidsklassen solgte sin arbeidskraft. Til forskjell fra Marx, mente Weber at det fantes andre aktører som spilte inn på de sosiale ulikhetene, og han pekte på de tre faktorene klasse, status og makt, som uavhengig av hverandre, er med på å forme sosiale ulikheter. Han delte Marx syn på at økonomisk makt var avgjørende for sosiale ulikheter under det kapitalistiske systemet, men han var opptatt av å vise forskjellene innenfor samme sosiale klasse, det var lagdeling og status.

Økonomisk kapital er summen av materielle ressurser, som penger og produksjonsmidler, og disse påvirker aktørens muligheter, posisjon, status og makt. Det er sterk korrelasjon mellom økonomisk kapital og andre former for kapital, som kulturell eller sosial kapital. Økonomiske ressurser gir adgang til utdanning, som gir status og økonomiske fordeler, og videre gir mulighet til innflytelse og makt.

Ulike samfunnsarenaer som f. eks. boligmarked, arbeidsmarked eller forbruksmarked er avhengig av økonomisk kapital. Forskning har vist at etniske grupper skårer lavere i både inntekt, bolig og sysselsetting, enn befolkningen som helhet. Å være i denne gruppen, betyr å ha mindre økonomisk kapital, og det begrenser sjansen til å forbedre sin sosiale posisjon på ulike samfunnsarenaer.

Fattigdom, som et uttrykk for manglende økonomiske ressurser, har store konsekvenser for immigranter, enten de er i permanent eller sirkulær migrasjonstilstand. Romfolk, med kort botid i Norge, har små sjanser til å skaffe seg økonomisk kapital. Deres strategi appellerer til marginale aktiviteter, som svart økonomi, kriminelle handlinger eller synlige, som tigging, salg av aviser eller dagarbeid, skapt for å overleve til daglig.

4.6 Kulturell kapital

Bourdieu (Bourdieu, P., 1986) beskriver begrepet kulturell kapital tredimensjonalt, i kroppsliggjort form, i form av habitus og som kulturelle goder. I sin teori om reproduksjon av ulikheter i utdanningssystemet, har han analysert kulturell kapital. Han mener at sosiale spill foregår på den dominerende klasses premisser. Han kalte kulturell kapital for informasjonskapital (Bourdieu P. and Wacquant 1995). For romfolk er mangel på språk, informasjon om det norske samfunn og etterspurt kulturell kapital, en hindring for å bli sosialt inkludert. For at de skal få innpass, må en kjenne de sosiale koder. Som individer og etnisk gruppe eier de ikke den kulturelle kapital, som er etterspurt av den dominerende klasse. Dette fører dem direkte til veien for sosial ekskludering og marginalisering. Utdanning fra hjemlandet eller totalt manglende utdanning, er like lite verdsatt i Norge og andre europeiske land, det blir sett på som en ballast og ikke betraktet som reell arbeidskraft. Språk, klesstil, dannelse og arbeidserfaring virker ekskluderende i det sosiale feltet de ønsker deltakelse i. Ekskluderingsmekanismer kommer til uttrykk i offentlige rom gjennom trakassering, rasistiske holdninger, neglisjering, diskriminering og undertrykkelse. Både media, sivilt samfunn og en del kirkeorganisasjoner har gitt signaler om hvilke holdninger majoriteten har til romfolk. Det er mange problematiske forhold i inkluderingsprosessen, og det er majoritetens definisjonsmakt som setter disse grensene.

Marianne Gullestad (Gullestad, M., 2002) synligjør den prosessen som ofte er rettet mot grupper med annerledes kultur. Hun mener at norske er mer opptatt av forskjeller enn av likheter i møte med det fremmede. Forenklete kategoriseringer og fordømmende holdninger hos nordmenn, åpner veien for stigmatisering og diskriminering. Stemplingsteori sier at stigma er en markør som holder grupper utenfor, og minoriteter har en tendens til å la seg definere og blir dermed påtvunget en identitet. Goffman (Goffman, E., 2001) sier at stigmatiserte personer og grupper finner fram til ulike strategier for å tilpasse seg konformitetsidealene og stereotypiene, som er gjeldende i samfunnet. Stigma har en ekskluderende virkning og hindrer individet i å agere mot samfunnet. Ofte er mekanismene selvoppfyllende, samfunnet skaper marginaliseringsmekanismer som skaper negative selvbilder og bidrar til å redusere troen på egne handlingsmuligheter. Stemplingsteori som undertrykkende fenomen er med på å bekrefte majoritetens syn på den sosial orden. Mangelen på sosial akseptering og verdsetting av romfolkets kulturelle kapital, medvirker til sosial eksklusjon. Deres kapital har en negativ virkning, og derfor blir de utsatt for sterke sosiale sanksjoner.

4.7 Sosial kapital

Bourdieu gir en definisjon av begrepet og ser på dette som et resultat av de ressurser en person har i kraft av å være medlem av en spesifikk gruppe.

«Den sosiale kapital er summen av ressurser, enten disse er aktuelle eller mulige, som et individ eller flere grupper forvalter ut fra det forhold at individet eller gruppa råder over et varig tilfang av relasjoner, kjennskaper og gjensidige anerkjennelser, som er mer eller mindre institusjonaliserte, det vil si summen av kapital og makt som kan mobiliseres ut fra et slikt tilfang.» (Bourdieu and Wacquant 1995:104)

Det har stor betydning når noen skal prøve å finne seg jobb eller bolig, at de har gode nettverk. For immigranter har dette ekstra stor betydning, hvis vi tar i betraktning den indirekte diskriminering som kan forekomme. Derfor er immigrantenes sosiale kapital viktig for å få innpass på boligmarkedet og arbeidsmarkedet. Uformelle kanaler kan være en viktig kilde ved ansettelse. Rekrutteringspraksis rammer immigrantene hardt, ettersom de fleste har svake nettverk eller mangler nettverk som kan hjelpe dem med å komme i kontakt med forskjellige arbeidsgivere. Romfolk som er i en midlertidig type migrasjonstilstand er også konfrontert med noen tilleggsfaktorer, som kollektivt stigma, politisk uenighet i forhold til status i Norge, kulturelle barrierer og helseproblematikk. Alt sammen virker sosialt ekskluderende.

En annen sosiolog, Putnam, (Putnam, 1995) har satt fokus på betydningen av sosial kapital på samfunnsnivå. Han identifiserer to begrep, «bonding» og «bridging». Den første referer til sosiale bånd i forhold til personer man identifiserer seg med og den andre er sosiale bånd til personer som er forskjellige fra deg. En del forskere har analysert fordelingen av sosial kapital mellom majoritets- og minoritetsgrupper. Variabler som institusjonaliserte nettverk, uformelle nettverk, formelle nettverk, generalisert tillit, politisk deltakelse og tilgang til informasjon ble trukket inn i undersøkelsen, og resultatene pekte på at majoritetsgruppa skåret høyere på sosial kapital enn minoritetsgruppa.

4.8 Symbolsk kapital

Dette er den summen av kapital som gjenkjennes og betraktes som verdifull i et sosialt felt. Bourdieu viser at annerkjennelse gir grobunn for å tilegne seg både kulturell og sosial kapital, og dette fører etter hvert videre til symbolsk makt. Han opererer også med begrepet symbolsk kapital, som kan anvendes for å skaffe seg en bedre posisjon. Symbolsk kapital varierer ut fra den arena man befinner seg på. Symbolsk kapital kan være en form for egenskap eller

handling, som medlemmer i en gruppe tilskriver positiv verdi. Romfolks generelle muligheter for å oppnå anerkjennelse av sin kapital, vil begrense mulighetene til å oppnå symbolsk kapital i de sosiale rom. De står foran store utfordringer for å få anerkjennelse for verdien av sin symbolske kapital. De må kjempe for aksept og anerkjennelse. (Bourdieu, P., 1996)

4.9 Hvordan studere etniske gruppers posisjon i forhold til Bourdieu's teori

Koblingen mellom klasse, etnisitet og kjønn har vært gjenstand for mange forskningsstudier, og det ble konkludert med at disse elementer er opphav til mange former for undertrykkelse. Sammenheng mellom etnisitet, klasse og kjønn er avgjørende for innpass og innflytelse i det sosiale rom. Begrepet habitus og felt eksisterer i det sosiale rom og påvirker menneskelig handling. Personene er underlagt de strukturelle lovmessigheter, men de er også agenter som er i stand til å reflektere over den sosiale verden. For å få et reelt og fullstendig bilde av romfolks muligheter til sosial inkludering, kan man ikke bare kartlegge de objektive strukturer som legger premisser, men også gjennom samhandling få frem hvordan de selv opplever sine eksistensvilkår.

Bourdieu viser at den materielle og maktmessige fordelingen er knyttet til forestillinger og selvfølelse. De etniske gruppers velstand, makt og innflytelse er avhengig av deres sosiale anerkjennelse og deres innflytelse er avhengig av majoritetens premisser. Det er den dominerende klasse i samfunnet som bestemmer om deres kapital har verdi i forhold til sin egen kapital. Volumet av kapitalen og sammensettingen av den er avgjørende. Gjennom hans analyse kan vi forstå de livsbetingelsene romfolk lever under, sammenhengen mellom disse og deres mulighet for integrering.

Det er viktig å se, ikke bare de objektive fakta knyttet til deres livssituasjon, men også de subjektive historier, hva som er deres mening og holdning til livet, hva som danner grunnlaget for deres handlingsvalg, hvilke konsekvenser deres valg har og hvordan andre sosiale aktører tolker deres situasjon. Man må knytte det subjektive og det objektive sammen, for å forstå virkeligheten. Bourdieu understreker at det kan foregå kamp mellom forsker og informanter om hvordan informasjon skal tolkes.

Bourdieu har inspirert andre forskere til å se på kulturens rolle, for å definere klasseposisjoner i moderne samfunn. Noen forskere har gått i retning av å se på moderne samfunn som en sum av individualiserte prosesser, og at sosial omstrukturering i dag fører til et uklart skille mellom sosiale klasser. Majoritetens ideologi er ofte påtvungne idealer i samfunnet og det skaper en skjult form for makt og ubalanse. (Bourdieu, P., 1996)

Ut fra min observasjon i feltarbeid og erfaringer jeg har fått med meg, kan si at selv om representantene for systemet vil framstille samfunnet som en demokratisk, egalitær struktur, er det tydelig at klasse og etnisitet er viktig i sosial sammenheng, og at det er ubalanse mellom aktørene. Den norske sosialantropolog, Marianne Gullestad, (1984) har uttrykt seg klart i forhold til inndeling av sosiale klasser i Norge. Hun peker på at likhetstanken tar mer rom i offentlig debatt, mens det samtidig holdes skjult at det norske samfunn struktureres på kulturelt hegemoni. Hun understreker at middelklassen dikterer og dominerer over økonomiske ulikheter. Fortsatt påvirker sosial klasse mulighetene for samfunnsmedlemmene, men begrepet har blitt mer diffust og uklart i daglig tale.

4.10 Webers teori om makt

Maktbegrepet har ulike definisjoner som gir utallige beskrivelser, og på forskjellige måter. Weber definerer makt som et relasjonelt fenomen, hvor noen påtvinger andres atferd egen vilje.³ Makt er ofte knyttet til begrepet kontroll og min opplevelse i arbeidet med oppgaven, var at maktens symbolske, patriarkalske side ofte er synlig i interetniske relasjoner. Han peker også på at det finnes et skille mellom makt og herredømme. Herredømme gir grunnlag for et legitimt system av autoritet, lydighet og legal rasjonalitet. Han deler herredømme i tre forskjellige herskerforhold. (Weber, M., 2010) Den første type er herredømme i kraft av legalitet. I kraft av lover og regler gitt i ly av dem, finnes en rasjonell oppbygging i samfunnet. Det neste herskerforholdet er det tradisjonelle herredømmet. Som eksempel tar han det patriarkalske herredømmet. Denne type herredømme baserer seg på at ordninger og den makten som eksisterer er hellig. (Weber, M., 2010) Autoritetsforholdet er til stede i sosiale relasjoner mellom majoritet og minoritetsgrupper.

Den siste formen er det karismatiske herredømmet. Weber sier at karismatisk herredømme er herredømme i kraft av en affektbestemt hengivelse. Hans teori om makt synliggjør maktens ulike aspekter og viser at den kan være symbolsk eller strukturell, og at den kan komme til uttrykk i tydelige eller mer subtile former.

---

³ Weber, M., 3. utgave, 6. opplag 2010

KAPITEL 5   METODE

Målet med dette kapittel er å redegjøre for den metodiske prosessen jeg bruker i oppgaven. Begrepet metode er forklart som «veien til målet». (Kvale, S. og Brinkman, S, 2009) Jeg vil i dette kapittel vise veien jeg har gått og skrittene jeg har tatt, for å få kunnskap om romfolk på de ulike sosiale arenaer jeg har funnet dem. Første vil jeg presentere de metodologiske valgene jeg har tatt, det inkluderer valg av forskningsmetode og datainnsamling. Videre ser jeg på rekruttering av informanter, feltarbeid, utforming av intervjuguide og gjennomføringen av undersøkelsen. Deretter vil jeg beskrive analyse- og tolkningsprosesser, hvor jeg også drøfter forhold som har hatt innvirkning på resultatene. Til slutt vil jeg gjøre en etisk og metodisk refleksjon.

5.1 Kvalitativ metode

I følge teorien om metode er det forskningsspørsmålet som avgjør valget av metode. Etersom jeg ønsket en dypere studie av romfolkets situasjon i migrasjonstilstanden og situasjon i opprinnelseslandet, belyse dette fra ulike synsvinkler, som romfolk selv, norsk majoritet og rumensk majoritet, var det hensiktsmessig å benytte en kvalitativ studie. Kvalitative metoder egner seg også når forskeren ønsker å vite mer om *«menneskelige egenskaper, som erfaringer, opplevelser, tanker, forventninger, motiver og holdninger»*.⁴ I kvalitative studier kan man forstå hvordan virkeligheten oppleves av de som blir undersøkt. Fra et sosialkonstruksjonistisk perspektiv oppfattes kunnskap som å være subjektivistisk. Kunnskap blir sett som et produkt av vår måte å oppfatte og organisere verden på. Målet er å oppdage viten ut fra forskerens ståsted og ikke søke universelle eller objektive sannheter. Det som blir forskningsresultatet, skal representere en av de mange måter å se verden på.

De kvalitative metoder baserer seg på teorier om menneskelig erfaring, fenomenologi og menneskelige fortolkninger, og kalles den hermeneutiske tilnærmingen. (Malterud, 2011) Fenomenologien som vitenskap ble introdusert av Edmund Husserl i 1900. Teorien belyser aktørens opplevelse og oppfattelse av sin livsverden, og forskeren søker å få innsikt i disse intensjoner og handlinger. I fenomenologiske studier er det viktigste aktørens egne erfaringer, opplevelser og forståelser, og ikke forskerens egne observasjoner. (Creswell 2007,

---

⁴ Malterud, 2011, s. 27

Grønmo 2007, Aadland 2004). Denne type tilnærming vil legge bort forskerens forforståelse og vil prøve å være åpen, fordomsfri og fri for antakelser, slik at informantenes stemme skal tre fram. For å få innsikt i romfolks individuelle og kollektive opplevelse, har jeg forsøkt å se på det dynamiske samspillet av ulike faktorer.

5.2 Fenomenologisk - hermeneutisk tilnærming

Hermeneutikk er et begrep med gresk opphav hermeneuein, som betyr å tolke . (Thomassen, 2006) Hermeneutiske studier ble introdusert av filosofene Wilhelm Dilthey (1833-1911) og Hans Georg Gadamer. (1999) Hermeneutikken er en metodelære for fortolkning av meningsfulle fenomener og beskriver vilkårene for at forståelse av mening skal være mulig. (Grimen og Gilje, 1993) Fokuset er på fortolkning eller mening. Vår egen forståelse er påvirket av forestillinger, tanker og handlemåter fra tidligere erfaringer og den sosiale konteksten vi lever innenfor. Meningene blir synlig i språk, tekst og aktiv handling. I forståelsesprosessen blir det en veksling mellom å se helheten og de enkelte deler, og derfor blir forståelsen skapt i en hermeneutisk sirkel eller spiral. Forståelse av helheten vil ha innvirkning på delene, og vi skal fortolke forbindelsene mellom disse.

Den fenomenologisk - hermeneutisk tilnærming peker på de hverdagslige handlinger (fenomenologi) og analyseres med den hermeneutiske sirkel som grunnmodell. Creswell (Creswell, J. 2007) beskriver dette som et dynamisk samspill av ulike aktører, den første er valget av fenomenet, den andre er refleksjon over eksistensielle tema knyttet til fenomenet, den tredje fase er analyse av ulike meninger om fenomenet, og til slutt kan en definere et helhetlig bilde av fenomenet.

5.3 Utvalg og rekruttering

I min undersøkelse har jeg kombinert flere metoder . Å kombinere flere metoder kalles gjerne triangulering. (Ringdal, 2007) I feltarbeid er det vanlig å ta i bruk forskjellige metoder, veksle mellom samtaler, intervjuer, lese dokumenter, uformelle møter og deltagende observasjoner. Veksling mellom det å være observatør og deltagende, er roller som ikke kan adskilles. I feltarbeid kan en kombinere mange ulike metoder, og en kan få samlet mange ulike og relevante data på denne måten. (Fangen, K., 2010) Positiv og negativ informasjon, oppfølgings spørsmål, uformelle samtaler og ulike hendelsesforløp gir ulike kunnskaper sett fra ulike vinkler. I mange av mine observasjoner, innhentet jeg omfattende datamateriale og

fant nye kilder, fordi jeg hadde anledning til å se og høre mennesker i deres naturlige samspill.

Prosjektet mitt startet våren 2012, med utarbeidelse av en skisse på bakgrunn av offentlig debatt om romfolk fra Øst-Europa og tiggning i Norge. Ettersom informantene i min studie ville være personer som har svak tilknytning til det norske samfunn og befinne seg i en utsatt posisjon, var det vanskelig å lage en prosjektskisse og nesten umulig å vite hvordan jeg kunne nærme meg dem. To år før var jeg sammen med en journalist fra Sorgenfri, i kontakt med noen tiggere i byen, for å finne ut hva årsakene til fenomenet kunne være, og hvordan det opplevdes av tiggere selv og av storsamfunnet. Allerede den gang visste jeg at det var en utfordring å komme i kontakt med dem, de var veldig mistenksomme og nølte med å dele sine meninger og opplevelser. Mye av det som ble sagt passet inn i et etablert bilde av øst-europeisk fattigdom, og journalisten var interessert å få fram dette. Artikkelen ble laget for å synliggjøre det nye fattigdomsphenomenet som hadde dukket opp i de norske byene, og hadde et gjennomgående enkelt syn på fenomenet. For å unngå å gå i samme felle, ville jeg velge en annen strategi, og bestemte meg for å ta i bruk en antropologisk tilnærming. I mitt feltarbeid, har jeg vært sammen med dem i lange perioder og deltatt aktivt sammen med dem på forskjellige sosiale arenaer. Forskningsfeltet har vært bredt både i Norge og i utlandet, og har forgått i forskjellige perioder. Jeg har benyttet meg av semistrukturerte intervjuer, møtedeltakelse, formelle og uformelle samtaler, telefonsamtaler, hjemmebesøk og deltakende observasjoner. Jeg har deltatt i organisering av frivillig arbeid, vært tilstede og observert under politi-razzia i Bucharest, foretatt direkte intervjuer på gata, hatt diskusjoner med massmedia og gjort en del andre observasjoner blant fattige romfolk i Bucharest og områdene rundt byen.

Å forske på et sensitivt tema, som er knyttet til både etnisitet, migrasjon, fattigdom, makt og sosialt avvik,⁵ medias tolkning og politiske utfordringer, relatert til interetniske relasjoner, krevde store ressurser, historisk og sosiologisk kunnskap og kulturell sensitivitet. Jeg har fra starten forstått at forskningstemaet, selv om det blir begrenset til noen få aspekter ved romfolks situasjon i Europa,⁶ må ha et bredt og detaljert syn og presenteres fra mange sider. Informantene blir valgt på bakgrunn av egenskaper, kvaliteter og sosial status, som var relevante i forhold til problemstillingen. Å velge informanter ut fra disse egenskaper, kalles

---

⁵ kriminalitet, menneskehandel, tiggning

⁶ Norge og Romania

et strategisk utvalg. (Steinar, K., 1997) Formålet med det kvalitative forskningsintervjuet er å innhente beskrivelser av informantenes livsverden, mening, tvetydighet, følsomhet og mellommenneskelige situasjoner. Forskning må sees som en kumulativ prosess og krever at forskeren må undersøke om det fins andre forskningsopplegg knyttet til det valgte tema. I min oppgave vil jeg belyse romfolks situasjon sett ut fra deres eget ståsted, fra det norske samfunnets side og fra rumensk side, en tredobbelthet som representerer en kompleks sosial kontekst. Jeg fant det interessant at min undersøkelse baserte seg på forskjellige syn, på store uenigheter, på et utvalg av informanter som har forskjellig sosial bakgrunn og som representerer forskjellige, motstridende sosiale klasser, og som tydelig viser distansen mellom makt og avmakt. Jeg har ikke lagt vekt på å presentere romfolket som en fattig, undertrykt sosial gruppe i norsk sammenheng, men valgte å vise den etniske gruppen som et heterogent samfunn, med ulik sosial bakgrunn og sosiale klasser, både i nasjonal og internasjonal kontekst. En tidligere norsk undersøkelse laget av Ada Engebrigtsen,⁷ en rapport laget på vegne av Kirkens bymisjon i Oslo, er preget av at etnisk diskriminering i hjemlandet er årsak til migrasjonen av romfolk. Den mangler andre aspekter ved det rumenske samfunn, om hvordan romfolk som minoritetsgruppe fungerer i de komplekse politiske og sosio-økonomiske betingelser i den rumenske sammenheng.

Kvale og Brinkmann (2009) pekte på at det er nødvendig å betrakte kunnskap kontekstuellet innenfor en hermeneutisk sirkel. Kunnskap som er gyldig i en kontekst, kan ikke overføres automatisk i andre situasjoner. De undersøkelsene som ble gjort tidligere lar seg ikke automatisk overføre til mitt datamateriale. I boka «Samfunnsvitenskapelige forutsetninger» sier Nils Gilje, Harald Grimen: «*Når man praktiserer metodologisk toleranse, må man se egne fortolkninger i lys av andres fortolkninger. Man må da ha evne til å se både at flere perspektiver kan være mulig på samme fenomen, og at selv om man er sikker på å ha rett, kan man likevel ta feil, og andre ha rett*» (Gilje og Grimen 1993, s. 164)

5.4 Intervjuguide

Etter valg av tema og problemstilling har jeg utformet den første intervjuguide. Intervjuene ga mulighet til å gå i dybden og er den metoden som hjelper en til å få fram informantenes erfaringer, tanker og følelser. (Kvale og Brinkman, 2009) Intervjuene med en del av informantene var semistrukturert . Det ble foretatt intervjuer både i Norge og i Romania på

---

⁷ «Tiggerbander og kriminelle bakmenn eller fattige EU-borgere, myter og realiteter om utenlandske tiggere i Oslo» (Nova, Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring, notat 2/12)

forskjellige tidspunkter og gjennom disse fikk jeg innblikk i deres situasjon, forståelse, opplevelser og erfaringer. Min bakgrunn og forforståelse vil påvirke tolkninger. I alle situasjoner ble maktforskjellene mellom informanten og meg som forsker lett synlige. (Kvale og Brinkman, 2009) Samspeillet mellom informanter og forsker er relevant i forhold til informasjonen som skal formidles. (Thagaard, 2009)

5.5 Gjennomføring og transkribering

Intervjuene ble gjennomført i perioden juni 2012 – mai 2013 i Trondheim og i Bucharest på forskjellige steder. For å få en god stemning startet jeg hvert intervju med å fortelle om tema, om studiene og om taushetsplikt. Jeg informerte mine informanter også om at det var frivillig å delta i min undersøkelse.

Under intervjuer har jeg brukt diktafon, slik at jeg kunne konsentrere meg om å være tilstede i samtalen. I noen situasjoner har jeg lagt merke til at bruk av diktafon gjør informantene usikker og engstelig for å svare. Det har også vært situasjoner hvor jeg ble nektet å bruke diktafon. Noen intervjuer ble preget av den formelle situasjonen, og dette kunne svekke muligheten til å få gode svar, mens andre hadde mer preg av vennlige samtaler, hvor informanten var åpen og i stand til å dele sine personlige erfaringer.

Samspeillet mellom informant og intervjuer har en viktig rolle i kvalitative studier. (Malterud, 2011) Forskerens tolkninger og informantenes beskrivelser og fortolkninger, og kroppsspråk preger samtaleintervjuene. Alle de intervjuene som ble tatt opp på diktafon ble senere transkribert. Talespråk og skrevne tekster har ulike språklige spill, (Kvale og Brinkmann, 2009) og lydfilene med intervjuene ble gjennomlyttet mange ganger for å kvalitetssikre transkriberingen.

5.6 Deltagende observasjoner

En stor del av min undersøkelse var feltarbeid blant rumenske romfolk i Trondheim og i Bucharest. Gjennom deltagende observasjoner og noen ganger intervensjoner deltagende deltagerrolle, og observasjonsspørsmål, ble jeg involvert i informantenes daglige liv. Graden av deltagelse, som en veksling mellom å stå på innsiden og utsiden av gruppen, var ofte vanskelig å balansere. Utfordringen var å balansere deltagelse og observasjon, for å kunne forstå som «insider», og samtidig kunne beskrive slik «outsideren» gjør. (Fangen, K., 2. utgave 2010) Hun fremhever at denne mulighet gjør perspektivet mer nyansert og at forskeren ikke bare blir

et mikrofonstativ, forskeren går inn i informantenes holdninger og erfaringer. Som feltforsker må man ikke oppnå fullstendig deltagelse, men søke etter mest fyllestgjørende data. (Fangen, K., utgave 2010)

Deltagende observasjoner er en datainnsamlingsmetode, som gir mulighet til å studere menneskers interaksjon uten å påvirke. I en viss periode følger man mennesker, deltar sammen med dem i forskjellige sammenhenger og beskriver feltet. (Skjervheim, 1996). Han sier i sitt essay at det samfunnsvitenskapelige idealet ikke er å være en tilskuer, som ser alt utenfra, men i stedet være tilstede og tydelig.

I mitt feltarbeid har jeg fra starten hatt en fullstendig deltagerrolle, fordi temaet jeg valgte krevde at jeg måtte få innsikt i deres situasjon. Formålet med denne type deltakelse, er å skape en forståelse for det som skjer, at en ikke bare ser hva som skjer, men at en føler med i det. Full deltagelse i forskning, spesielt på sårbare grupper, skaper en del ekstra utfordrende, etiske problemer. Goffman argumenterer for full deltagelse og fremhever at feltarbeid ikke er godt nok før du har vært innom «go native». Han peker på paradokset mellom sterk nærhet til informanter og analyse, som krever en kjølig distanse. Faren for å ta deltagernes perspektiv er stor under datainnsamlingen, derfor er det viktig å ta noen pauser fra feltet, av og til. Forskeren selv må finne ut nivået av involvering, og dersom en opplever å bli oppslukt av feltet, må man trekke seg tilbake og nedtone rollen en har tatt. (Fangen, K., 2010)

5.7 Etiske problemer i feltarbeidet

Fra starten av mitt feltarbeid har jeg vært i en rolle som kunne bli et etisk problem. Å delta i samme aktiviteter som dem man studerer, skaper ofte forvirring. Langvarige feltarbeid kan også medføre situasjoner som er sterkt emosjonelt ladet, og krever innlevelse og distanse samtidig. Det har vært mange situasjoner hvor jeg opplevde at de var maktesløse, frustrerte, eller oppfordret til å ta valg som skapte sterke følelser hos meg som person. I noen tilfelle ble jeg også kjent med en del avvikende handlinger, fra forskjellige kilder, og dette kunne gi meg grunn til å mistenke at det foregikk kriminalitet innenfor gruppa. Det var også krevende å utføre deltagende observasjon, fordi romfolkene som var i Norge, var i sårbare posisjoner og hadde vanskelig for å forsvare seg selv eller sine kollektive interesser. De ble ofte konfrontert med sin avmakt i forhold til det norske offentlige systemet, og manglende ressurser var en kilde til sosial utstøting og marginalisering. Stressende situasjoner preget deres samhandling, både innad i gruppa og utad. Jeg måtte hele tiden tenke på hvilke konsekvenser mitt

feltarbeid hadde for dem jeg observerte, og det forekom situasjoner hvor informantene virket mistenksomme i forhold til meg.

5.8 Klarhet - uklarhet i roller

Feltarbeid medfører ulike roller og situasjoner. I starten var det nødvendig å få tilgang til informanter via deres talsmann, en person som romfolk så ut til å ha tillit til og som hadde samme etniske bakgrunn som dem. Å være feltforsker med minoritetsbakgrunn og å velge et tema relatert til en minoritetsgruppe fra eget hjemland, og som har valgt å emigrere til et land i Nord-Europa, byr på mange utfordringer. I forhold til myndighetene i Norge, opplevde jeg en usynlig barriere i kommunikasjonen, og ved å gå inn i et så omfattende og sammensatt tema, kom det ganske raskt og tydelig fram en paternalistisk holdning i forhold til saken. I feltarbeidet i Romania var det mye lettere å få tilgang til informanter eller til kilder, som kunne gi meg relevante data. Generelt kan jeg si at feltarbeid i Norge var krevende, det har gitt meg innsikt i utfordringene som ligger i de etniske relasjoner, til forskjell fra feltarbeidet i Romania, hvor minoritetsgruppen tross alle sine sårbare sider, er en del av samfunnet og har medlemmer med høy økonomisk og kulturell kapital, og er mer inkludert i samfunnet.

5.9 Forforståelse

Å forske på et sensitivt tema og anvende en type aksjonsforskning i tillegg, kan påvirke hvilke verdier jeg som forsker legger til grunn for min subjektive forståelse av omverdenen. Min bakgrunn som rumensk, majoritet i hjemlandet og minoritet i Norge, har vært en utfordring for mange av mine informanter. Min oppvekst, bakgrunn, religiøse ståsted og personlige erfaringer kunne ha preget måten jeg tenker og handler på, i møtet med informantene og det innsamlede datamaterialet. Gilje og Grimen (199 s.150) sier at «*Språk og begreper, trosoppfatninger, personlige erfaringer og mange andre ting, bringer enhver aktør med seg i samhandling med andre, og i sine forsøk på å fortolke meningsfulle fenomener*».

Forforståelse gir mulighet til å sette seg inn i informantenes opplevelser og uttalelser. Sentralt i min forforståelse er det fenomenologiske perspektiv. Fenomenologien er sentral i kvalitativ forskning. Kvale og Brinkmann peker på «*Interesse for å forstå sosiale fenomener ut fra aktørens egne perspektiver og beskrive verden slik den oppleves av informantene, ut fra den forståelse at den virkelige virkeligheten, er den mennesker oppfatter*». (Kvale og Brinkmann, 2009) Malterud (2011) peker på nødvendigheten av å være bevisst egen forforståelse i møte med informantene. Forforståelse kan også ha innflytelse på valg, handlinger og tolkninger i

forskningsprosessen. (Hummelvoll, Andvig og Lyberg, 2010) Min forforståelse kan være preget av kunnskap jeg har tilegnet meg gjennom teori, sosial utdanning og religiøs bakgrunn, arbeidserfaring og praksis. Som sosionom har jeg en faglig bakgrunn, som er rettet mot å avdekke undertrykkelse og maktforhold. I min jobb i Norge, har jeg hatt anledning til å jobbe med minoritetsgrupper og har stilt meg selv spørsmål om hvordan systemets undertrykkelsesmekanismer i forhold til etniske minoriteter, fungerer. I mitt tidligere frivillige arbeid i Bucharest, var jeg også i kontakt med sårbare og undertrykte grupper, som var utsatt for urettferdig behandling fra systemets side. Forforståelse, basert på mange års erfaring, var viktig og har preget mitt valg av tema og fokus, og dermed spørsmålene som ble utformet i intervjuguider. Senere har det også hatt virkning på analyse og tolkning av datamaterialet. Min etniske bakgrunn og språkkunnskap som rumensk, var en betydelig fordel i forskningsprosessen. Å ha innsikt i informantenes bakgrunn, opplevelser og hverdagerfaringer, å kunne kommunisere med dem på verbal og non-verbal måte, å kjenne deres reaksjoner og kunne formidle mine budskap, har bidratt til å skape tillit, gjensidig forståelse og etablere en samarbeidsrelasjon på veldig kort tid.

Alfred Schutz (1899-1959) har gjennom sine sosiologiske studier belyst fenomenologiens påvirkning og var inspirert av Max Webers teori om den sosiale verden. Verdifrihet var grunnleggende i deres teori. Det har fått meg til å tenke på hvor gyldig og pålitelig min analyse av forholdet mellom etniske grupper i internasjonale sammenhenger kan være.

5.10 Dataanalyse

Analyseprosessen dreier seg om å få en forståelse av datasamlingen og å tolke deltakernes synspunkter og erfaringer. (Thagaard 2009) Det er en systematisering av data for å kunne få en helhetlig forståelse av de ulike delene. Tekstkondensering gjøres i fire trinn. I den første gjelder det å få et helhetlig bilde, i det neste må en finne meningsbærende enheter, videre blir innholdet bearbeidet og i siste trinn dannes hovedkategorier. (Malterud, 2011) Gjennom identifisering av meningsbærende enheter vil det komme fram deler av tekst som er relevant for å belyse problemstillingen. En må merke av meningsbærende enheter eller kode dem. I den tredje fase blir tekstdeler og sitater gruppert under en kategori, en form for dekontekstualisering. (Malterud 2011) Siste trinn var å finne betydning av de ulike delene. I den fase foregår en rekontekstualisering av delene. Dette trinn er viktig for å belyse studienes funn.

5.11 Validitet og reliabilitet

Malterud (Malterud, 2003) peker på intern og ekstern validitet. Validitet dreier seg om en metode undersøker det den er ment å undersøke. Reliabilitet dreier seg om forskningsresultatenees nøyaktighet og troverdighet. (Kvale og Brinkmann, 2009) Personlige egenskaper, kjønn, alder eller ordvalg kan påvirke materialet. Forskerens forforståelse kan ha relevans for forskningsresultater. Forskeren har et ansvar for å ha et reflektert forhold til sin datasamling, for å kunne formidle stoffet videre på en troverdig måte. (Malterud, 2003) Reliabiliteten kan bli påvirket av forholdet ved informantene (Kvale og Brinkmann, 2009) eller trekk ved forskjellige intervjusituasjoner eller deltagende situasjoner. I tillegg sier reliabiliteten noe om hvorvidt et resultat kan brukes av andre forskere. Det er alltid rom for andres tolkninger og refleksjoner rundt samme tema.

5.12 Generelle etiske refleksjoner

Kvale og Brinkmann (2009) fremhever at etiske vurderinger bør være til stede fra starten av forskningen. Informantenes personvern skal beskyttes og sikres. Etiske retningslinjer tydeliggjør informantenes rettigheter og forskerens ansvar. (Thagaard, 2009) Dette kan være spesielt viktig, når en del av informantenes utvalg er mennesker i sårbar situasjon. Kvale og Brinkmann (2009) peker på at det er viktig å ta slike hensyn når menneskelige situasjoner utforskes. Konfidensialitet og informert samtykke, samt frivillighet innebærer at informantene er kjent med studienes formål, slik at de kan fritt velge om de ønsker å stille opp i et forskningsprosjekt. Sikring av konfidensialitet og anonymisering må gjøres på en forsvarlig måte.

Det er et krav om gyldighet i all samfunnsforskning. Graden av problematisering av dette i løpet av drøftingen, vil være avgjørende for kvaliteten på oppgaven. Datamaterialets kvalitet er en samlet vurdering, og er en avgjørende forutsetning for å komme frem til analyseresultater som er holdbare og fruktbare. Sentralt i alt forskningsarbeid er å vurdere graden av validitet, gyldighet for de problemstillinger som skal belyses. (Malterud 2003:178) Grad av validitet er knyttet til utvalg av enheter og informasjonstyper. Oppgaven har sine styrker og sine begrensninger, men jeg tror at metoden som ble brukt vil bidra til å øke forståelsen om romfolkets samlede situasjon og om deres forhold til majoritetsgrupper. Jeg har valgt å gå i bredden i forhold til deres situasjon, og fokuset settes på de sosio-kulturelle og politiske sammenhenger.

KAPITTEL 6   PRESENTASJON OG ANALYSE

Jeg har valgt å se mitt tema i lys av to sosio-historiske perspektiver: det norske med sitt sterke, etniske preg og hegemoniske tilnærming og det rumenske, basert mest på en sosial tilnærming.

Dette kapittel blir delt i to: perioden med feltarbeid i Norge og Trondheim, og feltarbeid i Romania, visse bydeler i Bucharest og noen utenfor, dette drøftes komparativt.

6.1 Feltarbeid i Trondheim

6. 1.1 introduksjon av feltet

I dette kapittel vil jeg fokusere på den globale kontekstens betydning for forståelsen av mekanismer som skaper sosial eksklusjon og marginalisering i interaksjonen mellom majoritet og minoritet, om maktens perspektiv i de interetniske relasjoner og om sosialt avvik som tilpasningsstrategi. Jeg vil trekke fram funn som illustrerer dette, og spesielt med tanke på etnifisering av fattigdom i internasjonal kontekst. Den utvalgte teori skal sammen med empirien hjelpe meg å plassere sosialt arbeid i en global kontekst.

Jeg startet mitt feltarbeid blant en gruppe av romfolk i norsk sammenheng i juni 2012 i Trondheim. Gjennom hele prosessen ble jeg tvunget til å reflektere over omfattende forhold som griper inn i folks hverdagsliv, om betydningen og konsekvensene av globale strukturer som tvinger mennesker til å migrere, hvordan dette foregår og hvilke konsekvenser det har. Inngangen til feltet var ganske direkte og i stor grad har jeg hatt frihet til å forme min tilgang til informasjon og handlingsrom i felten. Dette var med på å forme ikke bare min forståelse og innsikt, men også det som har blitt mitt fokus i oppgaven. Jeg vil støtte meg til en fenomenologisk tilnæringsmåte og fortolkning, og argumentere for at forskeren er en del av det sosiale felt, hvor mening og forståelse skapes og formes. Det er sosial felterfaring som fører til innsikt. Gjennom hendelser som ga meg ny innsikt i deres samfunn, vil også andre få noe grunnleggende forståelse av informantenes verden og livsbetingelser, og et av de spørsmålene som dukket opp, var hvordan deres sosiale problemer blir synlige i møte med lokale, vestlige og globale utfordringer, og på hvilke måter strukturene virker inn på det sosiale arbeidet.

Eksempler med etniske grupper, i dette tilfellet romfolk, refererer til kjernediskusjonen om hvilke grenser faget er villig til å operere innenfor, når det gjelder å møte minoritetens behov,

for å løse de sosiale problemer. Kategorisering av minoriteter i et etnisk og sosialt perspektiv, synliggjør forskjellene som finnes i den europeiske og etnosentrisk kontekst, hvor majoritetens hegemoni er med på å definere den økonomiske, politiske og sosiale agenda. Med globaliseringsfenomenet står etniske minoriteter i en særskilt posisjon. De er følsomme for økonomiske konjunkturer, har begrenset mulighet til å påvirke sin sosiale og økonomiske status, mangler politisk anerkjennelse og er ofte utsatt for sosial ekskludering og marginalisering.

Innledningvis vil jeg presentere det sosiale landskap og noen av de informantene som jeg ble kjent med i løpet av mitt feltopphold. Den norske sammenheng er preget av en moralsk og en politisk debatt, av tendens til å usynliggjøre romfolks sosiale problemer og er mest fokusert på det etniske, samtidig som en nærmer seg dette på en etnosentrisk måte. De historiske erfaringer i forhold til norske tater er løftet opp igjen og inn i en helt annen sosialhistorisk sammenheng. De norske verdier blir målestokk i møte med romfolk, både nasjonal og lokal politikk har som mål å rettferdiggjøre majoritetens styre og etablert samfunnsstruktur, og det blir tydelig at det etnisk ensartete blir dominerende i sosial interaksjon med romfolkgruppen. Møtet mellom romfolket og det norske er preget av oppfatning om at det er «vi og dem», og jeg hadde anledning til å observere at dette var dypt inngrodd i begge grupper.

6.1.2 Hendelsesforløp i romfolkgruppen mellom juni 2012 og juli 2013 Trondheim

Jeg vil ta for meg hendelser og situasjoner som viser inngangen til feltet og det eksisterende sosiale felt. Som forsker i et feltarbeid er man deltaker i det eksisterende sosiale felt, hvor man blir posisjonert, gjenkjent og konstant innsosialisert gjennom normer og konsepter. Ved å være i feltarbeid, delta sammen med dem på forskjellige sosiale arenaer, blir man innlemmet i det eksisterende felt og etablerer relasjoner og tilknytninger (Fangen, K., 2. utgave 2004)

Jeg tar i dette kapittel for meg de viktigste momentene som romfolkgruppen opplevde. Det startet med deres flytting fra Malvik til Trondheim, med markering og leir foran Domkirken, dialog med Kirkelig Råd, med politikere, etablering av adhoc frivillige organisasjoner, som skulle erstatte myndighetenes manglende handlingsvilje, den store innsatsen hos frivillige organisasjoner – den minimale og ineffektive innsats i kommunens byråkratiske og kunnskapsløse tilnærming, UFFA - prosjektet - lavvo, nedleggelse i januar 2013, bekymringsmelding i forhold til gruppen, motarbeidelse av frivillige organisasjoner fra kommunens side, Frelsesarmeen og Kirkens bymisjon, intensivering av politisk kontroll etter episoder i byen, talsmannen politisk engasjert og i mai, den nasjonale konferanse om sosial

nød blant EØS-borgere i regi av Røde Kors, hvor ingen av de som jobbet direkte med romfolk ble invitert.

Sammensetningen i gruppen av romfolk i perioden juni 2012 til juni 2013 i Trondheim, var ganske heterogen. Strukturene var preget av både enkeltpersoner, småfamilier og klanfamilier. De fleste var fra de sørlige og de sørvestlige deler av Romania, fylket Gorj og Craiova, men også noen fra Iasi, som ligger nord i Romania. Mange har erfaring med å pendle mellom Norge og Romania, og de oppholder seg i forskjellige deler av Nord- eller Sør-Trøndelag. Enkelte har fortalt at i perioder har de vært i Oslo, Kristiansand eller Tromsø. De reiser med egne minibusser, vanlig biler eller benytter seg av busselskaper, som kjører ukentlige turer mellom Norge og Romania.

Mitt første mål var å finne ut hvordan romfolket som gruppe så på sin situasjon og hvordan storsamfunnet definerte deres situasjon. Hvilke roller ble de tildelt, og i hvilken grad påvirket det deres etniske identitet? Arbeidet begynte med å finne en måte å tilnærme meg gruppen. Det var tydelig at romfolket hadde en representant, en mann fra klanfamiliestrukturen, og som ofte var synlig i møter og avgjørelser. Gruppens talsmann var en norsk tater, som ved siden av å beherske norsk språk og kjenne norske samfunnsforhold, snakket godt romani, gruppens eget språk. Han har hatt god kontakt med gruppa, og har vært deres viktigste støtte i perioden de har vært i Trondheim. Til å begynne med holdt gruppa til på en campingplass i Malvik kommune, men tilgangen til toalett ble stengt for dem, og begrunnelsen var at området hadde blitt forsøplet, og at det hadde kommet klager pga. bråk og forsøpling. Oppfordringen fra ordføreren i Malvik var at de heller burde få hjelp i hjemlandet sitt, for Norge hadde nå, gjennom EØS midler, økt sin støtte til prosjekter for romfolk i Europa. Kommunaleråd i Trondheim uttalte også at de hadde fått tilbud om mat og dusj tre ganger i uka i regi av Frelsesarmeen, men at de ikke ville få noe tilbud om plass til å slå opp teltene sine.⁸

Makten som blir kommunisert mellom de norske og romfolket vil noen ganger være lett synlig, andre ganger vanskeligere å se. |Denne situasjon var asymmetrisk og det hersker en ideologi om dominanse. Makten som er der, men som ikke erkjennes, gir mulighet for mer maktutøvelse enn der hvor makten er noe erkjent. Den formelle makten representert av personer fra myndighetenes side, ble erfart av romfolk som sosial devaluering og skam. (Bourdieu, P., 1996).

---

⁸ <http://www.adressa.no/nyheter/sortrondelag/article3257921.ece>

Den som har mest makt vil dominere relasjonen og få viljen sin. En slik asymmetri er alltid til stede og vil påvirke samhandlingen. Som vi ser er handlingens resultat eller virkning, slik at den som utøver den får sin vilje.

Systemets representanter har stor mulighet til å utøve makt og kontroll, og de gjør det når de blander seg inn i gruppens handlefrihet og rettferdiggjør dette med regler, lover, behov for hygiene, interesser og verdier, uten å tenke på deres situasjon. Behovet for å gripe inn blir også bestemt av den dominerende part. Manglende ressurser i form av mat, klær, hygieniske forhold og manglende tilgang på dette ble oppgitt av romgruppen som nedverdiggende og diskriminerende. Som konsekvens ble de tvunget til å flytte.

Hos en av systemets representanter ser vi også en patriarkalsk holdning, som representant for en klasse i et rikt land, har han løsningen for grupper av utenlandske fattige. Disse typer intervensjoner har begrenset innflytelse over bistanden til tross for at intensjonene kan være gode. Skjevheten og maktløsheten kommuniseres både på lokalt nivå og internasjonalt nivå. Gruppen består av personer med lav sosial, økonomisk og politisk kapital og har liten påvirkningskraft på egen livssituasjon i Norge, og de kommer fra et land som er klassifisert som et av de fattigste i EU-sammenheng.

Da romgruppa flyttet til Trondheim, ønsket de å markere sin avmakt og de satte seg ned ved Nidarosdomen. Deres talsmann pekte på inkludering, respekt og åpenhet og refererte til markering av 22. juli, som et nasjonalt symbol for bekjempelse av rasisme. Samtidig måtte han stille seg undrende til manglende vilje for inkludering av romfolk i Europa, og da spesielt i Norge. Kirkens representant mente at dette var et sterkt signal, men de fikk beskjed om at de snart måtte flytte og at de prøvde å finne en annen løsning. Etter drøfting mellom kirkelig fellesråd og romfolkets representanter, advokat og talsmann, ble det foreslått leir ved Tiller kirke for ca. 25 personer. Romfolket reiste dit, men rømte samme natt, fordi de mente det ble avfyrt skudd mot dem.⁹

Det ble senere gjort undersøkelser på stedet, men det ble ikke funnet noe bevis. Gruppa flyttet tilbake til Vår frue kirke, og i den perioden var jeg daglig med dem og fikk observert at de hadde dårlig klær og sko, og at de var preget av situasjonen og frustrerte. Juridisk hjelp ble gitt via et advokatkontor og de representerte gruppa i forhold til offentlige myndigheter. Deres mulighet til å søke jobb gjennom Nav i henhold til FN-konvensjonen om økonomiske,

---

⁹ <http://www.dagbladet.no/2012/07/27/nyheter/innenriks/romfolk/trondheim/22702562/>

sosiale og kulturelle rettigheter ble undersøkt og prøvet, men de var forberedt på avslag, hvis de ikke fylte kriteriene. Advokatfullmektigen var innstilt på å prøve saken videre i retten, med begrunnelse om at FN-konvensjonen ville gå foran norsk lov. Saken ble i lokale massemedia fremstilt som om romfolk søkte bostøtte, så talsmannen for gruppen måtte gå ut og poengtere at NAV-søknaden mest var rettet mot jobb.¹⁰

Svaret fra NAV var at EØS-borgere har selv ansvar for sitt opphold i Norge og har plikt til å forsørge seg selv i perioden de er i Norge, når de er arbeidssøkende. Advokatfullmektigen og gruppens talsmann fikk i stand et hastemøte med kommunens politikere for å legge fram de juridiske rettigheter ut fra menneskerettighetsperspektivet, og informerte dem om arbeidet i saken, med referanse til konvensjonen om å beskytte nasjonale minoriteter og FN-konvensjonen om rasediskriminering. Konklusjonen var at de lokale myndigheter hadde forskjellige syn på saken og de manglet klare signal fra sentrale myndigheter.

Om dette har jeg reflektert rundt makt som fenomen og hvordan makt virker i sosiale relasjoner, mellom individer og grupper. Jeg har benyttet meg av Max Webers definisjon, (Weber, M., 2010) hvor makt sees på som et viljefenomen og mulighet til å gjennomføre en intensjon. Strukturell makt er en sammenknytning av makt og sosial struktur, hvor makten ikke tilhører enkeltpersoner, men knytter seg til overordnede, omfattende systemer eller strukturer. Forståelse av makt som strukturell innflytelse har en marxistisk tilnærming. Sett fra systemets side, blir politikerens posisjon og makt lett å se. Mektige instanser vil lett få sine beslutninger igjennom, selv om andre motarbeider det. (Weber, 1971) I analysen rundt systemets makt, har makten for en stor del blitt forstått som et herredømmeforhold hvor makten har blitt lokalisert til et mektig politisk system, som gjøres mektig gjennom mulighetene for maktutøvelse. I kraft av sin posisjon er de i stand til å tolke og anvende lover og regler, som begrunner deres synspunkter. «Systemet» og romfolkgruppa representerer to forskjellige kategorier, som er i opposisjon til hverandre. Gruppen som befinner seg i den dominerende posisjonen, vil utforme en fortolkning av virkeligheten og ett sett normative regler, som tjener deres interesser. (Weber, M., 2010) Den dominerende ideologi legitimerer sosiale strukturer og rettferdiggjør majoritetsgruppens privilegerte posisjon. Medlemmer av majoritetsgruppen, som har internalisert den dominerende ideologien, vil se situasjonen ut fra egen gruppes interesser, og utvikle holdninger som legitimerer den eksisterende ulikhet.

---

¹⁰ <http://www.adressa.no/nyheter/trondheim/article3267027.ece>

Sosialt og politisk klima påvirker den dominerende ideologiens form og innhold. Romfolk som gruppe er karakterisert av sosial deprivasjon og er i en posisjon som gir dem opplevelse av å tape i konkurranse med andre. Deres følelser av å bli forbigått har en avgjørende innvirkning på deres oppfatning av andre som konkurrenter. Gruppebasert følelse av forholdstap, kombinert med økonomisk tap og negative holdninger kan føre til negative reaksjoner mot de som relativt er vinnere.

Gruppekonflikt legger også vekt på, at den faktiske eller innbilte trussel mot egne interesser, er en sentral årsak til majoritetsbefolkningens fiendtlighet overfor etniske minoriteter. Samtidig utvides egeninteressebegrepet også til å gjelde kollektive interesser, og det kan gis flere alternative forklaringer på hvordan frykten for tap av goder framkommer. Det politiske hegemoni og konstruksjon av «vi» og «dem» preger i høy grad hele diskusjonen. (Weber, M., 2010)

I sin kommunikasjon med myndighetene, opplevde romfolket etter kort tid et betydelig tilbakeslag, da advokatfullmektigen trakk seg og de ble uten juridisk bistand. Manglende sosial og økonomisk kapital kombinert med en fragmentert struktur i en veldig heterogen gruppe og mangel på representativt lederskap, førte til mange interne frustrasjoner, uenigheter og konflikter. Opplevelse av å bli ekskludert og marginalisert, følelse av å ha lite kontroll over egen situasjon og negativ holdning fra storsamfunnet, var kilde til indre konflikter og fiendtlighet i gruppa. Kulturforskjeller har også bidratt til spissing av konflikter. Teori om sosial identitet legger vekt på at sosial konkurranse mellom ulike grupper ofte er tilstrekkelig grunn til å utløse utgruppefiendtlighet og intergruppekoniikt. (Tajfel og Turner, 1986 og Jakson, 1993)

Sosial konkurranse blir synlig når gruppemedlemmer føler behov for å evaluere egen gruppe positivt ved sammenlikninger med andre, og det fører til at sosiale grupper vil søke å differensiere seg fra hverandre. Trusler mot egne interesser kan være en kilde til fiendtlighet mellom gruppene. Det symbolske aspekt er sentralt i forklaringen av etnisk intoleranse.

Etablering av en adhoc-frivillig organisasjon, «Folk i farta», var en viktig begivenhet i romfolks virkelighet. Stor mobilisering og altruistisk tankegang var avgjørende for å hjelpe romfolkgruppa. «Folk i farta» og «Hjelp oss å hjelpe» koblet UFFA og romfolket sammen, og de klarte å hjelpe gruppa i den kalde årstiden. Deres ikke-byråkratiske hjelpetiltak og effektive og raske samarbeid, klarte å løse mange prekære utfordringer, som store aktører ikke så eller klarte å forholde seg til. Romfolkets talsmann uttalt at «*Store frivillige organisasjoner*

i Norge representerer dinosaurer, som tjener prestisje, makt og kontroll over statens midler, i forhold til tema som angår romfolk, fattigdom og EØS- borgere». Han mener også at «De har blitt en frivillighetsindustri og en forlengelse av statens makt. Kampen om nye midler i store, frivillige organisasjoner har hele tiden vært preget av ansvarsfraskrivelse, uklarhet, ineffektivitet og tiltaksløshet. Disse organisasjoner drives etter økonomiske prinsipper, som et AS. De små organisasjoner, med lite ressurser og stor innsats, var et av de mest effektive, supplerende tilbud, og en stor kontrast til de store byråkratiske frivillige aktører. I dag foregår det en sløsing med penger. Ineffektivitet og monopolisering av frivillighet utkonkurrer de mindre organisasjonene. Jeg er også bekymret for de store økonomiske overføringene til romprosjekter i Øst-Europa, de har ikke skapt mer utvikling og velferd for romfolk.»

Han sier selv at han baserer sine synspunkter på over 20 års aktivisme i forhold til romfolk i Norge og Europa, og han peker på skjevheten mellom de store aktørene og staten, i motsetning til de minste, og mellom rike og fattige stater og politisering av bistanden.

I dette kan vi se hvordan symbolsk makt og sosial dominans kan føre til at de som skal hjelpes, underordner seg aksepterte kategorier og den vanlige måten å framlegge ting på. De kan også mene at de må forstå verden slik som den dominerende, om det skal oppfattes som riktig og faglig bra. (Bourdieu P., 1996, Weber, M., 2010) Relasjonshierarki mellom etniske grupper gjenspeiles også i internasjonal sammenheng. Den høye politiske aksept for å gi bistand, og forholdet mellom organisasjonene og staten, gjør at debatten rundt bistand blir vanskelig. Bistand er ikke et område der man ser resultater på kort sikt, fordi man opererer i land med annen politisk struktur, infrastruktur, kultur og samfunnssystem.¹¹

6.1.3 Innsikt gjennom eksisterende sosiale felt og relasjoner: gruppens struktur, organisering og interaksjon

Romfolk fra Øst-Europa har gått gjennom forskjellige komplekse situasjoner i de siste årene og de har fulgt opp diverse tilpasningsstrategier som er kontekstuelle avhengige, og varierer ut fra deres habitus i Romania. Deres status i Norge er preget av minimale og prekære løsninger, noen ganger ligger de på grensen til humanitær krise. Norge, med sin høye

---

¹¹ <http://www.civita.no/assets/2011/01/1559-civita-notat-1-2011.pdf>

levestandard og gode velferdsordninger, representerer en mulighet til å overleve, i en periode preget av økonomisk krise i hjemlandet.

Den sosiale arena for mitt feltarbeid i Norge var Trondheim, og spesielt i sentrum av byen. Gata var deres felles arena, i tillegg til noen andre tilholdsplasser som Vår Frue kirke, parken rundt kirken, Nordre gate, Metodistkirken, Veita kantine og lavoen på Lademoen. Den viktigste møteplassen var Vår Frue kirke, som i stor grad har fungert som en trygg tilfluktsplass for alle. Livet til romfolk utspiller seg på mange arenaer og i forskjellige sammenhenger, kontekster som påvirker deres håndtering av situasjonen og kontekster som kan gi utenforstående et innblikk i dere virkelighet. De mennesker som møttes i Vår Frue kirke er ulike med tanke på etnisitet, alder, kjønn, yrke, utdanning, kultur, religion og språk, men de har alle til felles at de er immigranter. De må alle også relatere seg til det norske samfunnet, som de møter gjennom frivillige og offentlig instanser og gjennom byens befolkning.

Antall medlemmer i gruppen har variert fra 25 til 70 og kanskje 80, i noen perioder. De er i stor grad mobile, flytter seg fra sted til sted og pendler mellom Norge og Romania. De kommer fra områdene i sør og sør-vest av Romania, Tergu Jiu, Tergu Carbunesti, Bengesti eller områder i nærheten av disse byene. Noen kan komme også fra andre delen av Romania. Gruppen består både av enkeltindivider, små familier uten tilknytning til andre enheter, og familie/klanstrukturer. En del har kommet med egne biler eller busser eller benytter seg av busselskaper, som kjører mellom Norge og Romania. De fleste har kjennskap til hverandre fra før, de tilhører de samme nettverk eller kommer fra samme by eller plass. I enkelte perioder har det vært stor tilstrømming av romfolk eller rumenere som sto utenfor dette nettverket, til byen. De var alle godt mobile, hadde raske kommunikasjonskanaler, holdt seg til marginale aktiviteter og var bostedsløse. Mange bruker sin egen bil til overnatting, andre benytter seg av prekære forhold, som å være uteligger rundt Vår Frue kirke, i improviserte telt eller overnatte i offentlige toaletter. En liten del har klart å skaffe seg bolig, men disse er i en bedre posisjon og har lite kontakt med gruppa som er bostedsløse.

I forhold til det norske samfunnet, bruker gruppen sin egen representant, en mann av romfolket og den norske romani-aktivisten, som fungerer som deres talsmenn. Den norske talsmannen har hatt forskjellige roller i gruppa, og han blir sett på som en autoritet, blant de fleste av dem. Hans lederposisjon er et resultat av gruppas anerkjennelse, kjennskap til det norske samfunnet, en felles etnisk romanibakgrunn, og ikke minst hans sterke engasjement i

forhold til deres sak i Norge. Det finnes en liten del av gruppen, som ikke har noen tilknytning til romrepresentanten eller til talsmannen, og det er viktig å huske at det er et skille mellom de forskjellige subgrupper av romfolk i Norge. Romfolk har alltid vært avgrenset i forhold til storsamfunnet, men de har også vært i et økonomisk avhengighetsforhold.

Østeuropeiske romfolk som befinner seg i byen, representerer en ny gruppe migranter for de norske myndighetene. Den juridiske uklarhet i forhold til deres status i Norge, EØS-borgere, tiggere, romfolk eller arbeidsinnvandrere, gjør det vanskelig å trekke noen konklusjon. De norske myndighetene har valgt å definere dem som romfolk eller tiggere i den politiske debatt. Uoversiktighet og manglende kunnskap om deres situasjon i hjemlandet, liten politisk vilje og samarbeid mellom norske og rumenske myndigheter, kollektivt stigma, sosiale avvik innenfor gruppa og marginal status, fører til at denne etniske gruppen blir sosialt devaluert og utstøtt i det norske samfunnet. Å være marginalisert innebærer at man nektes adgang til viktige posisjoner i tilknytning til økonomisk, religiøs eller politisk makt i samfunnet. Ekskludering betyr å miste tilgang til sosial, økonomisk og politisk kapital.

Informantene i gruppa av romfolk hører til i forskjellige sosiale klasser i Romania, har forskjellig økonomisk status og forskjellige mål i forhold til sine opphold i Norge. Noen vil være kort tid, andre kunne tenke seg å skaffe seg en jobb og noen har kommet fordi familien oppholder seg i Norge.

Strukturen i gruppa har noen patriarkalske kjennetegn. Kvinner er underordnet menn, det er autoritære relasjoner mellom forskjellige medlemmer og et sterkt og dominerende lederskap. Underliggende maktstrukturer i deres etniske gruppe eksisterer simultant med de strukturelle, og jeg vil påstå at strukturelle forhold i Norge har bidratt til å hindre dem fra hva Bourdieu kaller kapitaltilgang. En tilværelse som er preget av mangel på anerkjennelse, en maktstruktur som er usynlig og desentrert og ligger i små slektskapsbånd eller nettverksrelasjoner, gjør det komplisert å ha kontroll. Makt og innflytelse i gruppa er knyttet til de uformelle ledere, kulturell og sosial kapital.

Den amerikanske statsviteren Robert Putnam¹² ga en beskrivelse av begrepet sosial kapital. Han mener at tillit, normer og nettverk er kollektive goder. Begrepet sosial kapital innebærer sterke sosiale nettverk, formelle eller uformelle sosiale relasjoner, tillit og samarbeid mellom sosiale aktører, som skaper engasjement og økt handling. Sosial kapital er en viktig del av

---

¹² Putnam, R., Leonardi, R., and Nanetti, R., (1993) Making Democracy work: Civic tradisjons in modern Italy, Princeton, nj Princetown University Press

samfunnets infrastruktur og har betydning for individets inkludering og velvære. Som nyttig verktøy kan sosial kapital hjelpe til med å forstå hva som bidrar til inkludering. Sosial kapital legger vekt på felleskap, nettverk, tillit og gjensidighet.

Min rolle i et slikt sensitivt felt, var å etablere tillit og være i stand til å sette meg inn i informantenes situasjon. Jeg gjorde dette blant annet ved å tilegne meg kunnskap om situasjonen til informantene. Ved å innta den observerende rolle, være en god samtalepartner og ved å vise empati, oppnår man tillit og god kommunikasjon. Feltarbeid handler mye om å være sammen med informantene og om å bruke kommunikasjonsferdigheter, i den hensikt å skaffe til veie kunnskap om sensitive temaer og utsatte grupper.

De fleste informantene sier at det er en sammenheng mellom deres intensjon for å emigrere og den sosio-økonomiske status de har i hjemlandet. En mannlig informant, 50 år gammel, er her sammen med sin kone og voksne barn. De har kommet med sin bil til Trondheim og har vært her gjentatte ganger i mange år. *«Vi har kommet hit, vi jobber noen måneder og vi reiser tilbake til våre familier. Vi skal ikke være her permanent, vi liker oss ikke her, mange er rasister og de hater sigøynere, men vi må tåle det for å tjene noen penger. Du vet sikkert hvordan det er i Romania nå, at det ikke finnes noe jobb, alt er lagt ned, ødelagt, jeg har ikke penger til mine barn, min familie, vi ofrer oss, hvordan kan vi leve uten penger?»* Denne mannen har bak seg et langt ansettelsesforhold i en fabrikk i Romania under kommunismen og representerer en gruppe romfolk som var fastboende, og som gikk gjennom en assimileringssprosess. Livshistorien hans representerer to historiske virkeligheter i Øst-Europa av i dag, perioden før og etter kommunismens fall. Den gamle var preget av trygghet i form av jobb, inntekt, hjem og normal levestandard, den nye virkelighet er karakterisert av arbeidsledighet og mangel på økonomiske midler for hele familien, som resulterer i fattigdom og sosial nød. Kona fortalte: *«Etter mange år her, har vi klart å reparere huset og ha penger til mat. Hjemme er det bare disse politikerene som er kjemperike, de tar alt for seg selv og vi andre har ingenting. Det var bedre under Ceausescu, det var ikke noe problem med oss sigøynere, jeg jobbet i en fabrikk i mange år, hadde lønn og kunne ta meg ferie med familien. Det var gratis å gå på skole, nå er vi fattige, ingen har jobb, vi må komme hit for å tigge. Jeg sitter mange timer på gata og tigger, fryser og har vondt. Kan du hjelpe meg med noen klær? Det er både jeg, min mann og min gutt her»*

Hennes beskrivelse kan sees på som et praktisk eksempel på hvordan ulike familiemedlemmer kan fungere som ressurs for hverandre i en vanskelig situasjon. Hun redegjør for at alle i

familien har påtatt seg ulike roller, som har bidratt til at familien har fungert som en beskyttelsesfaktor. Enkeltes relasjon til andre agenter i feltet kan være med på å forme habitus. (Bourdieu, Wacquant 1993) Ved at informantene mine hadde familiemedlemmer som de kunne snakke og dele sine problemer med, opplevde de å ha familien med seg her som en styrke. Familien kan for dem betraktes som en viktig kapital, nødvendig for overlevelse.

Gruppens størrelse varierer og medlemmenes alder er fra 8 til 80 år. I den perioden jeg har vært med dem, var det ikke noen mindreårige i gruppen. De fortalte ofte om familiesituasjonen sin i hjemlandet, om sine bekymringer i forhold til barna. Deres fortellinger er nesten like og er kjennetegnet ved lav økonomisk status, omsorgsansvar for sine familier og om utfordringer knyttet til det å være i sosial nød. *«Det er ingenting å gjøre, vi har ikke jobb. Av og til er det noe sesongarbeid, men de betaler ganske lite, vi kan ikke leve en hel familie med den lønna. Vi trenger penger til mat og til barna, klær, skoleartikler. Jeg må sende penger til min mor, hun passer på dem»*. Dette stemmer godt overens med myndighetenes statistikk, som viser at i de siste årene har det vært en markant økning i antall rumenske barn som vokser opp uten biologiske foreldre, og det skyldes i stor grad migrasjonsfenomenet. Rumenske myndigheter har begynt å kartlegge omfanget av den psyko-sosiale helse blant barn som vokser opp uten foreldre, spesielt etter en økning i antall selvmord blant små barn. Mange psykologer, sosialarbeidere og NGO har gitt signaler om at barnas psykososiale utvikling blir negativt påvirket av foreldrenes valg om å emigrere, og at det er behov for at staten griper inn for å ivareta barnas rettigheter.

Grappa, som blir oppfattet som en gruppe av romfolk, er i virkeligheten en heterogen etnisk blanding. Det er små familier med rombakgrunn, familieklaner med sterke slektskapsbånd, romfolk og enkeltindivider, de fleste med rumensk bakgrunn, men det finnes også spanske og franske bostedsløse uten noe rombakgrunn. Alle blir kategorisert som rom, da romfolket er lett iøynefallende, med sitt utseende. De små familier av romfolk som står utenfor den store grappa, har ikke noen tilknytning til den grappa som oppholder seg i, og er synlig i byen.

Den største familieklanen i gruppen av romfolk, har vært her i mange år og kommer stadig tilbake til byen, det er også de som er dominerende i romgrappa. De har en hierarkisk oppbygget struktur og både kvinner og menn har sentrale posisjoner i grappa. De kommer fra Tirgu-Jiu og har stor erfaring med å være her. Slektskapsbånd gir dem både trygghet og autoritet i forhold til de andre i storgrappa, og de har definisjonsmakt i forhold til plassering i byens landskap.

Forskning viser at personer med høy utdanning, har mer tilgang til sosial kapital enn de med mindre utdanning, at de som er medlemmer i organisasjoner har større tilgang enn de som ikke er medlemmer. Fordeling av sosial kapital kan forklare hvilke mekanismer og faktorer som holder noen grupper utenfor, eller blir marginalisert. Sosial kapital av båndtype dominerer. Er gruppen av romfolk i besittelse av sosial kapital, som fremmer inkludering og like muligheter? Deres tilgang på sosial kapital i Norge er ganske begrenset, de mangler utdanning og tilpasning til arbeidsmarkedet. De sosiale relasjoner, informasjon og omdømme er viktig for tilgang til andre goder eller ressurser, som f. eks jobb og bolig. Det er også viktig å peke på at graden av integrasjon eller desintegrasjon påvirker deres velferd. Etnisk mangfold og forholdet mellom minoritet og majoritet kan sees i sammenheng med sosial kapital. Etniske minoriteter er karakterisert av sterk sosial kapital innad, (båndtypen) men for å bli inkludert med andre, har de behov å utvikle kapital av brotypen, bygge bro mellom minoritet og majoritet.¹³

Gruppas organisering foregår etter klare prinsipper som makt, autoritet, klanstruktur, ansiennitet, slektskap og avstandsregler. De som har vært lengst i Norge og som har sterke slektsbånd seg imellom inntar de beste posisjoner i byen, og brudd på reglene fører til store og konsekvente sanksjoner. Maktaspektet er relevant i sosial interaksjon mellom gruppas medlemmer. Lederen i familiekklanen, som også representerer dem, har en høy posisjon i hierarkiet. Han er et ledd mellom romfolket, den norske talsmannen og det norske samfunnet, men han representerer ikke alle romfolk som er i byen. Mange små grupperinger er uavhengig av denne klanen, men de har likevel tett kontakt seg imellom.

Ut fra mine observasjoner ble det tydelig hvilke roller mennene i gruppa hadde og hvordan rollene fordelte seg mellom kjønnene. Menn ivaretar jobber som er mindre synlige, og tiggning er for det meste tildelt kvinner og eldre. Menn tilbringer mer tid sammen, de som eier biler eller små busser har makt i kraft av deres økonomiske kapital. De som bruker bilene for overnatting, må betale ca. 50 kr. pr. natt for overnatting og dette gir bileieren en økonomisk fordel. De som er svake og avhengige i gruppa, må tjene nok for å kunne betale for seg. Dette blir sagt av en person som ikke er medlem av gruppa. Denne informanten, med bakgrunn i romfolket, er fra en gruppe som kaller seg «rumensk rom-rom romanizat». Han er en godt assimilert mann av romfolket, og har kommet til Norge med sin samboer. Han har jobbet mange år i Romania og Italia, som trekkspillmusikant. De senere årene har de bodd i

---

¹³ www.forskningsrådet/CSSStorage/Flex_attachment/8212021661.pdf, side 38

Italia, hatt jobb og etablerte nettverk. På grunn den økonomiske krise i Italia, fikk han ikke fornyet sin arbeidskontrakt og de dro til Norge. Han klarte å skaffe seg bolig helt fra starten av og de har aldri tigget. Han er ikke blant dem som er sammen med gruppen av romfolk, han tar avstand fra dem og kaller dem «disse kriminelle». Han har et utpreget ønske om å skaffe seg lovlig jobb i Norge, men mangler nettverk og språkkunnskap, samtidig som hans kompetanse som musikanter ikke er anerkjent her i Norge. Han møter på store hindringer i det norske systemet for å bli inkludert, selv om den personlige innsatsen og ferdighetene hans er ganske store. Han er opptatt å framstå som musikalsk kunstner og artist, og vi hadde mange samtaler om forskjellige tema. Han uttrykte seg slik: *«Jeg har kommet fra Italia, der var jeg ansatt i en restaurant, jeg var godt betalt, fikk masse venner, det var fint blant italienerne. Det var lett å komme i kontakt med folk og skaffe venner og bli anbefalt videre. Har bodd mange år der og spart penger, men de siste årene har det vært vanskelig. Vi har kommet hit, men jeg klarer ikke å finne noe. Kunne du hjelpe meg med NAV og undersøke hva som trengs for å bli registrert som musikanter? Spiller hver dag her og folk liker å høre. Jeg har lagt merke til at de norske er veldig glade i musikk, alle har musikalsk sans, de danser, det er sikkert at de studerer mye musikk på skole, jeg ble overrasket over å se hvor mye musikalsk sans de har, spesielt barn og ungdommer».*

I gruppen foregår det kontinuerlig endringer, både i strukturer og i regler. Posisjonering i forhold til de beste arbeidsplasser, går uten videre til gruppen som har mest ansiennitet og den sterkeste klanorganiseringen, det er de som bestemmer over dette i byen. Maktaspektet innenfor gruppen er relevant i samhandlingen, og menn i voksen alder, som attpåtil har økonomisk kapital i form av egne biler og penger, har dermed muligheten til å bestemme hvem som skal tigge, hvor det skal foregå og når det skal skje. De er også aktive når det gjelder kontakt med hjelpeapparatet og de frivillige organisasjonene, og de har også mye støtte fra den norske talsmannen. De har oversikt over hjelpetilbud, de har sine egne kvinner fra familien eller som de er i slektskapsforhold med, som tar de praktiske oppgaver som matlaging, tigging og samling av flasker. I det offentlige rom, er det romfolkrepresentanten og talsmannen som er mest synlige, og kvinnenes rolle i gruppa er underordnet mannen og sterkt styrt av de uformelle ledere.

Den dominerende klanfamilien har ganske autoritære tilnærminger i forhold til nye som kommer til byen. I storfamilien sin har de struktur med presise oppgaver, alle i form av marginale aktiviteter. Gjennom sin posisjon har de klart å skape en type monopol i byen. De bruker forskjellige typer av trusler, fysisk eller verbal vold og de påtar seg en rolle av å være

ærlige romfolk. De sier: «Vi har vært her i mange år. Vi tigger fordi vi har ikke noen jobb hjemme, vi trenger penger til regninger, mat, for skole til barna, det er derfor er vi her. Vi vil ikke ha folk som er kriminelle her i Trondheim, som gjør ulovlige ting». Den interne strukturen i klanen er basert på slektskap, og dette gjør at lojaliteten er veldig sterkt. Kvinner og eldre som er sammen med dem, gir gjennom kroppsspråk, atferd og indirekte kommunikasjon, uttrykk for at de er i en avmaktssposisjon i forhold til dem og undertrykte. Kampen mellom den dominerende klanstruktur og nyankomne små grupper eller enkeltindivider, ender alltid med uformelle avtaler i klanens favør.

Deres makt er basert på monopol over byen, sterk kontroll over de som er svake, som kvinner, eldre og funksjonshemmede, sosiale sanksjoner i mange former, press for å holde dem på gata og tigge over lang tid, uansett værforhold og helsetilstand. Videre kan vi regne normer eller uskrevne lover som er knyttet til deres situasjon i hjemlandet, der de har makt over deres situasjon, de besitter økonomisk og kulturell kapital, som å eie biler og de har definisjonsmakt i forhold til reise og opphold i Norge. De tar betaling for overnatting i biler fra gruppemedlemmene, formidling av kunnskap om lokale forhold, råd og veiledning fra talsmannen om deres rettigheter her og i Europa og kontakt med familien i hjemlandet, gjennom moderne kommunikasjonsmidler som mobil og Skype. Mobilitet og utvidelse av nettverket med andre etniske grupper, spesielt arabere, gir anledning til å pendle mellom landene ganske ofte og mulighet til å bytte ut personer, som kommer for å tigge. De fleste av disse er eldre og funksjonshemmede eller personer med skavanker, ofte usynlige i lokalmiljøet, da de ikke driver med tigging der. De er oppdaterte på regler og lover om barn i Norge, da de er klar over hva som ville skje, hvis de hadde hatt med seg små barn. Det er en tendens til å bruke spesielt syke eller svake eldre i tiggingen. I hjemlandet er dette en av de mest lønnsomme former å tjene penger på. De er alltid på jakt etter små jobber, ofte svart arbeid, som kan gi noe inntekt. Tilknytningen til det norske samfunnet er svak, det etableres en egen «samfunnsstruktur» som går parallelt med det norske. Den aktuelle familieklanstrukturen i Trondheim har over lang tid hatt makt i byen gjennom en uformell leder, som i følge informanter utenfor klanen, har kommet med trusler, vold, press og sanksjoner mot nye tiggere som har kommet på egen hånd, uansett hvilken etnisk bakgrunn de har hatt. Han har vært utvist fra landet siden desember 2012, med bakgrunn i alvorlige konflikter i byen og i følge politiet, bevis på organisert kriminalitet.¹⁴

---

¹⁴ <http://www.adressa.no/nyheter/trondheim/article6986417.ece>
<http://www.adressa.no/nyheter/trondheim/article1484288.ece>

I perioden med feltarbeid, har jeg registrert mange episoder og situasjoner, hvor eldre, syke menn hadde behov for hjelp, og appellerte direkte eller indirekte til meg, for å få hjelp til å reise hjem. Den første episoden skjedde i oktober 2012, da det kom kulde og snø, og gruppen gjennom sin uformelle leder var i forhandlinger med kirkens bymisjon om mulighetene til overnatting i kirken. Som tolk var jeg i stand til å formidle gruppens ønske om hjelp og oversette tilbake til gruppa. Fra starten av har jeg har observert de eldres posisjon og status i gruppa. Fra familieklanen ble det sagt at de var i et slektskapsforhold eller gode naboer fra samme sted, mens de eldre etter hvert var villige til å fortelle at dette ikke var tilfelle. De sa: «*Jeg vet ikke hvorfor jeg er her*» eller «*Jeg klarer ikke å være ute mer, vil du hjelpe meg?*» og noen av dem hadde ikke noe slektskapsforhold med klanen i det hele tatt.

Når jeg var i byen og traff de eldre som tigget, prøvde jeg å være sammen med dem mange timer og snakke om deres situasjon hjemme. Det ble for meg tydelig at en av dem hadde så dårlig helsetilstand, at han trengte hjelp. Ofte klarte han ikke å stå på beina, hans rop om hjelp var kommunisert veldig tydelig med kroppsspråk, tale og mimikk: «*Hjelp meg, jeg er syk, jeg vil hjem, jeg orker ikke mer her, vil ikke være her*». Han gråt og fikk problemer med hjertet. Da mennene fra klanen så meg sammen med ham og forsto at jeg ville gå dypere i samtalen, ble jeg omringet av mange kvinner, som prøvde å fjerne ham fra meg, de snakket høyt, bagatelliserte og prøvde å hindre vår kommunikasjon. Jeg insisterte på å stå ved siden av ham, men vi fikk ikke ro eller mulighet til å snakke sammen. Han lå på gulvet og gråt mye. Den natten fikk de lov til, bare unntaksvis, sa lederen i kirka, å være der, selv om det ikke var helg, men værforholdene var så harde, at ingen kunne være ute.

En annen eldre mann fortalte meg om sin situasjon hjemme, og at han måtte betale mye for transport og overnatting i byen. For å komme hit sammen med de andre, kreves det penger, en stor sum for eldre i Romania, og det medfører igjen en sterk avhengighet og gjeldsforpliktelse i hjemlandet. Dette er noe de aldri klarer å kvitte seg med, og det fører til nye former for utnyttning. Dette brukes til å kontrollere dem. «*Jeg må være her på denne brua... men, kan du ikke finne en bedre plass, her er så kaldt og gjennomtrekk...nei, jeg står her...*» mens tårer kommer ut av øynene og han nikker til meg. Til spørsmål om han kunne flytte til en bedre plass, fikk jeg negativt svar og det var lett å observere at eldre hadde faste plasser i byen, og der måtte de stå. Noen måtte bevege seg for å holde varmen, men noen ganger sto de uten å tigge under et tak eller på bussholdeplasser. Da jeg prøvd å snakke med dem alene, kunne vi ha lange, vennlige dialoger, hvor det kom fram ting som kunne tyde på at de ikke ønsket å være her, alt formidlet enkelt og klart. I anledninger hvor andre var til stede,

merket jeg at de var mer tilbaketrukne og redde. De turte da ikke å snakke så mye med meg. Gruppen utførte også en form for makt i forhold til meg. De ville formidle sin egen versjon av situasjonen og de brukte romanispråk som middel for å stenge meg ute, selv om rumensk språk er felles for alle. I disse situasjonene kunne jeg observere språk, atferd og mimikk, som pekte på at de ønsket å ha kontroll over situasjonen.

En eldre mann tigget i sentrum, og han stoppet meg en gang og ba om å få hjelp med noen klær. Vi snakket sammen og han virket i dårlig form, det var ikke noe tegn på alkoholmisbruk. Han uttrykte: «*Ja, disse vil drepe meg, hva sa jeg? ...de er banditter, de tar mine penger, alt... De tror at jeg ikke vet, de bringer hit mennesker til tigging, det er menneskehandel.*»¹⁵ «*Hvordan, da?*» sa jeg, «*Det er mange som tigger for dem, de sier at du er deres onkel*»...*Nei, jeg er ikke, de sa til meg at jeg skulle fortsette her, de vil drepe meg og kaste meg i sjøen, jeg er redd...*» og han begynte å gråte. Jeg prøvde å være lenge på plassen der han tigget, for å roe ham og gi ham følelse av at noen forstår og støtter ham. Jeg sa han kunne kontakte meg om han følte seg truet.

Noen dager senere ringte han fra kirkens bymisjon, de ansatte kunne ikke forstå hans språk og han var ganske fortvilet og ba meg om hjelp. Jeg gikk til ham, og etter ca. 30 minutter snakket vi sammen utenfor kirka. Rundt oss kom det 4-5 kvinner og menn og var ganske aggressive i forhold til meg. Den eldre mann fortsatte å si at han var blitt truet på livet. Han er kastet ut av bilen, de har tatt hans penger og de har truet med å drepe ham og kaste ham i fjorden. Alle som var rundt oss prøvde å bagatellisere, de ble sinte og brukte skjellsord mot mannen, og de hindret meg i å snakke med ham. Det virket som at de brukte samme oppførsel som de hadde gjort før, lage mye bråk og skape forvirring og være dominerende i antall. De pekte også på at han er alkoholiker og at «*rusfolket*» gir ham «*noe rart i drikken hans*». Han satt på en benk og noen rusmisbrukere prøvde å presse han til å drikke. Han ble fort tatt av kvinnene fra romfolket til bilene, for å vise meg at de tar vare på ham. Mannen virket ikke redd for å fortelle om truslene og at han er satt til å tigge, eller at han vil dra hjem.

Dagen etterpå ble han tatt vekk fra byen, noen sa at de hadde dratt til Tromsø og så videre til Romania. Etter den episoden var det tydelig at en del av gruppens medlemmer, spesielt de som var sammen med ham den dagen, var ganske avvisende i forhold til meg. Da jeg traff dem på gata, prøvde de å unngå meg, de snakket lite og virket utrygge. Noen sa at de måtte reise hjem med ham.

---

¹⁵ trafic de finnte umane

Alle de eldre som var i kontakt med meg og hvor det ble observert at jeg stilte spørsmål om deres helsetilstand og at de snakket om mulighetene for hjemreise, ble sanksjonert ved å bli sendt hjem eller flytte fra byen for en periode. Ut fra de mange situasjoner som jeg har opplevd med eldre personer som har vært her, kan jeg med stor sannsynlighet si at de er i en utsatt posisjon her i Norge, avhengige og henvist til sine såkalte «slektninger», naboer eller venner. De er ikke i stand til å utføre den type aktivitet som de settes til på grunn av helseproblemer, men de brukes i tiggevirksomheten, fordi de fyller alle kravene en tigger på gata må oppfylle, det er en slags maksimering av innsats. De befinner seg i en offerrolle og er utsatt for multippel diskriminering, både fra sin egen etnisk gruppe og fra storsamfunnet der de må virke. For det norske samfunnet er de bare som et bilde av en gammel tigger, fra en annen tid og som egentlig ikke hører hjemme her, og de minimale tiltak som tilbys fra det offentliges side, dekker ikke deres behov, og mange mener at det er deres egen skyld og en selvvalgt posisjon. De har minimale sjanser til å bli oppdaget av hjelpeapparatet, som ikke har mer kontakt med dem enn via e-mail fra ulike aktører med forskjellige tolkninger og meninger. De er i sterke avhengighetsforhold og har store behov for mange typer hjelp, de har store barrierer i forhold til språk og sosiale koder, og de er sannsynligvis utsatt for alvorlige overgrep og misbruk i hjemlandet. For noen kan slektskapsforholdene og deres fattige levekår hjemme, være en hindring i seg selv, men også manglende hjelp fra den rumenske ambassade, fra helsevesenet og manglende kunnskap om deres situasjon, er årsak til at denne subgruppe utsettes for multippel diskriminering, sosial utstøting og stigmatisering.

Dette spørsmålet skapte store etisk utfordringer for meg, og jeg vil peke på at de mange signaler og beskjeder jeg fikk fra dem, har jeg gitt videre til frivillige organisasjoner, men det har ikke endret deres situasjon. Det er ikke et tema som kommune eller frivillige organisasjoner har klart å løfte opp og finne løsninger på. Det er mulig at denne type informasjon er kjent for norsk politi, men jeg har ikke noe data i forhold til dette.

Det feltet jeg beskriver i min oppgave, er et felt preget av store forskjeller i graden av makt og maktesløshet de forskjellige aktørene er innehavere av. Makt kan med fordel analyseres som et relasjonelt fenomen mellom en eller flere parter innenfor et sosialt felt. (Bourdieu 1991) At det er store forskjeller innenfor dette feltet bør være tydelig, rent intuitivt er det dermed naturlig å se på de svake i gruppa eller gruppa i forhold til storsamfunnet, som relativt maktesløse. De eldre var hjelpetrequende og maktesløse i det å mestre sin livssituasjon, de kunne ikke utrykke seg til hjelpeapparatet, de frivillige eller til folk flest. Likevel, etter å ha tilbrakt nærmere ett år blant disse menneskene, er ikke maktesløshet og avmakt det første jeg

tenker på. På tross av de maktmisbruk og den motgang de opplever, viser mange av dem stor medmenneskelighet, verdighet og livsvisdom.

Jeg har også valgt å benytte meg av kapitalbegrepet i denne avhandlingen, fordi etnisitet og migrasjon er et felt som i aller høyeste grad er gjennomsyret av makt. Dette gjelder både innenfor romgruppen, hvor medlemskap er basert på kontroll og makt og i forhold til samfunnet, hvor sosial og økonomisk kapital er avgjørende for individet. (Bourdieu, P., 1983/1986) De eldre er preget av det misforhold som eksisterer mellom dem og storsamfunnet eller med egen gruppe, de er sterkt preget av at situasjonen og av at de har lite makt og påvirkningsmulighet for å komme seg ut av dette. For å få relevante data og kunnskaper om menneskene og gruppa, må en forstå kompleksiteten i maktrelasjonene, og det kreves mye kunnskaper i forhold til språk, sosiale koder, tolkning og kommunikasjonsferdigheter. Noen ba meg om å ringe den rumenske ambassade, for å få hjelp med billett til Romania. Min lange samtale med ambassaden ender med en klar beskjed fra ambassadøren om at hans rolle ikke er å være reisebyrå, og han anmoder meg sterkt om å forstå at folk har rett til å reise i Europa og han vil ikke blande seg inn i norsk politikk, eller delta i en diskusjon, rettet mot den borgerlige klasses syn på fattigdom og migrasjon.

6. 1.4 Romfolks ulike former for kapital, sett i et maktperspektiv

Kapital er *«knappe sosiale ressurser som er tillagt en bestemt verdi av et sosialt felleskap og som i kraft av sin knapphet er i stand til å skape, forsterke eller opprettholde ulikheter mellom sosiale aktører»*. (Bugge, 2002) Altså er det tre betingelser som må oppfylles for at noe skal kunne kalles kapital: knapphet, anerkjennelse og en forskjellskapene evne. Bourdieu opererer med tre former for kapital: økonomisk, kulturell og sosial kapital.

Økonomisk kapital, i den forstand det vil si materielle ting, i tillegg til sosial kapital i form av kontakter, nettverk, gjensidige forpliktelser, og symbolsk kapital som oppfattes som makt, kjennetegner ikke gruppene av romfolk i Norge. I motsetning til den tradisjonelle form for kapital, er de i besittelse av en «gatekapital». Gatekapital er definert som summen av kunnskaper, kompetanse, ferdigheter og egenskaper som tilkjennes verdi i gatekulturen. Det er en form for subkultur som utvikler seg i miljøer som lever marginalt, og der makt, vold og opposisjon til storsamfunnet er synlig. Det er et fenomen som ofte vokser i større byer. Gatekapital er en subkulturell form, som er i motsetning til den dominerende kultur hvor

verdier som disiplin, dannelse og lovlidighet vektlegges. Gatekulturen anerkjennes ikke eller verdsettes utover gatekulturen.

6.1.5 Makt og avmakt blant romfolk

Når jeg skal gi en forklaring på hvordan interaksjonen foregår innad i gruppa og mellom gruppa og storsamfunnet, vil jeg peke på forståelse og anerkjennelse av måten de ulike formene av kapital utspiller seg på og varierer i forhold til hvilke nivå eller hvilken kultur /subkultur det er snakk om. Dette innebærer at ulike kapitalformer må analyseres og forklares ut fra den konteksten og det sosiale feltet det gjelder.

Forskjellen mellom romfolk og majoritet er at den ene gruppen lever ganske marginalt, er ekskludert fra tilgang til sosiale goder og opplever sosial deprivasjon, i motsetning til majoriteten i Norge som lever et normalt og stabilt liv. Innad i gruppa er det en rekke faktorer som bidrar til hvilken status eller rang den enkelte har. Eldre mennesker og noen kvinner blir raskt kontrollert og korrigert. De episoder jeg tidligere har beskrevet, har vist meg at uformelle ledere fra klanfamilier og ansiennitet, er av betydning når en gjør krav på respekt og autoritet. Det dreier seg om et aspekt ved gatekapital, det er virksomt i et motsetningsforhold til samfunnet ellers, og det bidrar ytterligere til å skyve innehaverne av denne kapital ut på sidelinja i forhold til samfunnet. På tross av at de innehar status innenfor gatekapitalbegrepet og innen gruppa av romfolk, er kanskje ikke kapital det første de norske tenker på, når det er snakk om denne gruppa. De fleste har et bilde av romfolk som fattige, undertrykte og diskriminerte i sine hjemland, og ut fra det de kan tolke om dem i den norske sammenheng, vil de plassere dem utenfor sidelinja i samfunnet. Likevel vil jeg i denne oppgaven vise at denne gruppa opererer med forskjellige typer kapital i de to samfunn.

Selv om de i Norge har en status som baserer seg på sammenhengen de har her, har noen av dem i hjemlandet en posisjon eller status og en sosiø-økonomisk kapital, som er langt fra den som de inntar i Norge. De mange uformelle samtaler med mange av informantene, både fra gruppa og utenfor gruppa, fikk jeg et bilde og et «genogram» av de familier som har vært her i byen. Som migranter har de en lav status med lite sosio-økonomisk kapital, men stor gatekapitel. I hjemlandet har en del av dem høy sosial kapital, økonomisk og symbolsk kapital, som gjør at de er plassert i et høyt sosialt lag og er ikke i motsetning til det rumenske samfunn, og de pendler mellom disse to posisjoner, ut fra den konteksten de befinner seg i.

Et eksempel fra en informant viser: «Disse to klaner som er her, vi vet hva de driver med, vi er voksne personer og kjenner dem, vi vet hvorfor de er her. Jeg fatter ikke hvordan det norske politiet ikke klarer å ta de, det er bare å gå på kvelden til dem å sjekke deres biler, å lete etter pengene de samler, da vil de forstå hva dette er, de må konfiskere deres penger, fordi de bringer mennesker her for å tigge, de misbruker disse eldre, de holder dem døgnet rundt på gata for å tigge for dem. De er bare ofre disse eldre, det finnes en Gud for alle, i Italia har politiet mye tøffere metoder, kontroll og razzia. De prøvde å true meg, å jage meg fra gata, men jeg har gitt dem beskjed om at jeg ikke er redd dem, og de må bare prøve seg, jeg ringer hjem med en gang, det finnes måter å stoppe dem, de vet ikke at jeg har vært profesjonell bokser. Du må komme på kvelden og se hva de gjør ute på restauranter og disko, de vet at de norske liker å drikke i helga, de venter på dem ute, når de er beruset og lurert dem, tar mobiler, penger og andre ting. Jeg er ikke så idiot at jeg tror at disse kommer her for å jobbe, du må bare se på de som ikke er ute og tigger, det er lett å se at de har aldri jobbet i deres liv. Jeg kjenner mange av dem fra hjemlandet og vet hvem de er og hva de driver med. Hvis de ikke slutter å true meg, så går jeg til politiet, kunne du komme og oversette for meg, det er spesielt disse eldre kvinner, etter at deres svigersønn ble utvist, den kriminelle som hadde mennesker for å tigge, til prostitusjon, til å stjele, hvis de ikke slutter så kontakter jeg politiet. De har satt dem som sjef nå, de vet at jeg kan ikke angripe eldre kvinner og de prøver seg, disse kvinner truer meg og sier at de skal ødelegge mitt trekkspill, de må bare prøve seg, gata er ikke deres eiendom, men de oppføre seg slik at de eier plassen, jeg tar ikke dem på alvor, men hvis jeg blir nødt, så finner jeg en måte å sette dem på plass.»

Kona hans, som er ung rom-rumensk, er ofte ute sammen med ham, men driver ikke med tigging, hun selger mest blomster eller gatemagasinet «Folk er folk». Hun forteller om de samme opplevelsene av gruppa: «På kvelden når jeg går til restaurantene eller diskoene, kommer disse kvinnene og truer meg, sier at jeg må vekk fra dette området, de lager mye styr, bråk og krangling og for å unngå konflikter trekker jeg meg. Da prøver jeg andre plasser, men det er slitsomt å stå alene mot alle de kvinnene. I vår var søstera til den kriminelle her for å hente bilen, hun var veldig kommanderende og aggressiv, jaget meg fra gata, sa at det er deres plass, de er alltid mange rundt henne og jeg vil ikke krangle, har flaks med min mann som setter dem på plass, alt er kontrollert av dem. Jeg skjønner godt at folk blir lei av alle disse tiggerne i byen, det er så mange.»

Denne romfamilien er representant for en gruppe som vi kaller «rom romanizat», det betyr godt assimilerte romfolk, som har jobb og er godt tilpasset det rumenske samfunnet. Begge to

har en moderne livsstil, de har aldri vært bostedsløse i Norge, og de har klart seg godt på grunn av mannens innsats som gatemusikant. De har tjent nok til å kunne bo på camping eller leie en liten leilighet i byen. Han er blant dem som har sosial og økonomisk kapital, som kan føre dem til et høyere nivå enn dem som er i klangruppa. De tar avstand fra den store gruppa, ikke bare på grunn av konfliktene, men først og fremst fordi de ikke vil bli identifisert med avviket som klanen representerer. De klarer å snakke med dem, når de treffer dem, men de vil ikke være del av gruppa. Kvinnen har begynt på norskopplæring og leter etter jobb. Det de mangler er det norske nettverket og språkkunnskapen. De har alltid holdt seg utenfor denne gruppa og var aldri redde for å protestere når tiggelassene ble monopolisert.

Forskjellig sosial status i hjemlandet, er avgjørende for hvordan individet forholder seg til den store gruppa som er i byen. Omstendighetene og konteksten tvinger dem til å interagere, men internt er gruppa et mangfold av individer og ulike sosiale statuser. Eksemplene viser at noen prøver å framstå som annerledes, og de gjør i virkeligheten en stor innsats for å motvirke det bildet de alle er plassert i som romfolk eller tiggere. Satt i teoretisk perspektiv er disse eksempler på hvordan sosial kapital og gatekapital utspiller seg i praksis.

Flere informanter opplevde at det å bli plassert i kategorien «etnisk minoritet», tildeler dem en lavere posisjon enn andre. *«Disse folkene ser aldri på oss, de snakker aldri med oss, vi er fattige og de er rike, vi er her for å tigge, de forstår ikke hva det betyr å være fattig, å sitte mange timer i kulda og tigge, det er slitsomt. Noen ganger var jeg redd, spesielt når disse narkomane angriper oss, spytter på oss eller sparker oss. De kaller oss jævlige sigøynere, mange ganger er jeg redd, vet aldri hvordan de reagerer. Vi har ikke sett sånn hjemme, det er mange narkomaner og alkoholikere her».*

I Norge tildeles fremmedheten og den sosial avstand i alle sammenhenger og dette er synlig i mange ulike former for utenforhet eller ikke-tilhørighet. I neste omgang kan forestilling om ikke-tilhørighet utløse atferdskrav, som implisitt kan ha i seg forestilling om ulik sosial verdi og ulike rettigheter. Konstruksjonen av fremmedheten blir en av årsakene til etablering av strukturer som går parallelt med storsamfunnet og som fungerer marginalt og noen ganger avvikende.

Sosial avstand i relasjoner mellom romfolk og de norske er basert på majoritetens dominans politisk, sosialt og kulturelt, hvor minoritetens sosiale anerkjennelse, verdsetting og rettigheter er satt til side eller hindret i å uttrykke seg. Sentralt står deres ekskludering fra de sosiale og symbolske goder, men også majoritetens maktstrukturer i det sosiale rom virker i samme

retning. Lav status eller tildelt statustap ender ofte nederst i hierarkiet og er en kilde til diskriminering.

En informant sa at det å ha bakgrunn som rom, tvinger ham inn i en sosial prosess av nedvurdering og stigmatisering: *«Jeg er sigøyner, disse vil aldri gi jobb til meg, har vært på NAV og de gjøre bare narr av oss. De har skrevet noen papirer, men ingen ringer oss. Hvis jeg prøver å ringe og snakker litt engelsk, når de spør meg hvor jeg kommer fra og de hører om Romania, da stenger de telefonen».*

Det sosiale rom er samfunnet vi lever i og beskrivelser av den objektive fordeling av ressurser i samfunnet, kaller vi klassestruktur. De som befinner seg innenfor samme struktur tilhører samme klasse. Fordi det er knapphet på ressurser i det sosiale rom, vil det være kamp mellom samfunnets ulike aktører for å beholde ressursene. (Bourdieu, Bugge, 2006) Samhandlingen mellom individer er også en kamp om ressurser, men fordelingen blir aldri lik, og hvem som får og hvilke ressurser en står igjen med, er avhengig av hvilken sosial posisjon man har i samfunnet. (Bourdieu, 1996)

I vårt tilfelle er det romfolk som befinner seg i det sosiale rom, som deltagere i kampen for ressurser på lik linje med majoriteten. Det kan være sosiale ordninger, jobb eller bolig, men de blir hindret i å få tilgang til disse ressurser. Den sosiale posisjon er også avhengig av kapital og habitus. Bourdieu beskriver kapital som mer enn bare økonomisk kapital, det er også en kraft *«innskrevet i objektive og sosiale strukturer»*. (ibid 1) Han bruker uttrykket kapital for å avdekke former for sosial ulikhet, undertrykkelse og dominans. Kapital finnes i ulike former for økonomiske ressurser. Disse midlene kan brukes til å utvide eller beholde ressursene. Kulturell og symbolsk kapital er også viktig for individets sosiale status.

Felles for alle former for kapital er deres iboende makt, makt i den mening at kapital er besittelse av ressurser. Innehar man kapital, innehar man grader av makt. Symbolsk kapital i relasjon til habitus gir sosial anerkjennelse eller miserkjennelse. (Bourdieu, P., 1996). Ulike statuser gir ulike former for kapital, som igjen gir noen makt til å definere relasjonell posisjon i samfunnet. Relasjonen mellom romfolket og storsamfunnet er asymmetrisk, har sterke etniske dimensjoner og er en kilde for tildeling av stigma, og definerer dem som outsiders.

Et eksempel kan forklare mekanismene i interaksjonen mellom majoriteten og gruppen av romfolk. Høsten 2012 ble de uten noe botilbud da vinter og kulde kom. En del måtte bruke biler som bolig, mens mange andre, som sto svakere i gruppa, ble liggende ute. Alle fikk

hjelp fra «Folk i farta» og «Hjelp oss å hjelpe» i form av klær, sko, telt, madrasser og soveposer, for å klare seg ute. Torsdag 18.10. var det en episode som de beskrev selv slik: «Vi var en tur til «Torvet» for å kjøpe mat og vaske oss, og da vi kom tilbake fant vi ikke våre ting, alt ble tatt bort. Vi så en stor bil, kanskje fra kommunen og vi snakket med dem, men de bare flirte og sa at det var kastet, fordi alt var søppel.»¹⁶ Utstyret som de hadde, var etter de frivillige organisasjonenes uttalelse i god stand, men kommunen vurderte alt som søppel. Dette skapte en reaksjon fra «Rødt», som krevde en offentlig forklaring fra kommunen, ellers ville de at saken skulle anmeldes, og at tingene som ble tatt skulle erstattes.

For mange har begrepet makt en negativ klang og fordi Norge oppfattes som et egalitært samfunn, finns det mange tabu-temaer i debattene om minoritet og majoritet. Tradisjonelt er fokus rettet mot dem som er i besittelse av makt og en vil gjerne peke på individer eller strukturer, men i det siste har det vært en tendens å se på makt som et relasjonelt fenomen. Det har blitt et skille mellom aktørmakt og strukturakt. Aktørmakt er den form for makt som kan bli lokalisert, og blir beskrevet ut fra de ressursene en har, for å kunne handle i den retning en ønsker. Begrepet strukturakt er mer diffust, det relaterer til makt som ligger i faste strukturer, som er uflyttbare og vanskelige å peke på. Kjennetegn for denne type makt, er at den kan virke naturgitt og blir akseptert uten motstand.

Definisjonsmakt er en forhandling mellom to aktører som er i en asymmetrisk relasjon. Aktørmakt og strukturakt er to ulike tilnærminger, som kan gi en analyse på hvordan maktrelasjoner påvirker hverandre. Felles for samhandlingen er imidlertid, at maktaspektet i en eller annen form er til stede. Symbolsk makt er, ifølge Bourdieu, (Bourdieu P ,1996) en usynlig form for makt. «*Symbolsk makt er denne usynlige makten, som bare kan utøves med delaktighet av de som ikke vet at de ligger under for den, eller enda til ikke vet at de utøver den*». Han peker på at både de som utsettes for maktutøvelse og de som utøver makten, ikke gjenkjenner noen form for makt. Resultatet er at de som domineres overtar de dominerendes syn og internaliserer det, og dette skaper en reproduksjon av de maktforholdene som eksisterer i situasjonen.

Symbolsk makt er den mekanisme som gjør at aktørene velger å akseptere systemets strukturer, deres definisjoner og klassifisering. Hvordan man forstår og definerer romfolkets sosiale problemer, er det for eksempel stor uenighet om, i det politiske forum i byen og hva

---

¹⁶ <http://www.adressa.no/nyheter/trondheim/article6548399.ece>

man ser på som hindre eller ressurser hos gruppa, er noe som endrer seg lite over tid. Oppfatningen om hva som kan gjøres eller ikke gjøres, gir seg utslag i forskjellig typologisering og klassifisering av denne gruppa. Negative inntrykk, assosiasjoner til deres bakgrunn og generaliserende konklusjoner, er et eksempel på en form for klassifisering. De blir sortert etter noen gitte faktorer som bidrar til å fremme bestemte syn.

Myndighetene har i kraft av lover og regler makt til å definere deres sosiale virkelighet. De har retten til å avgjøre, bestemme og påtvinge prinsipper og deres gyldighet. På den måten eksisterer staten ikke bare som ytre disiplinerende autoritet, men også inne i oss, i form av et indre, kognitivt skjema. (Prieur og Sestoft, 2006)

I teorien redegjør jeg for hvordan den symbolske makten og den sosiale dominansen, kan føre til at de dominerte kan underordne seg de aksepterte kategoriene og den aksepterte måten å legge fram tingene på. De kan også mene at de må forstå verden på den måten de dominerende gjør, og dette kan utvikle en tendens til å undervurdere seg selv. I de tidligere eksemplene, vil jeg vise at mine informanter blir tildelt roller som fattige, bostedsløse romfolk, som befinner seg i en undertrykket posisjon, de er sårbare og skal innordne seg regler og normer som er gjeldende i samfunnet. At ingen av dem har gjort opprør eller prøvd å ta til motmæle, kan sees på som at de har underordnet seg dominanslogikken.

De ulike situasjoner som romfolket har vært utsatt for, blir tolket av dem som diskriminering. Både fra deres egne beskrivelser av situasjonene og av mine egne observasjoner i feltarbeidet, var det ganske lett å se at det eksisterte et makt/avmakts-perspektiv, det dukker opp undertrykkende elementer i interaksjonen mellom romfolk og det norsk samfunnet. Maktaspektet var også forsterket av deres minimale tilgang til basale ressurser. Som gruppe er de godt synlige i byen, de er under sterkt press og sterk kontroll, har lite ressurser til å komme seg ut av situasjonen, de er tvunget til å tilpasse seg til marginale, ekstreme, prekære og ukjente situasjoner og er alltid i et sårbart og ambivalent avhengighetsforhold. De har behov for basale ting som mat og hygiene, av myndighetenes velvilje og ressurser, samtidig som de må bruke indirekte kanaler for kommunikasjon, gjennom talsmann eller egen representant. De ulike forventningene oppleves utfordrende og belastende, spesielt fordi de ikke har hatt denne rollen før i hjemlandet sitt. De er vant med andre typer av reaksjoner fra myndighetene.

6.1.6 Marginalitet, sosialt avvik, kontrollmekanismer og tilpasningsformer i en romfolkgruppe

For å forstå romfolkgruppa i den norske konteksten, må vi benytte oss av Foucaults maktbegrep, som kan forklare hvordan disiplinering og kontroll fungerer i et maktrelasjonelt og dynamisk handlingsrom. Michel Foucault mener at formålet med modernitetens disiplineringssystem er å korrigere avvikende atferd. Dette gjøres gjennom en kontinuerlig overvåking av befolkningen. Modernisering har dannet grunnlag for fremvekst av mer intensive maktformer, som panoptisk disiplinering, biomakt og styringsmentalitet. Romfolk befinner seg i et marginalt handlingsrom, bestående av asymmetriske maktrelasjoner, hvor de som er overvåket er frarøvet sin frihet og autonomi. Disiplineringsmakten gjennomsyrrer dagliglivet gjennom effektive sanksjoner, slik at individet har et insentiv for å følge de institusjonelle premissene. De som ikke føyer seg etter reglene i samfunnet, risikerer å få noen former for sanksjon. Samfunnet er organisert rundt visse aksepterte standarder for ulikhet, mange formelle og uformelle grensesettingsprosesser bidrar til å beholde ulikhetene. En levemåte som er basert på sosial desorganisering, gatekultur i form av mangel på trygghet, kontinuitet og muligheter hos individet, skaper avvik og avvikende handlinger. I Chicagoskolen ble det nevnt «desorganiseringsperspektivet». Rask og gjennomtrengende sosial endring er en av årsakene, og byer utvikler denne formen for sosiale avvik. Sosiolog Clifford Shaw og Henry Mc. Kay mente at marginalisert og fattig befolkning i byene velger en avvikende karrierevei som alternativ, fordi de mangler mulighet til å oppnå velstand på en konvensjonell måte. Videre argumenterer de for at storbyens sosiale desorganisering fremmer den type utvikling, for den sosiale kontrollen er mer fraværende. Det finnes mang en risiko i migrasjonsprosessens møte med nye samfunn, med byens materielle og symbolske betingelser. Miskjennelser og sosial devaluering har varierende former, de mangler struktur rundt seg og på alle områder trenger de mange typer bistand.

Marginalitet er en dynamisk prosess mellom ytterpunkter, mellom sosial integrasjon og sosial eksklusjon. Med utgangspunkt i tanken om marginalisering, er det viktig å se hva som medvirker til prosesser i den ene eller andre retning. Nesten alle informanter har en ustabil livs- og bosituasjon, stor skepsis til samfunnets holdninger, er uten noen form for fast inntekt og fordi de er ekskludert fra sosial omgang med vanlige norske folk, er de mer knyttet til hverandre og utvikler dermed et alternativt nettverk seg i mellom, og sannsynligvis også opp mot personer som avviker i forhold til normalen i samfunnet. Denne subkulturen har også sine positive trekk, de kan støtte hverandre i vanskelig perioder, utveksle en del ressurser, de

låner penger fra hverandre og deler måltid, men nettverket kan også gi dem tilgang på alkohol. Noen av informantene har alkoholproblemer, og på grunn av omstendighetene opplever de press til det å ruse seg. I følge sosiologisk perspektiv lever marginale personer mellom to samfunn, i en slags mellomposisjon, hvor tilhørighet deles mellom kulturer og hvor de også opplever motstridende forventninger. Migranter kan oppleve fire strategier i møtet med de nye dominante kulturer: 1)Integrering, hvor de opprettholder eget opphav og kultur. 2)Assimilering, hvor interaksjonen med den nye kulturen er dominert av majoritetskulturen. 3)Separasjon, hvor opphavskulturen vedlikeholdes på bekostning av samhandling med andre grupper. 4)Marginalisering, mellomliggende vakum av brutt tilhørighet som gir grunnlag for ekskludering. Når separasjonsstrategier er startet av dominerende grupper, kan vi si at det er segregering, mens påtvunget marginalisering kalles eksklusjon.

Frederick Barth (1969), norsk sosialantropolog, viser til en relasjonell forståelse av etnisitet, han mener at tilhørighetsopplevelse og etnisk identitet oppstår i møtet med og i kontrast til andre etniske grupper. Etniske identiteter kan ikke velges fritt, men er relatert til strategier og holdninger i majoritetsbefolkningen. Godt synlig fremmedhet, blir lett plassert i statiske, etniske kategorier av den dominerende kultur, mens mindre iøynefallende migranter i mindre grad påtvinges etniske identiteter.

Dersom en gruppe har tilgang til alle ressurser og en annen ekskluderes, blir det et sosialt skille mellom de to. I et stigmabelagt miljø vil tilhørigheten til storsamfunnets makt og belønningssystemer være under konstant press. Dette opplever informantene i møtet med det norske samfunnet. Eksklusjon gjør at de skaper seg et eget samfunn og lever i marginal kontakt med den dominerende gruppe. Fravær av normale, velfungerende relasjoner i Norge kommer til uttrykk i deres fortellinger om negativ forskjellsbehandling på det institusjonelle plan og isolasjon på det relasjonelle plan. Avvik kan fungere som et substitutt for kontakt med en avvisende omverden, og deltakelse i marginale aktiviteter representerer kontakt med en verden som aksepterer dem. Romfolket som er i Trondheim, trekker fram samme argumentasjon for å drive med tigging, de mener at de ikke oppnår velstand ved hjelp av konvensjonelle midler, som å søke arbeid. Gruppen var heterogen, hadde ulike konflikter og strategier for å tilpasse seg gatekultur. Deres kapital representerer ressurser, nettverk og meninger i sammenhenger som er sårbare og marginaliserte. Den marginale tilstand hindrer dem i å utvikle positiv, sosial kapital.

6.1.7 Tigging

Samfunnets strukturer påvirker i stor grad hvordan vi lever vår liv. Et samfunn som er bygd på et økonomisk system som kapitalismen, utvikler markedsmekanismer som produserer ulikheter. En marginal posisjon i samfunnet gir svekket følelse og tro over valg og kontroll over egne handlinger. Opplevelsen romfolket har i forhold til det norske arbeidsmarkedet, er negativ. De har ringt, har vært på NAV, har spurt noen de kjenner. De sier at det finnes ikke noen plass for dem. I en tolkning av dette, vil jeg si at informanten vektla sine handlingsvalg, men det de forteller om, kan tilbakeføres til omgivelser som virker begrensende.

Maktulikheter i relasjon mellom romfolk og samfunn, gjenspeiles også i deres tilpasningsstrategier. Tigging er et tidløst fenomen og kan tolkes som resultat av ulikheter og misforhold i en globalisert sammenheng. I Norge har det vært rusmisbrukerens domene i mange år, men i de siste årene har de blitt utkonkurrert av romfolkets tilstedeværelse. Uten noen form for hjelp fra myndighetene, er de avhengig av minimale tiltak fra enkelte frivillige organisasjoner, og av marginale aktiviteter, som tigging, samling av flasker og elektroniske varer fra kontainere, salg av gatemagasinet «Folk er folk» og salg av blomster på gater og andre utesteder. Noen kan påta seg små jobber, som renhold, flytting av møbler og hagearbeid.

De ser på tigging som en form for «arbeid». Lav økonomisk status er hovedtrekk for mange i gruppa. Pengene de får fra å tigge på gata varierer mye og er sesongavhengig. Noen forteller om en daglig inntekt som varierer fra 10-200 kr, med noen unntak. En del av pengene går til innkjøp av matvarer, drikke og brennstoff til bilene. En del vil ikke benytte seg av lavterskeltilbudet som Frelsesarmeen har, på grunn av diskriminerende holdninger fra de ansatte og et tilbud om mat som de mener er for dårlig. For noen går også en del penger til å betale overnatting, enten i biler eller hos andre private. Slik kan en si at marginalitet også fører til utnyttelse av de svake. Jeg har deltatt på noen av deres aktiviteter for å se hvordan det foregår, spesielt tigging, samling av flasker og salg av gatemagasinet «Folk er folk».

Tigging er en type aktivitet som har sterke maktspekter, fordi det referer til en grad av interaksjon mellom individer, som bygger på skjevhet i menneskelige relasjoner og på kroppslig manifestering av hierarki.

Hierarkiet mellom folk blir også uttrykt gjennom en fysisk plassering av kroppen i forhold til andre. I Trondheim er det den klassiske tigging, hvor en sitter på bakken og venter på å få

noe, eller medlidenhetstiggeren, som forsøker å få folk til å synes synd på ham, ved hjelp av forskjellige virkemidler. Krøplingen, som fremhever en funksjonshemming eller en kroppslig svakhet er i mindre grad tilstede i Trondheim, det er mest eldre som blir brukt til dette. De bruker plakater med forskjellige tekster på norsk eller engelsk, og de skifter ofte innhold og budskap på dem. I mange tilfeller ble jeg spurt om å hjelpe med skrivingen, og de ønsket at plakatene skulle framstå som selvlagete, og at tekstene derfor skulle inneholde en del grammatiske feil, for å være troverdige.

I noen tilfelle har det vært tatt i bruk mer aggressive måter å tigge på. Da jeg var sammen med dem før de skulle begynne å tigge, var det mange diskusjoner i forhold til plassering, tekst, måten de skulle framstå på og om hvor lenge det skulle vare. Det ligger en form for organisering i dette, i den forstand at de har klare regler om hvor, hvem og hvordan tiggingen skal foregå. I Norge er de opptatt av å framstå som svært fattige, marginaliserte og hjelpeløse. De er opptatt av å vise at de er fattige, de skylder på samfunnsstrukturer, de har lett etter jobb, det fins ingenting, eller de sier at de ringer, men ingen vil ansette dem.

Økonomen, Kalle Moene, lanserte et forslag om å «*sette tiggerne i arbeid*». Dette skulle være et tilbud til rumenske romfolk, et offentlig arbeidstiltak i stedet for tigging. Han peker på de positive virkninger et alternativ til tigging ville ha, og arbeidet skulle foregå etter en mal fra «*Food for work*», et nødsarbeidsprogram. Hans tanke har elementer av «empowerment», tiggerne skal behandles som potensielle arbeidstakere og verdifulle folk. Tigging fører gruppen inn i en marginal posisjon, peker på de negative trekk ved gruppen og gir dem redusert, symbolsk makt og øker sannsynligheten for dannelsen av sosiale avvik. Forsøpling, tigging og gatekultur er i folks oppfatning knyttet til noe negativt, fordi det bryter med forventede mønstre for atferd og arbeidsmoral.

Teorien om rolle og avvik sier at en bestemt status fører med seg ulike rettigheter og plikter som utøves gjennom å spille en eller flere roller. Goffman (1992) sier at roller sees i forbindelse med opptredener og at «*all virksomhet en deltager utfolder ved en bestemt anledning, vil på en eller annen måte få innvirkning på andre deltagere*». Han peker også på forskjellen mellom manerer (manner) og fremtoning, (appearance) med tydelig referanse til utseende, bekledding, oppførsel og språkbruk.

Tigging i Norge representerer en utfordring for både vanlige borgere og maktapparatet. Politiet ser på dette som et økende problem, hvor det følger med både kriminalitet og uverdige forhold, de forstår også at fattigdom ikke kan fjernes med et enkelt forbud. De ser at det ikke

er en ensartet gruppe, og at fattigdom krever mange forskjellige typer av tilnærminger. I Romania har tiggings store variasjoner og virker langt mer profesjonalisert, og det er i tillegg forbudt. Der er det sterkt organisert og har strukturer som står bak og har store profitt.

I mitt feltarbeid i Trondheim, ble det ganske tydelig at denne aktiviteten har en struktur som er styrt av noen uformelle ledere. Familieklanstrukturer dominerer, de har monopolisert byen og bruker press, trusler og sanksjoner mot enkeltindivider, som står svakere eller som er fremmede. Romfolket er preget av deres sosiale deprivasjon og de mange barrierer som de har sosio-kulturelt, økonomisk og strukturelt. De er flyttbare, har liten interesse av å være her over lang tid og etablerer små enklaver, hvor de ikke blander seg med majoriteten. Det er vanskelig å bygge opp sosial kapital, fordi de befinner seg i en underpriviligert, økonomisk situasjon. Denne type bonding er viktig for deres interne sosiale regulering og følelsesmessige støtte, mens «bridging» av sosial kapital ville være en vei for utvikling.

6.1.8 Intervju med lokale politikere

En annen del av feltarbeidet i Trondheim var å komme i kontakt med lokale politikere, talsmenn for noen frivillige organisasjoner, lokal administrasjon og media.

For å gjøre det mulig å gå i dybden av det jeg ønsket å undersøke, valgte jeg i tillegg til feltarbeid blant romfolk, å intervju lokale politikere, slik at perspektivet blir belyst fra mange sider av det norske samfunnet. I disse intervjuer blir datamaterialet hentet gjennom fem semistrukturerte intervjuer, der politikernes synspunkter er i fokus. Det var hensiktsmessig å få fram deres tolkninger, og hvordan min erfaring fra feltet om bakgrunn og minoritet ville kunne påvirke forståelsen av informantenes opplysninger. I en intervjusituasjon er maktforskjellene tydelige. Det er forskeren som definerer temaet og samtalen ved å introdusere spørsmålene, mens informanten svarer. Samspillet mellom forsker og informant vil derfor være av betydning for hvilken informasjon som skal formidles. (Thagaard, 2009).

For å få kunnskap om politikerenes forhold til temaet «Romfolk-tiggings», prøvde jeg å kontakte dem for å kunne avtale dato og tidspunkt for intervju. I forkant av dette laget jeg en detaljert intervjuguide. Startet først med å lage avtale med partier fra venstre- og høyresiden. Intervjuene ble tatt i Rådhuset i Trondheim på den samme dag høsten 2012. Et ble tatt hjemme hos informanten og de varte ca. en time hver. Alle intervjuer ble tatt på diktafon og transkribert senere.

Teamet i intervjuguiden var å se på hvordan lokale politikere så på romfolkets situasjon ut i fra et lokal perspektiv, videre til nasjonalt perspektiv og til slutt i et europeisk perspektiv. Intervjuguiden ble laget ut i fra den hensikt å belyse hvordan politisk makt, sosial klasse og etnisitet blir definert i det sosiale rom, av samfunnspolitikere i Trondheim.

En del av funnene jeg har gjort presenteres gjennom informantenes sitater, dette for å synliggjøre deres stemme, men samtidig for at leseren kan danne seg et eget inntrykk og dermed gjøre egne vurderinger underveis.

Da jeg intervjuet informantene om deres meninger knyttet til dette temaet, ga mange uttrykk for at dette var spørsmål som krevde nasjonalt og internasjonalt perspektiv. Den første informanten ga uttrykk for at *«i hovedsak har den politiske debatten gått for eller mot et lokalt forbud mot tiggning»* ... og at *«tiltak fra kommunens side skal settes inn kun i form av sanitære forhold.»*

«Vi mener at den tolkningen regjering har gitt, at når man kommer hit gjennom EØS-systemet, så er det enten for å være arbeidssøkende eller som turist.»

«Så har man jo også støtte på den tolkningen som regjeringen har lagt til grunn: at man gjennom EØS- avtaler må komme hit selvforsørgende og med tanke på å søke jobb.»

«Skal mann søke jobb, så er det på lik linje med andre innenfor Schengen.»

Norge har en EØS-avtale og har et velferdssystem basert på en universell velferdsmodell, hvor kravet til likhet og likebehandling står sterkt. En sann ideologi står i kontrast til åpning av grenser og fri flyt av mennesker. Regjeringen ønsker å unngå forskjeller i samfunnet ut fra etnisk tilhørighet. Målet om reell likestilling styrer norsk politikk, men nye former for innvandring og migrasjon blir møtt med restriktive regler.

Informanten sier videre: *«Her er man på grensen mellom politikk, humanisme og jus og det er et stort spørsmål om jusen i tilstrekkelig grad tar opp i seg de endringer som har vært de siste årene, med store bevegelser av romfolk og andre fra Europa. Jeg vil si at politiske erklæringer på dette feltet er veldig mye preget av hva man kan og ikke kan, i forhold til juridiske muligheter og juridiske begrensninger».*

Debatten om romfolk og deres situasjon i Norge, er etter hans tolkning rettet mot de juridiske vilkår, og han vil peke på at minoritetspolitiske retningslinjer skaper uenigheter, både på

lokalt nivå og i europeisk kontekst. Han konkluderer med at de mangler konkrete retningslinjer, som kunne fanget også romfolks situasjon.

På det lokale plan gikk kontakten mellom politikere og romfolk gjennom indirekte kanaler, via talsmann, frivillige organisasjoner og andre deler av samfunnets institusjoner. *«Vi har jevnlig møter med kirkens bymisjon, som har orientert meg om hvordan de har opplevd situasjonen»... «med politiet som også orienterer om andre forhold, den direkte kontakt med tiggere og de det gjelder, har først funnet sted nå i den siste fase, hvor romfolk holdt til utenfor Nidarosdomen og ba om møte gjennom sine talsmenn, representanter og fikk møte de politiske partiene i Rådhuset.»*

Politikerne har hatt et statisk forhold til fenomenet, men i de siste årene har økningen i antallet av rumenske tiggere intensivert både debatten og reaksjonene, og temaet har blitt drøftet som et sosialt eller humanitært problem. Myndighetenes tilnærming er regulert av lover og regelverk, mens humanitære organisasjoner, som indirekte har blitt statens intervensjonsapparat, har blitt belastet med et stort, omfattende sosialt problem, som de ser ut til å ha lite kunnskap om og for liten handlingskraft til å håndtere.

Når det har oppstått kritiske situasjoner, som f. eks. deres markering sommeren 2012 nær Nidarosdomen, ble deres situasjon satt på dagsorden av de lokale myndigheter. Det press som kom nedenfra, utløste en forhandlingssituasjon hvor representanter fra begge parter var til stede og fikk komme med forslag.

Min informant var også opptatt av, ut fra sitt ideologiske ståsted, å peke på at *«Hvis, i forhold til tiggerforbud som er fremlagt, så har man lyttet veldig nøye til de signalene politiet har kommet med, nå sist gjennom politidirektoratet, som politimesteren her i Trondheim har uttalt seg om, altså, skal de kunne håndtere dette, så trenger de et lokalt forbud.»* og *«Altså, politidirektoratet er nok veldig tydelig på i dag, at det er organisert tigging, som jo er pr. definisjon, forbudt i dag...de ønsker generelt, forbud mot tigging, for det gjør det enklere å gripe inn og stoppe organisert tigging».*

Politisk stabilitet og økonomisk framgang er statens hovedmål, og samarbeid mellom forskjellige nivåer er nødvendig for å holde balanse i systemet. Myndighetene delegerer videre i de offentlige organisasjoner, og gjennom symbolsk makt prøver de å opprettholde og skape en bestemt sosial orden, som privilegerer visse grupper.

Politikk er en arena hvor ulike former for makt oppstår og er til stede. Makten politikeren har er knyttet både til rolle, status, kunnskap og myndighet. Måten de forvalter deres makt, bidrar til å reprodusere rådende samfunnsstrukturer. Politikere og tiggere er to sosiale kategorier, som befinner seg i et asymmetrisk forhold, og har to vidt forskjellige forståelser av den samme virkelighet. I sin vurdering og tolkning baserer han seg som politiker på strukturer i det norske samfunn og på sin ideologiske plattform. Han sier: *«Også er det, tror jeg, vanskelig på en måte, man har litt ulikt ståsted, her er mennesker, som er i en fortvilt situasjon og som forventer at politikere skal hjelpe, også jeg tror politikere på lokalt nivå i Norge er veldig fastlåst i forhold til hva man kan gjøre, når det gjelder utbetaling av sosial hjelp».*

Mye av klassifiseringen skjer i regi av staten, men oppgaver kan delegeres også på andre nivåer. Myndighetenes utøvelse av symbolsk makt foregår gjennom forvaltning, maktapparat og deler av hjelpeapparatet. For oss er det vanskelig å se, fordi vi i følge Bourdieu er så inkorporert i statens makt.

Videre er han knyttet til en oppfatning om at det dreier seg om fattigdom og undertrykkelse: *«Jeg har opplevd at de forteller om en hverdag i fattigdom, med familie, med en hverdag som gjør at de føler at de må dra på flukt, som en siste mulighet for å komme ut av fattigdom».*

Det er lett å havne i den sementerte oppfatningen av at romfolk er undertrykte, fattige og er en paria i det rumenske samfunnet. Den vestlige retorikk er formidlet gjennom rapporter, dokumentarer på tv og i statistikk. Fakta kan ikke avvises, men bildet av deres situasjon er mer sammensatt enn det som vises i Norge. Fattigdomsproblematikken er omfattende i Romania, og gjelder både rumenere og romfolk. Den type migrasjon som romfolk representerer, har en økonomisk årsak, men i norsk offentlig debatt og i det norske, politiske landskap, er fokuset ensidig rettet mot romfolk, uten at det er åpenhet for å belyse deres situasjon fra forskjellige vinkler.

Han setter fattigdom i et norsk perspektiv og uttrykker det slik: *«Europa har menneskegrupper som drives på flukt av fattigdom. Det tror jeg, men samtidig så er forholdet til velferdsstaten veldig interessant, fordi at i Norge så skal alle være enig om, uansett politisk parti og politisk ståsted, at man skal ha sosiale sikkerhetsnett, som skal hindre at noen behøver å tigge på gata for å klare seg, det er opplest og vedtatt. Og når man ser at noen kommer fra et fattig Europa, så tror jeg at det påvirker oss, og jeg tror det gir et inntrykk som man normalt ikke har i den norske velferdsdebatten, vi får et nytt perspektiv».*

Sett i europeisk perspektiv, er fattigdom et tema som norske politikere bruker i forhold til romfolkgrupper. I de årlige ministermøter i Europarådet, drøftes det hvor godt man overholder demokratiske regler og menneskerettigheter, diskusjoner om romfolket handler mest om deres marginale posisjon, men det er viktig å se på hvordan norsk politikk er utformet i forhold til dem. Politikk har også makt til å forandre folks posisjon i samfunnet eller til å lage en agenda, som skal holde dem utenfor gjennom sosiale krefter og institusjonell praksis. De politiske ideologier har som funksjon å opprettholde eksisterende klassestrukturer og dominerende relasjoner.

Informanten ser ut til å ha blitt kjent med fattigdomsproblematikken som eksisterer i Øst-Europa, om menneskers livsvilkår og deres begrensede autonomi og handlingsrom, men spørsmålet om hva en lokalpolitiker i Norge kan gjøre i forhold til en stor gruppe mennesker som lever marginalt i Europa, er vanskelig å ta stilling til.

Fattigdom er et globalt fenomen, og i lang tid ble det konstruert som selvforskyldt og menneskeskapt. Også Norge, med relativt lite fattigdom og velferdspolitik som skulle bidra til likebehandling, har blitt konfrontert med den nye øst-europeiske fattigdommen. En kan skille mellom fattige i fattige land og fattige i rike land, som Norge. Den moderne fattigdommen er omdiskutert i ulike forum og definert på forskjellige måter, i europeisk tradisjon er den mest sett på som sosial deprivasjon. De vanlige indikatorer på fattigdom i rike land har annen målestokk enn de som er vanlige i øst-europeisk kontekst. De nye, fattige mennesker som kommer til Nord-Europa, er tegn på en øst-europeisk politikk som har kommet under sterkt press, og som ikke var i stand til å skape en sosial politikk. Mange har i hjemlandet dårlige levevilkår, de er uten inntekter eller har dårlig, eller mangler helt bolig. Vertslandet, med sitt godt utbygde velferdssystem, ser ut til å være et lukket område for dem. Gjennom migrasjon klarer de å overleve, men det skapes ikke noe forutsetning for deres sosiale utvikling. De forblir i den samme situasjon som i hjemlandet, noen får det enda verre og deres sosiale kapital blir ikke forandret. Systematiske barrierer, som de opplever i hjemlandet, følger dem også til vertslandet, hvor de beholder den samme status, arbeidsledig, manglende utdanning og lite relevant arbeidserfaring. Manglende sosiale rettigheter og redusert sosio-økonomisk kapital, reproducerer deres lave status. Makt og maktesløshet er sosialt og økonomisk betinget.

Et annet tema som ble løftet fram i intervjuet, var om tigging kan sees på som organisert kriminalitet. Han refererte til tall knyttet til kriminalitet i byen, og trakk paralleller mellom

det som foregår i Oslo og i Trondheim. Han ville ha mer kontroll på tiggingen, og derfor ønsket han et forbud mot tiggning.

Dominansen kan vises på forskjellige måter, men symbolsk makt gir mulighet til å definere meninger i samfunnet. Det er stort sett personer med sosial og økonomisk kapital som har definisjonsmakt i forhold til de som har lite sosial kapital.

Han sier at *«Utfordringen for Norge og det norske velferdssystem er at man har tradisjon for å sikre stor grad av sosiale rettigheter for mennesker som er her, og for de som kommer som emigranter. Og på den måten tror jeg vi blir utfordret nå, for jeg ser at man kan ikke ha et raust velferdssystem, som skiller seg fra andre steder, når man kommer som emigrant til Europa, på en måte settes vi under press»*.

6.2.1 Hjelp og frivillighet

I dette kapittel vil jeg se nærmere på hvilken rolle de frivillige organisasjoner har hatt i forhold til romgruppen, og hvilken effekt og konsekvenser arbeidet deres førte til.

De store frivillige aktører som finnes i byen er Kirkens bymisjon, Frelsesarmeen og Røde Kors. De har forskjellige systemer og ideologier som baserer seg på en humanitær tilnærming og bistand i nødsituasjoner, forskjellige måter å tilnærme seg sosiale problemer og nød. Deres kontakt med romgruppen har variert i form og innhold. Kirkens bymisjon har gjennom sine tilbud i Vår Frue Kirke vært mer i direkte kontakt med romfolkgruppen på grunn av det daglige tilbud som skal være for alle de utsatte grupper i byen. For romfolk har kirken vært en felles base, en plass å være og å overnatte i av og til, stort sett i helger.

Kirkens bymisjon, som organisasjon, har en filantropisk karakter, basert på dugnad og frivillighet. Finansieringen kommer hovedsakelig fra offentlige kilder. Tilknytningen til kirken er sterk, de har et slagord som sier at det skal være «rom for alle». Det er en stiftelse drevet av humanitær ideologi, men samtidig et sterkt konsern tilpasset markedskrefter med høy medieprofilering og omfattende nettverksbygning. De samarbeider med forskjellige andre organisasjoner, men legger stor vekt på sine egne målsetninger. Organisasjonens identitet er definert ut fra egne mål, midlene er sterk økonomi basert på godt samarbeid med lokalt og nasjonalt politisk system, og forholdene mellom disse.

Deres uformelle relasjoner, samarbeidsmønstre, innflytelse, koalisjoner, informasjonsutveksling og maktfordeling i forhold til myndighetene, er med på å gi et bilde av

organisasjonens struktur. For å nå sine mål og kunne vise til resultater i form av produkter, service, tjenester og ideer, benytter de seg av ressurser som penger, personal, informasjon og kunnskap. Det sivile samfunn skal være en motvekt til statens makt og sikre det sivile samfunnets behov. I moderne tid har utallige frivillige organisasjoner vokst fram og er i stor grad påvirket av globalisering og politikk. Tilliten til denne type organisasjoner er stor blant folk, og deres budskap gir bidrag til økt felleskap og inkludering. Fattigdomsproblematikken for den norske del av befolkningen, fremheves av organisasjonen i offentligheten. Tidligere var organisasjonene ofte idealistisk forankret, men de siste årene er de blitt mer politiserte. Statlig støtte har også kommet mer inn i bildet, og Lorentzen skriver at paraplyorganisasjoner ivaretar statens interesse overfor sivilsamfunn i økende grad. Det har skjedd en form for segmentering og integrering, samtidig som virksomhetene er blitt fagliggjort.¹⁷

Kampen om oppmerksomhet og markedsføring har blitt viktig. Av en eller annen grunn har ikke romfolkets sak skapt den emotivisme om et felles engasjement blant det norske folk. Deres sak skaper polarisert politisk debatt, men ikke sterkt folkelig engasjement. I dag forsvinner grensene mellom stat, marked og frivillige stadig mer.¹⁸ Lorentzen skriver at den sivile sektor trenger å bli mer uavhengig av den offentlige innflytelse. Han mener at sivilsamfunnet skal være mangfoldig og ha styrke og integritet til å fremme kritiske meninger. Han peker på at det i dag finnes et nytt slag sivilsamfunn, men med en foreldet politikk. Han stiller spørsmål om ikke staten vil bestemme eller påvirke, siden de finansierer.

Verdiprodusenten knytter bruk av midler til egne verdier, «å definere seg som en som gjør jobben for det offentlig, er ikke å ta alvorlig sin rolle som sivil aktør i et moraldannende kretsløp, ei heller rollen som å være kritisk korrektiv.» (s. 23) Hvordan er deres forhold til makta i dag? Det ser ut til at organisasjonene stadig mer tilpasser seg offentlig styring og byråkrati, og blir mer lobbyist, sier Lundby.

«Kirkens bymisjon» har en oppsøkende, kirkelig virksomhet og sier at deres sosiale praksis er rettet mot alle utsatte grupper i samfunnet. Deres arbeid er forankret i kristne tradisjoner, og de begrunner med verdier, verdisyn, forståelse, respekt, omsorg og rettferdighet. Hvordan blir disse verdier synlige i forhold til romfolket? Deres lavterskeltilbud var på et minimalt nivå. De tilbyr en plass å være i en begrenset tidsperiode i uka, fra 10 - 18 og i helgene fra 22 - 07.00. De serveres en gang i uka et felles måltid, som gjelder alle grupper, men noen romfolk

---

¹⁷ S. 110 <http://www.civita.no/assets/2011/01/1559-civita-notat-1-2011.pdf>

¹⁸ <https://www.duo.uio.no/bitstream/handle/10852/30271/Master-ECK-Reitan.pdf?sequence=3>

vil ikke benytte seg av dette, på grunn av trakassering og vold, utøvd av gruppen av rusmisbrukere.

I forbindelse med en episode høsten 2012, ble deres maktposisjon i forhold til romfolket lett synbar. Det kom plutselig sterk kulde og romfolket var i en nødsituasjon, mange var sterkt medtatte av kulda, og spesielt mange eldre var syke og ba om hjelp. Jeg observerte at mange i gruppa var fortvilte, og deres representant prøvde å forklare meg at de var i en nødsituasjon og at de vil snakke med lederen for «Kirkens bymisjon». Vi tok kontakt med en ansatt i kirken og formidlet budskapet. Senere kom lederen, og vi satte oss sammen og drøftet situasjonen. Han kunne ikke svare øyeblikkelig, man sa at de måtte få kontakt med kommunen og forklare situasjonen. Etter en stund møttes vi igjen, og han ønsket at jeg skulle formidle at han skulle holde dørene åpne til klokken 20, og at han ville åpne dem igjen etter 22. Det måtte presiseres at dette bare var et unntak, de skulle holde åpent til neste morgen og det var viktig å formidle at kirken ikke var en overnattingsplass, men fordi værforholdene var så dårlige, ville han gi denne mulighet. Han understreket mange ganger at dette var et unntak og en nødsituasjon, og at reglene ellers måtte respekteres. Dialogen var preget av et makt – avmaktsforhold, og at romfolket var i en posisjon som skulle utløse et omsorgstiltak. For meg var dette en stor etisk utfordring, fordi bildet av eldre, kvinner, syke og frosne mennesker som trengte hjelp, var avhengig av andres oppfatninger, generøsitet og vilje til å vise omsorg.

Webers definisjon av makt viser hvordan egen vilje blir påtvunget. (1992:74) Herredømme referer til herskers rettighet, innen etablert orden til å utstede kommandoer til andre og forventninger om å bli adlydt. Dette danner det legitime system av autoritet, som kan brukes av forskjellige institusjoner, staten, organisasjoner og administrative institusjoner. Gjennom herredømme skapes legitimitet og lydighet. I sosiale relasjoner markerer herredømme som abstrakt begrep, avstand mellom aktørene. Den tradisjonelle form for herredømme baserer seg på autoritet og på at noen må adlyde. Anvender man dette fritt på «Kirkens bymisjons» verden, kan man tenke seg at lederen i denne organisasjonen er den som bestemmer og de andre adlyder.

Når romfolket fikk lov til å være en natt i kirka, for å ligge på gulvet eller på benker, var det mange som sa til meg: *«Den mann, hva slags hjerte har han, er han prest? En rumensk, ortodox prest hadde ikke ventet svar fra andre, der er kirka åpen, kanskje vi ikke får lov å sove inne, men de hadde hjulpet oss. Hadde det ikke vært for deg, for din hjelp, hadde vi vært ute og frosset hele natta, det hadde vært vanskelig for oss, vi er takknemlige for at du hjalp*

oss, det er kvinner og eldre som ikke klarer kulda, han går hjem og har det bra, det er sikkert varmt hos ham. Hvorfor måtte vi vente så mye på å få lov til å komme inn, det er siste gang jeg kommer her.»

En annen sa: *«Disse er så opptatte av å lære oss regler, de bryr seg ikke om oss, hvor lang tid skal vi vente? Kan du be ham om å gi oss svar, vi har med oss eldre som er syke, vi har ikke mange biler. Det er veldig vanskelig for oss.»*

Det var mye engstelse og spenning i gruppa, fordi det var storm og kaldt ute. Romfolket klarte å tilpasse seg reglene, og de fikk lov også de neste to nettene å være inne i kirken. Etter dette måtte de uansett vær eller temperatur, selv finne løsninger for overnatting. I media ble det fortalt at Kirkens bymisjon på rent humanitært grunnlag hadde åpnet dørene for frosne og fattige mennesker, men at en ikke ser dette som en varig løsning.

I folks kollektive bevissthet ser det ut til at Kirkens bymisjons hjelp var stor og barmhjertig for denne gruppa, mens det viste seg i praksis at de løsningene som ble funnet, mer hadde en «image effekt», uten noen egentlig forbedring i deres situasjon. De ble henvist til de samme forholdene som de hadde før, unntaket var bare en episode og en nødløsning.

Disse aspekter ble drøftet på samarbeidsmøter, uten at det kom til noen konkrete løsninger. I dialogen mellom romfolkets ad-hoc representant, Kirkens bymisjons leder og meg selv, kom det også til uttrykk et «underkastelses- og takknemlighetssyndrom», som ofte forekommer i skjeve maktforhold. Til å begynne med var de redde for å be om hjelp, de vil ikke bli oppfattet som kravstore eller at de klaget på noen. Situasjonen utviklet seg ganske raskt, med utgangspunkt i en episode der en eldre mann ba meg om hjelp. Gruppa virket ganske fortvilet over å være ute hele natta i storm med noen som var syke og svake. Det var en form for opprør og mange sendte meg beskjed indirekte om at det var behov for hjelp. Både i samtalesituasjonen og til slutt, ble det av romfolkets representant gitt uttrykk for takknemlighet, ved gjentatte ganger å si takk og ved å oppføre seg på måter som viser at den hjelp de mottar, har stor betydning for dem, samtidig som han signaliserer underdanighet og medgjørighet.

Mekanismene som ligger til grunn for takknemlighetssyndromet, kan se ut til å oppstå når den som er i lavere posisjon, ikke har annen mulighet enn å motta. Deres talsmann mente at hjelpen de mottok bare var enda et bevis på den paternalistiske holdning samfunnet har i forhold til dem. Han så ikke dette som et tegn på anerkjennelse og respekt, men mest som en

undertrykkende form for hjelp. «*Hvorfor skal de vise takknemlighet, når behandlingen de mottar, undergraver deres menneskeverd og deres selvtillit?*»

Også i dette tilfelle har den store organisasjonen tatt æren for de humanitære tiltak, selv om lederen ikke var til stede og så situasjonen, eller ville forutse hva som kunne skje og hva slags behov denne gruppa hadde. Hans karismatiske herredømme ble synlig i offentlighet.

I alle situasjonene hvor jeg var sammen med romfolket, ble det tydelig markert en etnisk segregering, romfolket som gruppe og det norske rusmiljøet som gruppe. De siste satt oftest sammen med de norske frivillige. Det var ikke mye kontakt mellom disse gruppene, og de fleste av konfliktene som oppsto mellom dem, ble skapt av rusmiljøets aggressive atferd. Ofte oppførte de seg utagerende og brukte vold, både verbalt og fysisk og kom med trusler mot enkelte i gruppa, eller mot hele gruppa. Gruppens samhold hadde en beskyttende rolle og hjalp dem til å mestre rusmiljøets utagerende adferd. Romfolket brukte kirken mest som oppbevaringsplass og overnatting. Ingen av dem har gitt meg gode tilbakemeldinger i forhold til deres opphold i kirken, til tross for alle de mediaoppslag, hvor organisasjonen prøver å framstå som et «rom for alle». De sa ofte at de var redde for å være sammen med rusfolk. Forholdet til de frivillige var varierende, avhengig av individer og deres personlighet. Med noen klarte de å kommunisere ganske lett, men det var også episoder hvor nedsettende blikk, avvisning og disiplinerte metoder ble tatt i bruk, for å signalisere sosial avstand. Deres kulturelle bakgrunn var ofte kilde for sanksjoner eller disiplinering fra rusmiljøet, noen av de frivillige og av og til fra noen av de ansatte.

Et eksempel kan være en lørdags frokost. Gjentatte ganger har organisasjonen prøvd å få meg til å stille opp som frivillig tolk, og ved forskjellige anledninger har jeg formidlet og forklart deres beskjeder og prøvd å være en støtte for dem. Mye av det de ønsket eller hadde behov for å forstå, var uforståelig for de ansatte og de frivillige, derfor ble mye av det som skjedde der tolket av meg og formidlet videre. Men på sin vei videre opp i systemet, ble det Kirkens bymisjon som hadde legitimitet og makt til å avgjøre hva som skulle formidles.¹⁹

Kirkens bymisjon har også aktivt benyttet seg av lokale media. For å framstå som en organisasjon med stort, sosialt ansvar, drevet av humanitet og idealisme, ga romfolkets sak

---

¹⁹ <http://www.adressa.no/nyheter/trondheim/article6566099>.

dem en god anledning til å profilere dette sterkere enn før. I praksis var deres bidrag på et minimalt nivå og uten større effekt for deres situasjon.

Noen sa «*Disse i kirka, de gjør ingenting, vi får bare noe vann eller en tynn kopp kaffe, maten på kantina er veldig dårlig, i ett år har vi fått bare samme suppe hver annen dag, hvem kan spise samme mat hele tiden, de er så grådige, de deler bare en liten skive og ofte sier de at de har ikke mer. Jeg sluttet å gå der, best at jeg kjøper meg billig brød og en konserve. De behandler oss dårligere enn deres hunder, de har det bedre enn oss. Det eneste som vi får, er i helgene, når vi kan sove alle på gulvet i kirka, om vinteren betyr det mye for oss. Du ser vi holder oss for oss selv, de liker ikke oss.*»

I noen tilfeller ønsket mange mer hjelp og råd om deres egen situasjon, men alle henvisninger møtte hindre på grunn av kommunikasjonsproblemer, og derfor har mange tilpasset seg situasjoner som er vanskelig å forestille seg for vanlige folk. I situasjoner hvor romfolk har blitt sett på som et «problem», har det oppstått uenigheter mellom deres talsmann og de store organisasjonene. Han hadde god kontakt med gruppa, visste mye om deres situasjon, brukte mye tid og la ned en stor innsats for å hjelpe gruppa. Hans profil var hele tiden sterk, og han ønsket å løfte denne gruppen ut av deres underdanighet. Hans rolle var å mobilisere dem, gi dem følelse av at respekt og verdighet også må gjenspeiles i relasjonen mellom romfolket og de store aktører. Det er sannsynlig at han har brukt en relativt hard linje i forhold til myndigheter og organisasjoner, og at hans erfaringer og bakgrunn som norsk tater har påvirket hans ideologiske kamp for gruppen. I møte med dem som var i besittelse av makt, var han ofte kritisk og pekte på de tingene som ikke fungerte bra. Han sa at «*makta tåler ikke kritikk, spesielt når det kommer fra en så stigmatisert gruppe, som sigøynere er*».

Hans sosiale og politiske engasjement var stort, og han var en viktig støtte for mange. Det var en svakhet for ham, at han ikke ble anerkjent av alle, fordi romfolket som gruppe besto av mange forskjellige romfolk med ulike familiestrukturer og andre etniske grupper, som rumenske, spanske og franske, som ikke hadde bakgrunn i romfolket. Dette ble vanskelig for ham, fordi han ønsket å løfte fram romfolkets sak i den offentlige debatten. Hans forhold til store, frivillige organisasjoner var preget av at store organisasjoner hadde «karismatisk herredømme».

Weber forklarer ordet karisma, som «den ualminnelig personlige nådegaves autoritet». (1992) Igjen kan man fritt overføre til frivillighetsmiljø og se på deres ledere som representanter for makt og på talsmannen som «elev». Dette kan være et forenklet bilde av virkeligheten, men

en kan ikke se bort ifra den store avstanden mellom disse aktører. Ledernes herredømme er der i kraft av deres autoritet, som bygger på en myndighet til å befale og en plikt til å adlyde.

Fra de mange og lange samtaler, møter og drøftinger med talsmannen og de frivillig, konkluderer han med at han hele tiden har vært presset i situasjoner, hvor han opplevde avmakt og patriarkalske holdninger i forhold til gruppen han representerte.

I en e-mail sendt til møtedeltakerne, 11.03.2012, har han en positiv innstilling i forhold til Kirkens bymisjons innsats, og en kritisk holdning til Røde Kors og Frelsesarmeen. *«De har, merkelig nok, ikke vist noen interesse eller noe engasjement i denne saken, de har brukt store deler av møtet til å understreke at de ikke har mulighet eller kapasitet til å foreta seg noe eller mene noe om situasjonen»*. Kritikkk ble rettet mot kommunens representant, som i utgangspunktet hadde gitt noen retningslinjer om tilbud for romfolket, men som i praksis ikke fungerte og at UFFA-prosjekt ble motarbeidet og at romfolk derfor var uten noe botiltak. Konsekvensene var at romfolket som gruppe ble presset inn i sentrum, sammen med rusmiljøet, og at dette førte til store uønskete konflikter mellom de to gruppene. Han sier videre at *«Kommunenes representant har så langt ikke vist interesse eller vilje til å foreta seg noe i forhold til dette, og ingen eller negativ respons er fasit for alle innspill og forslag fra de frivillige»*.

«For øvrig opplever jeg og flere med meg, at Røde Kors ikke har tilført noe særlig, hverken i form av konkret bistand eller med forslag, som kan være av betydning for situasjonen».

«De bistår bare ved å være med som vert for motene, eller litt besynderlig er det også at Røde Kors stadig trekker frem sitt store internasjonale engasjement, som svar eller kommentar til det som kommer opp på møtene, jeg opplever det er nærliggende å undre seg på om Røde Kors er så engasjert i internasjonale forhold, at den lokale situasjonen oppleves som uforståelig eller uinteressant for en så stor organisasjon. Sett ut fra den faktiske situasjonen for denne gruppen, der de sover i biler, under åpen himmel og på byens toaletter, så er det vanskelig å se på dette som noe reelt eller aktuelt tilbud for disse».

Han gir også uttrykk for at *«De små, frivillige organisasjoner, som Folk i farta, Hjelp oss å hjelpe, UFFA og en del enkeltpersoner, har vært de viktigste og de reelle hjelperne for Romfolkgruppen, ved å bruke tid, energi og økonomiske midler til å hjelpe mennesker i nød. Folk i farta var de som sist høst engasjerte seg på frivillighetsbasis og sto på for å sette opp et stort telt, som ble tatt meget godt imot og fungerte som et skjermet og trygt overnattingssted*

med varme, alt i løpet av kort tid, noe som ga resultater. Folk i farta har også initiert flere forslag til løsninger og tiltak, men heller ikke disse har møtt noen interesse fra kommunenes representant. Folk i farta har utspring blant samfunnsengasjerte mennesker og har vist stor og moralsk og etisk kapasitet gjennom sin innsats. Det er litt forstemmende å se hvordan gruppa og enkelte personer har nedlagt stor, uegennyttig innsats, som vekselvis forbigås i taushet eller blir møtt med irritasjon. Hjelp oss å hjelpe, har som frivillig også vært en svært positiv aktør i forhold til romer i Trondheim, med både gode vinterklær, varm mat, vennlighet og at de oppsøker dem i leir eller i parken. De har gitt konkret nødhjelp og bistand også til mange andre grupper, de fremstår som ett lysende eksempel. ... Kommentarer som «De må dra hjem, for å få hjelp der» synes lite gjennomtenkt, om det kommer fra kommunens representant eller fra noen av de store aktører, som Røde Kors eller Frelsesarmeen».

I uformelle samtaler med meg har både talsmannen, gruppas representanter og noen små, frivillige organisasjoner vært enige om, at selv om offentlige tilbud og store, frivillige organisasjoner samarbeider godt seg imellom, har de ikke inntatt noen empowerment-tenkning i forhold til romfolkgruppa, de har bare vist stort engasjement for møter og byråkratiske løsninger, men liten vilje til å løfte deres sak.

I den siste samtalen jeg hadde med ham, før nasjonalt seminar i regi av Røde Kors, «EØS-borgere og sosial nød», arrangert i Oslo, hvor talsmannen ikke ble invitert i første omgang, men senere fikk tilbud om å delta, sa han dette: «Kirkens bymisjon, Frelsesarmeen og Røde Kors har vært uimottakelige for innspill og råd, de er lite opptatt av den reelle, alvorlige tilstanden for romfolk. De har overfladiske tolkninger, men i kontakt med lokale myndigheter, blir de på grunn av deres makt og prestisje, valgt av kommunen til å uttale seg, til tross for fravær av basiskunnskap og faktakunnskap.....De har motarbeidet meg og små organisasjoner, forsøkt å legge ned tilbud som har fungert, de var opptatt av å bygge allianser, men senere forsøkte de å ekskludere andre, små aktører, som har vært de viktigste støttene for Romfolket. De var også alltid fokusert på å lage inntrykk i offentligheten om at deres bistand er stor og at de bidrar til at gruppa har klart seg, ting som er totalt feil. Ut fra min internasjonale erfaring, vil jeg si at disse store organisasjonene ofte får store spillerom, og det ligner på noe som er i ferd i å utvikle seg til en stor romaniindustri, de mangler vilje til å ta imot ekspertise, har en demonstrativ uvilje til de det gjelder og de har bygget seg en stor og sterk allianse med staten, som de er helt avhengige av, i form av økonomiske midler. Dette underminer deres arbeid». Videre peker han på sin erfaring med Kirkens Bymisjon, Frelsesarmeen og Røde Kors i Trondeheim: «Alle de møter vi har hatt med dem, har vi

opplevd å være en uendelig kaffekos-greie. De er laget av borgelige damer, som snakker om fattige og på vegne av dem, men uten at de har møtt dem direkte. Kritiske spørsmål ble møtt med irritasjon, kortene blir blandet og sak blir person, de er usaklige i deres argumentasjoner, uvillige til å høre om de alvorlige sakene eller å ta dem seriøst. Lavterskeltilbudet ble laget med takknemlighet som baktanke og paternalisme dominerer deres holdninger. Frelsesarmeen bruker store summer, 270000 kr i høst og 250.000 kr i 2013, for dette lavterskeltilbudet, som egentlig er begrenset til de minimale, basale behov, som dusj, toalett, og brødiskive, som er sterkt rasjonalisert, kontrollert og tildelt. De var opptatt av å bygge opp allianser seg i mellom og med kommunen, for å motarbeide og ekskludere andre, små aktører, og de minimale tiltak ble ofte presentert som stor innsats, og hadde tendens til å konfiskere den store innsats som de små hadde gjort. Jeg personlig mener at de har begynt å utvikle seg til en stor romaniindustri, de viser uvilje til å jobbe etter annet enn sine egne premisser. Mange kritiske spørsmål ble møtt med personlig irritasjon, sak blir person, ikke ønsket om å høre dem eller å ta på alvor deres situasjon. De er store aktører som staten har tillit til, og de bruker sin posisjon til å få økonomiske midler, og dermed få definisjonsrett og makt om alle forhold som angår romfolk. Andre private som vil være til hjelp, opplever å bli avvist. En kan si at demokratiske regler ble satt til side, fordi mange av de tiltak eller avgjørelser som ble tatt, foregikk i lukkede rom, i et skyggespill mellom organisasjonene og politikerne. Kirkens Bymisjon og kommunen er knyttet sammen i et politisk forhold, men jeg har problemer med å forstå hva som er Røde Kors sin rolle. Det legges lokk på alle ting, og jeg er svært overrasket av den undertrykkende og paternalistiske holdning disse har. Denne nettverksbyggingen mellom frivillighet, administrasjon og politikk er ganske farlig, det er åpenlyst et frieri mellom en slags triade, en jerntriade, hvor taushet kjøpes og fattige lider. Offentlige myndigheter, frivillighetsmonopolistene og staten er en triade som sitter med definisjonsmakt i forhold til en gruppe, som de har hatt negative holdninger til tidligere, og i dag med betraktelig manglende kunnskap og ekspertise.»

Talsmannen har sterke synspunkter, som har bakgrunn i langvarig erfaring, kamp og forhandlinger med både myndigheter og de frivillige organisasjonene. Han har gått inn i en politisk lederrolle og er lite villig til å underkaste seg myndighetenes og de frivillige organisasjonenes herredømme. Han sier selv han ønsket å gå inn i et samarbeidsforhold med dem, han har den nødvendige autonomi til å stå for det han mener er riktig og er ikke bundet til noen ideologisk eller politisk retning. Her ser vi at maktforholdet mellom de mektige og de som ikke er det, ikke beveger seg så lett.

Webers teori gir et bilde av at synlig makt har negative og positive sider, men kan oppfattes både som symbolsk og delvis som strukturert, da det dreier seg om herredømmeformer og styringsformer. De beskriver både et herredømmes strukturelt betingede ansvarsområde, og et herredømmes autoritet, som er omgitt av sosial symbolisme, i form av uformelle og subtile uttrykk. Symbolsk makt kan defineres som makt til å konstruere en virkelighet. I noen teorier er makt knyttet til politiske systemer. De sosiale systemer har forskjellige metoder for utøvelse av makt. En stor del av maktutøvelsen blir oppfattet som gitt, det stilles ikke spørsmål ved den, den kan være nesten usynlige og er ikke noe tema for mange. De skjulte og uuttalte forutsetninger for maktutøvelse i ethvert system problematiseres ikke, men tas for gitt. Fortolkningen om implisitt og usynlig makt er i Foucaults teori kalt normalisert makt. Det at samfunnet ikke fungerer kun sentralt, er mer desentrert med mange kryssende rasjonaliteter og måter å kommunisere på, legger premissene for at makten ikke tilhører et sentrum, men er delt og ligger i nettverksrelasjoner. Derfor blir makten delt mellom flere forskjellige strukturer, som blir avhengig av hverandre og som lager sterke allianser. Denne nettverkstenkning og usynliggjøring av makten, gjør det vanskelig å forstå hvordan utøvelse av makt foregår, hva som er reelle premisser for avgjørelser og hva faktisk makt representerer. Som ledd i å si noe om hva makt betyr i den sosiale interaksjonen, vil jeg først drøfte hvorfor dette eksisterer og årsakene til det.

Romfolkgruppen har en pariarolle, de legitimerer dette gjennom sin situasjon, og de er uten tilgang til sosial kapital. Det forventes av de skal akseptere å bli hjulpet her eller i hjemlandet. Maktutøvelse i forhold til en slik gruppe har mange ulike aspekter.

Organisasjonene og myndighetene er i besittelse av definisjonsmakten, de blir konfrontert med talsmannens ekspertise og kunnskap, og den kollektive virkelighetskonstruksjonen om romfolket og deres situasjon utgjør konfliktenes kjerne. Det oppstår motsetninger mellom myndighetenes og organisasjonenes hegemoni og lederen for romfolkets antihegemoniske ideologi. Forholdene mellom strukturene og aktørene representerer antagonistiske maktrelasjoner. Talsmannens lederskap har oppvist en klar definert motstand mot maktutøvelse, og den har hatt en ganske sterk, kollektiv identitet. Han har definert seg som en opposent mot urettferdig behandling av sin folkegruppe.

Forståelse av makt og antagonisme er avgjørende, antagonisme kan forstås som konflikt mellom ulike aktører, systemer og ideer, og er konstituerende og skapende i menneskelige samfunn. Etniske og sosiale relasjoner er ofte opphav til antagonisme. I hans uttalelse er det

en grunnleggende forståelse og oppfatning av «de utenfor og oss». Slike relasjoner kan bli antagonistiske, og dette skjer spesielt når «de andre» stiller spørsmål om «oss».

Hegemoni kan her forstås som at en gruppe eller en ide dominerer eller har herredømme over andre. Sosial orden har hegemoniske trekk, fordi alle strukturer eller former er resultat av praksis som forsøker å etablere orden i en sosial kontekst. Orden er basert på ekskludering av usikkerhet, og dermed kan undertrykte elementer lett komme til syne igjen og eventuelt bli reaktivert. Det er gjennom maktkamp, maktfordeling og konkurranse om hvilke grupper og ideer som skal være hegemoniske, det blir skapt balanse og orden. Gjennom motstand og kamp vil løsninger danne seg og komme til syne. Talsmannen mener at organisasjonene med tilknytning til staten, slik det er i Trondheim, har en uklar, ukritisk og ambivalent rolle, de bruker mye av sin symbolske makt for å profilere seg i offentligheten.

Han fremstiller disse organisasjonene som en statsfinansiert lobby, de er pådrivere for statens politikk, og de gjør motstand mot å gjøre noe konkret eller å ta standpunkt. Videre viser han til monopoliseringsfenomenet blant frivillige organisasjoner, og han mener at de undergraver de demokratiske prinsipper og ytringsfriheten. Han forklarer hvordan de gjennom sin økonomiske makt opprettholder sitt hegemoni. Det gjøres ved å lage en kultur basert på samarbeidsmøter, planer og tiltak, hvor små aktører tvinges til å stå utenfor. Dette mener han leder til ettergivenhet og feighet i møtet med romfolket. Det er også tenkelig at staten har interesse av å inkorporere disse organisasjonene i maktapparatet. Han understreker at det er tendensen til å skape en sivil samfunnselite med makthegemoni, som aktivt motarbeider romfolkets sak, ved at de ikke vil ta et radikalt standpunkt og kritisere den norske stats behandling av romfolket.

I likhet med talsmann har også lederen for «Folk i farta» sagt følgende: *«De store organisasjonene er pengemaskiner som jobber med EØS-borgere, de får 250000 hvert halve år for å lage sine egne prosjekter, uten at de faktisk har kunnskap eller at noen har vært i kontakt med dem. De tar sine egne meninger for god fisk, har ikke vilje til å se realiteter, ofte blir sak til person, de er vitner til brudd på menneskerettigheter, men de kritiserer ikke myndighetene. De mener at de driver arbeid basert på humanisme, men hvor blir det av dette prinsippet i forhold til romfolket, når de er ute og må sove på gata, eller fryse om vinteren. Ingen fra Røde Kors eller Frelsesarmeen har noe bakkekontakt med gruppa, de driver bare med administrativt arbeid, ikke noe oppsøkende aktivitet eller noen vilje til å «deale» med fattigdommen, administrative oppgaver er ikke noe som en humanitær organisasjon skal drive*

med. Men i media, i det offentlige og på møter og seminarer, har de stor interesse av å vise at dette funker, og de jobber hardt med det, fordi det utløser økonomiske midler og prestisje. I forbindelse med et seminar arrangert av Røde Kors, ble i første omgang ingen av de små organisasjonene eller talsmannen invitert, men etter en lobbyaktivitet, gjort av en frivillig, ble vi kontaktet og invitert under hånden, mens de store fikk offisielle invitasjoner. Disse store organisasjonene har ikke noen kunnskaper om romfolkgruppene i det hele tatt.»

Hun sendte også dette som e-mail til Røde Kors sentralt:²⁰

«Det er ingen tiltak i Trondheim som fungerer, de bare får det til å virke sånn, og siden 98 av de ansatte i kommunen og i de store organisasjonene arbeider kun administrativt med møtevirkosomhet, så tror man hverandre og ingenting dobbeltsjekkes. Av disse er det bare Vår Frue kirke og arresten som forholder seg til denne gruppa som mennesker og opererer med riktige tall. Jeg vil også rette kritikk mot Røde Kors sitt arbeid, som klarer å anerkjenne sult og tørst som humanitære behov, men virker ikke helt å se behovet for beskyttelse mot kulde. Røde Kors klarer å arbeide nøytralt i humanitære situasjoner i andre land, men ikke i Norge. Det er bare tilfældigheter som gjør at det ikke har gått menneskeligliv i Trondheim, denne vinter. Jeg håper Røde Kors kan arbeide mer med utfordringer, relatert til kulde, hva angår EØS-borgere i Norge fra nå. Spesielt sakene som omhandler å bli fratatt livsviktig utstyr og biler i minusgrader, i en by hvor det ikke finnes herberger, hvor man ikke har adgang til campingplasser, og der hotell koster 1000 kr. natta. Frelsesarmeens varmestue fungerer ikke, spør hvem som helst av de fattige EØS-borgerne, det er nettopp der problemet oppstår, ingen spør dem.»

Et annet aspekt, som stadig blir fremhevet, er organisasjonenes makt i forhold til de fattige. Det handler om en kamp mot den undertrykkende kultur som eksisterer i samfunnet. Dette kan sees i relasjon til den norske velferdsstatens rolle i forhold til EØS-borgere og fattigdom. Staten må beskytte interessene til sine egne borgere og argumentere for en politikk som legitimerer denne ideologien. Hun vil presisere at dersom man forholder seg passiv til et så omfattende sosialt og humanitært problem, så blir man delaktig i det. Det er klart at de forskjellige aktørene har delvis uforenlige syn på romfolksaker, men hun vektlegger det humanistiske og altruistiske syn på det som skjer, og dette blir satt i kontrast til de byråkratiske og fremmedgjorte organisasjoner, som er mer opptatt av sin egen agenda enn

---

²⁰ 05.06.2013, kl. 16.04

gruppene det gjelder sin interesse. Hun peker også på den uformelle interaksjonen mellom organisasjoner, som alltid er i besittelse av symbolsk makt.

Sett under ett vil jeg argumentere for at empirien tilsier at det finnes etablerte relasjoner og uformelle nettverk mellom politikk, det offentlige og de store frivillige organisasjonene, og at denne totalitet utgjør en stor sosial kraft, som ønsker at romfolk, tiggere og kriminelle skal sendes hjem eller hjelpes i hjemlandet. Den usynlige verdikonflikten danner grunnmuren i denne sammenhengen. Etersom de store organisasjonene innehar en hegemonisk maktposisjon i det norske samfunnet, hvor deres mening alltid er dominerende, så kan små organisasjoner betegnes som opposisjonelle og antihegemoniske. Det er innenfor denne kontekst av avmakt de små aktører opererer med det antagonistiske perspektivet.

Det eksisterer også et ujevnt maktforhold og en varierende grad av samarbeid og anerkjennelse mellom de ulike aktørene. De ulike skillelinjene er mange og antageligvis langt flere enn likhetsstrekene, som kunne binde dem sammen i sin opposisjon. Det er vanskelig for de små organisasjonene å stå i opposisjon til de store, fordi kritikk underkommuniseres og anerkjennes ikke. Rollen som talsperson og samarbeidspartner er antagonistisk. Reelle løsninger blir i mindre grad ivaretatt, når formidlingen skjer uten at noen av partene er involvert direkte i prosessen. Hennes engasjement i forhold til romfolks sosiale problemer, har mange likhetstrekk med ordinært, sosialt arbeid og hun brukte sin erfaring for å være både talsperson og for å bidra til forandringer. Både hennes engasjement og talsmannens formidling viser innsikt i romfolks sosiale problemer og forhold, men dette får ikke avgjørende innvirkning i fordelingen av ressurser, eller hvordan ressursene fordeles.

6.2.2 Intervju med Kirkens bymisjon

Intervjuet ble tatt i lokalene til Kirkens bymisjon i Trondheim og registrert på taleregistrator og det var lederen som svarte på spørsmålene. Han sier «*De forteller om dyp fattigdom, der de kommer fra*» og at «*De har kommet hit for å redde familien.*» Her referer han til de tilbakemeldingene som de har fått fra gruppen. Så vidt jeg vet, har ikke Kirkens bymisjon hatt noen tolk som behersket romanispråk eller rumensk, og det er derfor viktig å få vite hvordan disse utsagnene har blitt formidlet til dem. Gruppens engelskkunnskaper var ganske begrensede og de fleste fortalte at de var analfabeter. Hans tolkning er basert på indirekte budskap og ut fra situasjonen de er i, i Norge. Her er de uten sosial kapital, og de har lite tilgang til sosiale goder.

Kirkens bymisjons rolle er å gi dem et minimum av hjelp, slik at de skal kunne overleve. Om situasjonen deres i hjemlandet sier han: *«Jeg opplever at det er annerledes enn den vanlige tilknytning vi har i Norge, hvor enheten er kjernefamilien. Romfolk har mer felleskap, større grupper, klan, storfamilie og de har ganske sterke bånd imellom seg.»* Ada E. sier at romsamfunn er organisert i utvidede familiegrupper, og her får vi en sammenligning mellom deres sosiale kapital i Norge og i deres hjemland. Det sosiale nettverket, tilliten og felleskapet de har hjemme, har andre dimensjoner her i Norge. Leder for Kirkens bymisjon peker på to ting, økonomisk og sosial kapital, som er forskjellig i de to landene. Han forteller også at gruppa opplever trygghet og samhold, ved å være i Vår Frue kirke. En kan si at gjennom Vår Frue kirke etablerer gruppen nye bånd og nettverk i Norge. Videre peker han på hvordan samfunnet møter gruppa: *«Det dukker opp mange grumsete holdninger, mye forakt, det er mange som tillater seg å si mye sjikanerende og krenkende om romfolk. Forakten har blitt så stor, på en måte fratar man romfolk verdighet og stolthet. I politiske sammenhenger har mange uttalt seg sleivete og sterk, så sterkt og på en slik måte at folk ville reagere på det, hvis det hadde blitt sagt om andre grupper.»* Av dette kan vi si at sosial status og sosial kapital er avgjørende for hvordan man blir sett på og møtt av storsamfunnet. Sosial kapital betraktes som en viktig maktresurs, som omsettes i gitte posisjoner i samfunnet. Romfolkets fraværende sosiale kapital i Norge, gir dem ikke plass i det sosiale rom her. De blir presset utenfor samfunnet, og de har dårlige sjanser til å utvikle seg. De blir tildelt en marginal posisjon, hvor behovet for hjelp er stor, samtidig som tilgangen til dette er ganske begrenset. I tillegg møter de reaksjoner fra storsamfunnet i form av diskriminering og rasisme. Han fremhever at *«Det kan skape frustrasjon og avmakt, det de opplever.»* og han bekrefter at *«Gruppen er stigmatisert og utstøtt.»*

Hans opplevelser er også positive og han sier at mange er engasjert i saken og berøres sterkt av det. På politisk nivå har det vært drøftet mulige tiltak og de har kommet opp med noen lavterskeltilbud for gruppa. *«Fra politisk hold ønsker man å trå veldig varsomt, man ønsker ikke å drive noe i offentlig regi.»* Her ser vi hvordan politiske budskap og handling blir formidlet til romfolkgruppa og hvilke kanaler de tar i bruk. Den dominerende klasse tar i bruk virkemidler for å opprettholde sin sosiale posisjon og status, ved å sette denne gruppen i en marginal posisjon. Weber hevder at *«Den som driver politikk, streber etter makt, enten*

makt som middel til å nå andre mål, ideelle eller egoistiske, eller makt for dens egen skyld, for å nyte prestisjefølelsen den gir.»²¹

Det er først og fremst at de kan ha innflytelse på hvordan behovet til utsatte grupper blir møtt, de bruker til å rettferdiggjøre sine valg. De har et samfunnsperspektiv og de møter mennesker som søker hjelp, men vi kan også si at kunnskapen om den sosiale virkeligheten ikke blir nyttiggjort til å dekke gruppens behov på en politisk arena. *«Hvis de som kommer har en slik type rettigheter, så vil veldig mange bli engstelige, for det vil legge et sånt press på, et økonomisk press på kommune og på velferdsordningene.»* I sin tolkning virker han opptatt av at gruppens behov vil bli en økonomisk byrde for myndighetene. Det ligger en form for ambivalens i disse uttalelsene. Han er en representant for den borgerlige klasse og hans preferanser og strategier gjenspeiles i hans måte å tenke og forstå tingene på. Han jobber i en organisasjon som skal være et supplement til velferdsstaten, og hans posisjon blir ambivalent til oppgavene og til det å sikre sin posisjon og status. Han sier også at *«Jeg tror ikke norske bedrifter vil ansette noen som bor på gata og som ikke snakker norsk, jeg tror det vil være kjempevrient å skaffe jobb gjennom NAV-systemet.»*

Symbolisk makt ligger i den sosial strukturen. Tilgang til ressurser og kunnskap om dette ligger hos de som har makt, de andre er i en posisjon som krever at de innordner seg regler. Gjennom å fordele ressurser har man mulighet til å øve kontroll over gruppen. Makten som systemet har er avhengig av de normene som rår i det politiske miljøet.

I forhold til livsstil og hvordan *«For eksempel, dette med tigging, at barn også kan læres opp til det, nesten vokse inn i det, man kjenner seg fremmed til at man skal organisere seg på denne måten.»* Til spørsmålet om romfolk skal betraktes som en nasjonal eller en transnasjonal minoritet, sier han at *«Uansett om det er nasjonalt eller transnasjonalt, så må romfolks utfordringer løses nasjonalt.»* Gruppen er først og fremst Romanias problem og han mener dette må løses med tiltak i forhold til utdanning, fordi *«dette er veien ut av fattigdom».* Denne type resonnement deles av mange i Norge. De ser på østeuropeiske land som utviklingsland, hvor det er nødvendig å overføre økonomiske midler, både fra EU og fra Norge, for å kunne løse de sosiale problemene landene sliter med. Strukturelle forhold i Øst-Europa må ha hjelp til å løses. Dette markerer bare enda sterkere avstanden i Vest-Europas og Øst-Europas oppfatning av fattigdommen og problematikken rundt etnisitet.

---

²¹ WEBER MAX, 1971, Makt og byråkrati, Essay om politikk og klasse, samfunnsforskning og verdier, Gyldendal, norsk forlag, Oslo)

6.3. Feltarbeid i Romania

6.3.1 Forberedelse og innsikt gjennom sosialt felt i Bucharest

Den andre del av studien min ble gjort i feltarbeid i Bucharest, i perioden 03.11.12- 12.01.13 og i mars og mai 2013, både i hovedstaden Bucharest og i områder rett utenfor byen. Før jeg reiste, tok jeg kontakt med en del offentlige institusjoner og det akademiske miljøet, for å lage avtaler om intervjuer. Det var en del som ønsket at jeg kunne kontakte dem på e-mail eller direkte, når jeg kom der. Denne del av oppgaven viser hvordan klasse og etnisitet legitimerer hierarki i samfunnet og hvordan det legger føringer på individets anerkjennelse, innflytelse og muligheter. Bucharest er en by med store og synlige sosio-økonomiske ulikheter, det er rike og fattige områder. Det finnes ulike aspekter ved de sosio-økonomisk trekk, som skiller befolkningen.

I begynnelsen i arbeidet med feltet, kom jeg i kontakt med det akademiske miljøet, med instituttleder fra det Rumenske akademiet, avdeling for samfunnsforskning. (ICCV) Han var tidligere dekan på sosiologisk fakultet og er den som tok initiativ på 90-tallet, for å lage de største og mest omfattende studier og undersøkelser om romfolk, som nasjonal minoritet i landet. Hans arbeid var starten på store prosjekter, rapporter og analyser av deres situasjon i Romania. Noen forskningsanalyser ble gjort med støtte fra Unicef, Verdensbanken og EU. Det ble satt større fokus på den sosiale dimensjonen, enn på de etniske forklaringer som vestlig forskning tidligere hadde gjort. Jeg fikk anledning til å snakke med ham og en del av hans medarbeidere, som har jobbet i mange år med temaet romfolk og levekår. Han var behjelpelig i forhold til mitt tema og i tilgang til pensumbøker. En av hans ansatte var en sosiolog med bakgrunn i romfolket, han underviser på universitetet og har laget mange monografier og skrevet bøker om romfolket. I tillegg til forskningsinteressen, var han også politisk aktiv i forhold til denne gruppen. Hans forskningsområde har et sosiologisk og antropologisk perspektiv på romfolket som gruppe. I forhold til politisk aktivitet, ville han peke på oppbyggingen av en sterkt romaidentitet, hvor både det politiske og det sivile samfunnet kunne stå sammen og få til endring for denne gruppen. Jeg hadde det første intervjuet med ham og tok utgangspunktet i hans kunnskap og ekspertise om denne etniske gruppen. Han har i samarbeid med en annen rumensk forsker skrevet to viktige bøker: «Rrom in sincronia og diacronia populatiilor de contact» og «Nåtiden og perspektiver i romfolkets

kultur, sett av intellektuelle, ledere, og en elite av romfolk».²² Bøkene tar for seg alle segmenter av romsamfunnet. Som representant for en elitegruppe blant romfolk, er hans status og sosiale kapital høy, og dette fører til en vellykket integrerende prosess. Vi hadde en del uformelle samtaler og et intervju, som ble registrert, der han kom med en sosialantropologisk innføring i romfolkets kultur og samfunn, om deres opphav, kultur, språk, historie og moderne samfunnsutfordringer.

Han sammenlignet deres situasjon før 1989 og etter. Inntil 90-tallet var det «suis-generis», en assimileringssprosess uten tvang, hvor romfolk hadde tilgang til bolig, arbeidsmarked og en bosettingsprosess som gjorde nesten alle til fastboende, men med mulighet til å bruke sine tradisjonelle yrker. Det var skoletilbud til alle barn av romfolket, men samtidig var det en form for økonomisk nomadisme, hvor romfolk for en kort periode om sommeren kunne flytte til andre deler av landet og mot sensommeren reiste tilbake til sine hjem. Dette gjorde at en del barn ikke klarte å fullføre skolen, som egentlig var obligatorisk. De praktiserte en form for bytteøkonomi og naturallusholdning. Deres situasjon forandret seg dramatisk etter 90-tallet. De var blant de første som ble sagt opp eller permittert, ca 48 % av dem jobbet i jordbruk. Økt arbeidsledighet førte til migrasjon, store sosiale avvik, kriminalitet, analfabetisme, utrygghet og promiskuitet. Mange var nødt til å flytte utenfor byene, til søppelhauger i utkanten hvor de utnyttet marginale ressurser. Han foreslo at jeg skulle ta en tur utenfor Bucharest, til søppelhaugen Glina. Der lever de av og i søppelet, i improviserte brakker laget av papp eller annet avfall.

Han sier også at romfolk har et dårlig forhold til myndigheter som kirke, domstol, politi, helse- og sosialdepartement, lokaladministrasjon og NGO, og er ikke særlig godt representert i slike jobber, men særlig den sist nevnte har begynt å rekruttere høyt kvalifisert arbeidskraft fra romgruppene. *«Vanlige romfolk lever side om side og har et normalt forhold til rumenere og det er vanlig med blandende ekteskap. Før -90 hadde ca. 98 % lovlige jobber, men kort tid etter at en del hadde fått tilbake gullet som kommunistregimet konfiskerte, ble det stor forandring, spesielt blant romfolk fra Sibiu, Cluj og Gorj. En del ble ganske rike og bygde seg store hus og palasser av disse pengene og andre aktiviteter.»*

I sin bok «Nåtid og perspektiver» s. 36, gir han en forklaring på romfolks situasjon i dag. *«Teoriene om romfolk er dominert av to paradigmer. Begge to er rasjonelle og fortjener å bli presentert og evaluert. Den første er at deres prekære situasjon er resultatet av en*

---

²² Fritt oversatt

kombinasjon mellom selvmarginalisering på grunn av tradisjonell livsstil og kontinuerlig marginalisering, med forskjellig grad av intensitet fra majoritetssamfunnet. Den andre forklaring er forholdet mellom to faktorer: primært, den sosio-økonomiske situasjonen betinget av den sterkt kroniske fattigdom, og den andre faktor, det individuelle familiemiljøet, som kan være stimulerende eller hindrende. Derfor har en tilnærming som bare fokuserer på diskriminering eller selvmarginalisering, ikke gitt resultater. Det viktigste er å ta i betraktning de sosio-økonomiske faktorer, fordi fravær av dette øker risikoen for mer marginalisering» Hans teori går ut på å synliggjøre de strukturelle faktorer som påvirker deres liv. Ensidig fokusering på etnisitet og ekskluderingsmekanismer har ikke gitt noe resultat, fordi det ignorerte den grunnleggende sosio-økonomiske dimensjon. Han sier at de homogene romsamfunn er preget av fattigdom og tradisjonell overlevelses- og livsstrategi, som reproducerer seg og homogeniserer «tiganiile», det fanger nye generasjoner i samme ekskluderende posisjoner, reproducerer mønstre som forsterker seg med nye generasjoner. Han kaller dette reproduksjon av tilpasningsmønstre av ekstrem marginalitet og fattigdom. «*Romsamfunn blir krystalliserte fattigdomssekker, til forskjell fra rike romfolk, som ikke har noen motivasjon til å gruppere seg, samle seg, isolere seg eller overta kollektive tilpasningsstrategier*».

Både hans teori og C. Zamfir har gjort greie for at romfolket er en heterogen gruppe i forhold til kultur og sosio-økonomisk status. Mange segmenter av romfolket forlater sin etniske gruppe og blir integrert i storsamfunnet. Mange av de unge romfolk viser tendens til modernisering og integrering, og de såkalte «*rromi romanizati*» har høyere utdanningsnivå og dermed mindre risiko til å forlate skole og utdanning. Han mener at det har foregått en polarisering i romsamfunnet,²³ hvor en relativt liten del øker sin sosio-økonomiske status, mens en stor del fordyper seg i fattigdom og marginalisering. Årsaken til deres problemer er ikke kulturell og etnisk, men sosio-økonomisk. Ut fra disse teorier blir det tydelig at sosial og økonomisk kapital er avgjørende også for romfolk, og sosial mobilitet foregår og er årsak til en polarisering i romsamfunnet.

I tillegg er det faktorer som bidrar til å holde romfolket i marginalisert posisjon. En romkultur som er fokusert på fattigdomsoverlevelse og negative holdninger i forhold til romfolk, virker i samme retning. Disse tre dimensjoner: permanent fattigdom, overlevelseskultur og negative holdninger, holder dem i en posisjon av underutvikling. Dette fenomen kaller han

---

²³ *ibid* s. 37

«resigøynisering». Under prekære livsforhold vil ofte overlevelsesstrategier produsere en dyp fattigdomskultur, hvor marginalitet blir inkorporert og internalisert. Manglende sosial kapital, en forsinket moderniseringsprosess i eget samfunn og ulike livsbetingelser hindrer dem i å utvikle seg. «Romfolk har blitt sine egne ofre», sier han, «deres kollektive ulempe er manglende tilgang til ressurser og dette har ført til stor avstand til befolkningen ellers». Sosial kapital er en viktig del av samfunnets infrastruktur. Etnisk fokus gir ikke god nok forståelse av de prosessene som fremmer integrasjon. Han fremhever at i 92-93 ble fattigdommen forsterket og kriminaliteten økte mye i denne gruppen. Moderniseringsprosess, tilbaketrekning fra de tradisjonelle mønstrene og en ikke-homogeniserende sosio-økonomisk utvikling, har ført til ekstrem fattigdom, selvmarginalisering og heteromarginalisering. V. Burtea forklarer at det er to vanlige tilnæringsmodeller i forskningen. En lukket modell, hvor en har en preferanse til å studere homogene romsamfunn, karakterisert av fattigdom, sosial utstøting og marginalisering. Dette kan vi kalle en passiv, kollektiv tilnærming. Den andre er en åpen modell, som retter fokus mot mangfoldet av situasjoner og som er opptatt av hvordan de tilpasser seg moderniseringsprosessen. Dette kaller vi en aktiv kollektiv tilnærming. Han mener at mye utenlandsk forskning har tatt i bruk bare den lukkede modellen.

Han viser at det finnes to kategorier av romfolk: **1.** De som er presset marginalt og som har lite tilgang til sosiale goder i det globale samfunnet. De har bevart sin egen, opprinnelige identitet godt og majoriteten oppfatter dem som romfolk. **2.** Romfolk som er integrert i det globale samfunnet, de har ressurser og lever blant majoriteten. De identifiserer seg som rumensk eller som rom, avhengig av hvilken sammenheng de befinner seg i. Oppfatningen folk får av romfolket blir avhengig av hvilken modell som blir tatt i bruk, den lukkede eller den åpne. Hittil har den lukkede modellen vært den mest anvendte.

I lys av teorien kan vi si at sosial kapital er ujevnt fordelt i romsamfunn i Romania. Høyt utdannede romfolk med økonomisk status har større tilgang til ressurser og dermed mindre risiko for å havne i en marginal posisjon. Avstanden mellom rike og fattige romfolk har økt mye i de siste årene, og blant de med høy sosial kapital er det vanlig med tversgående kontakter som skaper tillit og bidrar til inkludering. I denne gruppen finnes det heller ikke mye utstøting, majoritetsbefolkningen aksepterer lettere romfolk med sosial kapital i nærmiljøet.

6.3.2 Intervju i Rumensk Akademi, med leder for Institutt for forskning av levekår i Romania (INSTITUT PTR CERCETAREA CALITATII VIETII)

Som tidligere dekan ved sosiologisk fakultet og arbeidsminister på 90-tallet, kunne han presentere en konklusjon av sitt mangeårig forskningsarbeid, og dele av sine erfaringer fra arbeidsdepartementet i forhold til sosialpolitikk og minoritetsperspektiv. Hans fokus har vært teori om sosial eksklusjon i det rumenske samfunn. Han gjør en dyp analyse av den sosio-økonomiske situasjonen i en overgangsperiode og retter sterkt kritikk mot de politiske ledere som den gang bidro til en forsterkning av fattigdomsproblematikken for hele samfunnet. I 2000 så de på migrasjon som et alternativ til dype og alvorlige sosiale problemer. Han fremhever også at på 90-tallet har en ideologisk og politisk debatt om romfolk i EU, ført til en mislykket etno-kulturell tilnærming og sosial og kulturell diskriminering. Det virkelige problem ble oversett, fordi det sentrale var deres marginale sosio-økonomisk status, og den egentlige kilden til fattigdom og diskriminering. Feilen i årsakssammenhengene har dermed skapt feil intervensjonsstrategi. Programmer ble rettet mot kommunikasjonstilnærminger og holdningsendringer, mens den viktigste dimensjon ble ignorert. Vest-Europa ignorerte helt den sosiale dimensjonen, fattigdomsproblematikken ble bare større og dypere, ikke av etniske årsaker, men av grunner som at fattige blir fattigere og rom forblir fattige.

Han mener at et så omfattende globalt problem ikke kan løses med overføring av midler, fragmentert i regi av NGO. Det kreves en nasjonal sosialpolitikk, støttet av de lokale samfunn. Hans erfaring er at det har blitt brukt store summer penger på ineffektive programmer. De har hatt positiv effekt bare i media og for ledere av romfolket, og det skjedde fordi vi manglet en nasjonal strategi og fordi staten ikke intervenerte. Mange NGO-programmer ble laget for en bestemt periode og førte ikke til noen videre utvikling. Strategiene er fragmenterte og problemene er på mange områder knyttet til hverandre og en må derfor jobbe helhetlige. Rumensk ekspertise og kompetanse ble satt til side av EU, og det ble innført en politikk, påtvunget oss utenfra av internasjonale institutter. De ressursene som eksisterte, fikk feil fokus og ble anvendt feilaktig. Den rumenske stat må selv overta ansvaret, analysere og lage en intervensjon som tar utgangspunkt i den reelle sammenhengen. De skal ikke være som en ansatt i internasjonale organisasjoner, fordi de store sosiale kostnadene blir vårt eget problem, og den som blander seg inn utenifra kan ikke stilles til ansvar.

Når det gjelder migrasjon vil han peke på at migrasjonsprosessen har mange kolaterale, negative effekter og har fordypet fattigdommen, fordi de som har reist er mennesker med lite

sjanse til integrering, de har lavt utdanningsnivå, er uten kvalifikasjoner og har lite og ikke etterspurt arbeidserfaring. Alt dette fører dem i samme retning, de kommer i marginal og diskriminert posisjon også der, fordi de gjør det sammen med andre fattige grupper. Deres sjanser i Vest-Europa er minimale, de har ingen ressurser for utvikling og risikerer ghettoisering og total marginalisering. De store grupper av romfolk som blir presset i marginal posisjon i Vest-Europa, reproducerer enda sterkere enn i Romania overlevelsesstrategiene sine for å mestre fattigdommen, de blir mer «sigøynere» enn før og mer marginale og fattige. Migrasjon mot vest har ikke modernisert eller integrert romfolk og vesten betaler nok en gang for sine feil de siste 22 år, i forhold til Øst-Europa.

For å forandre dette, må EU samarbeide om de nasjonale programmene og den offentlige sosialpolitikk i landene, og ikke bare støtte enkle, utvalgte NGO. Her hjelper bare langsiktige strategier, med tanke på å skape utvikling i de enkelte nasjoner.

6.3.3 Intervju med lokaladministrasjon i distrikt 2, Bucharest, gruppefokus intervju

Da jeg kom til Bucharest søkte jeg skriftlig til Sosialtjenesten i distrikt 2 og 5, om å få intervju sosialarbeidere om arbeidet deres blant romfolk i distriktene. Jeg fikk svar bare fra distrikt 2, og fikk holdt et gruppeintervju med to eksperter på romfolket fra kommunen og fire representanter fra rompartiet «Pro Europa». Intervjuet ble holdt på et møterom, og jeg fikk beskjed at det ikke kunne tas lydopptak, men skriftlig notater var imidlertid helt greit. Intervjuets fokus gikk ut på å synliggjøre romfolkets situasjon i distriktet, hvilken rolle romfolkekspertene har i denne prosessen og på hvilke måter lokaladministrasjonen møter deres problemer.

Ut fra deres rapport og uttalelser, er det ca. 6300 rom som er registrert i distriktet, men de mener at det kan være ca. 20000, når en regner med de uregistrerte. Lokaladministrasjonen har i hvert distrikt ansatt personer med høy utdanning og bakgrunn i romfolket. De skal jobbe med prosjekter og programmer rettet mot romfolk. Prosjektene er knyttet til helse, utdanning, bolig og arbeidsmarked. I hvert distrikt har de et informasjonssenter for romfolk, hvor de får råd og veiledning. De mest vellykkede prosjektene er «After school-SFO» og «Den andre sjanse», en tilrettelagt opplæring for voksne, som ikke har tatt utdanning før. Disse prosjektene er laget i samarbeid med Utdanningsdepartementet. De fleste romfolk lever av VMG, en form for sosialstønad og er på ca. 280 lei pr. måned. For å forebygge skolefravall, har de øremerket plasser for barn fra romfolket, både på barnetrinn, ungdomstrinn, videregående nivå og på universitet. I dette distriktet bor det romfolk med høy sosial kapital

og med lav sosial kapital, men det er ingen form for segregering. Den kategori av romfolk som bor i dette distriktet, er «boldeni», eller blomsterselgere. De har støtte fra kommunen for å drive sin virksomhet i kiosker eller på markeds plasser. Kommunen har en inkluderende politikk i forhold til romfolk, og de har plikt til å ha ansatte med romfolksbakgrunn i sin administrasjon. De fleste har utdanning innen statsvitenskap, økonomi eller sosialt arbeid. Hver måned har kommunen samarbeidsmøter med politi, arbeidskontor, utdanningsinspektører, romfolkeksperter og representanter fra forskjellige politiske partier, inkludert «Romfolkpartiet». De sist nevnte har ofte oppsøkende arbeid for å oppdage behov blant romfolket og formidle det videre til administrasjonen. Deres vurdering, var at det ikke fins noen store problemer eller noen etniske konflikter blant dem, fordi de ikke er noen kompakt gruppe, men spredt over hele distriktet. Noen områder, som Baicului og Tei, har europeisk standard, men i utkanten av distriktet fins det en søppelhaug, hvor det bor en del ekstremt fattige romfolk. Kommunen prøver å finne nye boligløsninger, men det er fortsatt stor mangel på tilbud i kommunale leiligheter, og det gjelder både for fattige romfolk og for fattige rumenere. Det er ingen etniske kriterier i forhold til boligtildeling. De har prøvd å finne noen midlertidige løsninger, ved å gi dem leiligheter som var egnet for enslig menn, men det ble fort slik at på ca. 22 kvm, måtte det bo åtte personer.

Mangel på bolig er et nasjonalt problem og i dette distriktet tildeles det bare en kommunal bolig hvert annet år og ventelisten har ca. 3000 familier. De sa også at de har ikke en klar statistikk i forhold til arbeidsledigheten blant romfolk i distriktet, men de fleste har lite utdanning eller er analfabeter, og med økt arbeidsledighet i landet, blir det små eller ingen sjanse for dem å få jobb. Det er ikke etnisiteten som er hindringen, men kvalifikasjoner og den økonomiske krisen.

Som romfolkeksperter, foretar de oppsøkende arbeid rundt om i distriktet, og de lager konkrete planer og utredninger, som angår forbedring av infrastrukturen lokalt. De er kritiske til NGO, de mener de er ineffektive og misbruker penger, som kommer fra EU. Forholdet mellom majoritet og romfolk har ikke noen negative konnotasjoner, og romfolk føler seg som en del av samfunnet, selv om situasjonen deres må kalles prekær på det sosi-økonomiske nivå. Barn av romfolket har like muligheter som rumenske barn til å fullføre skole, men en del faller bort på grunn av familiens fattige levekår. Det skjer også at kombinasjonen kulturelle mønstre og lav sosial status, fører til at mange romfolk trekker dem fra skolen og benytter dem i uformelle aktiviteter, som svart arbeid, tigging og vinningskriminalitet. Kommunen har et omfattende prosjekt, laget i samarbeid med barnevernet, med sikte på å støtte fattige rom-

familier, og romfolkekspertene er viktige deltakere i dette arbeidet mellom lokal-administrasjonen og lokalsamfunnet.

6.3.4 Intervju med leder til Nasjonal Etat for Romfolk

Som en del av feltarbeidet ble jeg også anbefalt å kontakte «Nasjonal Etat for Romfolk», ANR, i Bucharest, et overordnet organ som har ansvar for romfolkets situasjon og jeg fikk snakke med formannen. Intervjuet foregikk på hans kontor, i desember 2012 før valget, og ble tatt opptak av. Han sa at etaten ligger under regjeringens ansvar og koordinerer den offentlige politikk i forhold til romfolket. Den ble etablert i 1997, som en litt mindre organisasjon, men fra 2001 ble den en selvstendig etat, med teknisk koordinering fra SGG, eller regjeringen. De lager strategier, holder konferanser, danner komiteer, arrangerer møter og har territorielle filialer i alle fylker. Finansieringen kommer direkte fra regjeringen, når det gjelder virksomhet, menneskelige ressurser og administrasjon, men de får også ekstra budsjetter for å utarbeide nasjonale strategier. Deres viktigste mål er offentlig politikk for romfolk, koordinering, oppfølging av «Nasjonalt inkluderingsprogram for 2012-2020». Han fremhever at det ble utarbeidet seks store strukturelle prosjekter, to rettet mot utdanning og fire mot sosial inkludering på nasjonalt nivå. I tillegg har de utarbeidet et prosjekt, som skal bidra med stipend rettet mot barn av romfolket, for å stimulere dem til å ta utdanning. I 1996 åpnet tidligere president en ny utdanning på «Fakultetet for lingvistikk», en linje for «Romani språk og kultur», og de har hvert år en gruppe av studenter med rombakgrunn. De har i løpet av årene sett en positiv utvikling i skolegang, over 2400 barn har kommet på videregående skole, i fem fylker har nesten 100 % av de som har deltatt i deres programmer, fått plass på videregående skole, og bant annet har femti barn av de fattigste familier, blitt inkludert i dette programmet. Tett samarbeid med lokaladministrasjon og arbeidskontor har ført til kvalifiseringsprogrammer, femti små bedrifter har blitt startet i forskjellige områder, som jordbruk, verksted, bygg og husdyravl.

De har hatt fokuset på en gruppe på rundt 64000 personer i disse programmene, og sier at samarbeidet var en type «down-up», med lokale eksperter, fylkeseksperter og lokal administrasjon. I tillegg har det sivile samfunnet bidratt med ekspertise, veiledning og råd, enkelte departement har blitt koblet inn og bidratt med støtte og ekspertise. Finansieringen krever en helhetlig koordinering rettet mot de fire områdene helse, utdanning, arbeid og bolig,

og det er behov for et multibudsjett. De har kartlagt situasjonen og det ble laget et «fattigdomskart», som kunne identifisere de lokale utfordringene for perioden 2012-2020.²⁴

Om temaet migrasjon, ser han på dette som et resultat av høy arbeidsledighet og økonomisk krise, og noe skyldes diskriminering. Han mener at romfolk kan reise for å få seg jobb, men vil ekskludere dem som reiser for å begå kriminalitet eller tiggning. Romfolk har rettigheter som alle andre europeiske borgere, men når det gjelder kriminalitet, vil han understreke at dette ikke har noen etnisk forklaring, og han vil peke på at det er stort behov for bredt og tett samarbeid mellom rumenske og europeiske myndigheter.

Han virker kjent med tiggingsfenomenet blant romfolk og med det negative bildet som er skapt av romfolk. Han retter kritikk mot europeiske stater, som ikke har gjort noe i forhold til romfolk, til tross for EU's forslag om integrering av romfolk. Han var skeptisk til metoden som franske og italienske myndigheter har benyttet seg av, betale dem 300 Euro og 100 pr. barn, for å vende tilbake til Romania. Hans forslag var i stedet et transnasjonalt samarbeidsprosjekt, der lokaladministrasjonen i hvert mottakerland, staten, det rumenske romfolket og rumensk lokaladministrasjon er med. Ideen ble akseptert teoretisk, men er blitt forsinket, og det er bare Spania med sin ACCEDER-modell, som har godkjent og innført ideen for en syvårsperiode. De har oppnådd mange positive resultater, og en stor del av romfolket har kommet i jobb, og barn har begynt med utdanning.

Han ville også fremheve at romfolk er en transnasjonal minoritetsgruppe, med rundt 12 millioner mennesker og de er, i følge EU-komitéen, alle lands ansvar, og bør få anledning til integrering i alle land. Han sier at det nåværende internasjonale prosjektet for inkludering av romfolk, som pågår over tiårsperioden 2005-2015, har klart å utarbeide en plan som skal jobbe med integrering. Han sier at han har arbeidet med forslag om samarbeid med norske myndigheter om språkopplæring, som skal finansieres av norske myndigheter for å kunne inkludere romfolk på arbeidsmarkedet.

Hans egentlige fokus var ikke integrering, fordi han mente at romfolket er en del av det rumenske samfunnet, men heller sosial inkludering. Han mener også at de rumenske romsamfunnene er ganske polariserte, de har en elite, men det er en stor andel fattige, spesielt i rurale områder og utkanten av byene. Hans erfaring er at romgruppene også lett blir

---

²⁴ http://sedac.ciesin.org/povmap/downloads/methods/Harta_saraciei_in_Romania.pdf

manipulerte av de politiske partiene på grunn av sin lave status. Det er store geografiske forskjeller i landet og tiltak og politisk vilje er avhengig av lokale krefter og lokaladministrasjonens vilje til å gjøre noe for denne gruppen.

Jeg ønsket å få noen opplysninger relatert til sosiale avvik og kriminalitet, og fikk til svar at det er stor sammenheng og at det har en etnisk forklaring. Han ser for seg at det er nødvendig med en mobilisering fra det sivile samfunnets side, kombinert med langsiktige, nasjonale programmer for sosial inkludering av romfolk.

6.3.5 Intervju med rådgiver fra Regjeringen (SGG Sekretariat general al guvernului)

Et annet intervju hadde jeg med rådgiver fra den rumenske regjering, (SGG) som jobbet i minoritetsdepartementet. Han så det ut fra statens ansvar i forhold til utsatte grupper, og mente at det er nødvendig med samarbeid mellom mange etater og departementer, for å inkludere utsatte og marginaliserte grupper. Den rumenske stat har en politikk som er basert på integrering av minoriteter og er en modell i Europa i forhold til minoritetspolitikk. Hans mening er at romfolket som gruppe har en tendens til selvekskludering, han har mange eksempler på familier som trekker sine barn ut av skolen, for at de skal arbeide svart, og en stor del har utfordringer i det å forholde seg til normer som samfunnet krever. Mange har også svak tilknytning til arbeidslivet, ikke på grunn av diskriminering fra storsamfunnets side, men på grunn av sine tradisjonelle kulturelle trekk. For å overleve velger de marginale strategier og trekker også barn inn i dette, de hindrer dem i praksis å bli en del av storsamfunnet. De er selv ansvarlige i denne selvmarginaliseringsprosessen, de som velger å ta utdanning klarer seg bedre enn andre.

Etter -90 fikk mange noe jordeiendom, men de solgte og var ikke interessert i å dyrke eller drive jordbruk. Mange har fått verdier i form av gull fra den rumenske stat, som tidligere var blitt konfiskert, men de brukte det mest til å markere status, i form av dyre boliger, biler, gull og smykker, i stedet for å investere i barnas utdanning og noe som kunne gi varig avkastning. Deres politiske og åndelige ledere har tett kontakt med myndighetene, de er ekstremt splittet, klanstruktur er dominerende og de mangler felles mål. Deres ledere manipulerer dem i valgkampanjene og de stemmer alltid med koalisjoner som vinner valget. Det var en positiv effekt av et tiltak i perioden 1997-2007, at utbetalingen av barnetrygd ble knyttet til at barna kom på skolen. Dette ble fjernet igjen etter 2007, og mange barn falt da fra igjen i skolen. For 2/3 av dem som holder til i monoindustrielle områder med stor arbeidsledighet, er eneste inntekt VMG, altså sosial stønad og barnetrygd.

Romanias middelklasse i dag består av ikke mer enn 10-12 % av befolkningen, og de må bære de største skattene, som skal finansiere underholdet av en stor gruppe mennesker som er arbeidsledige. BNP er ganske lavt og er ikke i stand til å finansiere store programmer. De sosiale problemer som romfolk opplever, er de samme som de rumenske fattige har. Forskjellen ligger i at romfolk har tendens til å selvmarginisere seg og leve i ghetto, de utnytter alle de ulovlige kanaler som finnes til å etablere seg på steder, og foretrekker å leve av sosialhjelp og minimale ressurser. Det foregår en forsterkning av fattigdom blant romfolk. Den geografiske segregeringen er selvvalgt og er mest basert på de kulturelle faktorer, samtidig som de ikke ønsker å anerkjenne storsamfunnets normer og koder. Deres avvik skaper reaksjoner fra storsamfunnet. Tigging, vinningskriminalitet og organisert kriminalitet har møtt stor reaksjon fra rumeneres side. De er utrolig smarte når det gjelder å unngå loven, de lurere folk og de gir inntrykk av at de er offer for urettferdighet. Det eneste som hjelper er kvalifiseringstiltak, spesielt i områder hvor fattigdomsraten er stor. Han retter sterk kritikk mot mange NGO, drevet av romfolk. De bruker store økonomiske ressurser, de har budsjett fra staten, men er ineffektive og egenmektige, og de viser ingen interesse i å hjelpe sin egen folkegruppe. Det finnes ikke noen spesifikke programmer for kvinner, det finnes noe innenfor helse og utdanning, men de har hatt liten effekt, på grunn av manglende interesse og innsats fra deres side.

Migrasjonsfenomenet er mer karakteristisk for fattige, ufaglærte enn for de med høyere spesialisering. Han mener at integreringen av tyske og ungarske folkeslag i Romania har vært uproblematisk, sett i et historisk perspektiv, selv om en tar med i betraktning de utfordringene som romfolk har hatt i landet. Romfolket er selv ansvarlige for sin mislykkete inkludering, men samtidig må også resten av Europa bidra med sitt, ved å anerkjenne dem og gi dem sjansen til å bli inkludert i vertslandet. I uformell dialog sier han at Vest-Europa alltid har hatt en dobbeltmoral i forhold til Øst-Europa, og at de har ikke noen virkelig grunn til å anklage Romania for diskriminering, samtidig som de selv utsetter romfolk for dårlig behandling, som å holde dem på gata, i provisoriske leirer på marginale områder og deporterer dem.

Jeg har også vært i kontakt med en romfolkeksperter fra distrikt 5, han har gitt meg en del informasjon om nye stillinger for romfolk innenfor lokaladministrasjon i distriktet. Der var det etablert stillinger som helsearbeider og skoleassistent-m, mediator. Det er en del av et kommunalt tiltak om å ha romfolk med helse- eller pedagogisk bakgrunn, som jobber direkte med barn, kvinner og eldre i forhold til helse- og utdanningsspørsmål. De driver med

oppsøkende arbeid blant familier av romfolket og rapporterer videre om behovene de finner til romfolkseksperter og lokaladministrasjon. Skoler i områder hvor det er konsentrasjoner av romfolk, benytter seg av tilbudet og samarbeider med dem. Jeg var i kontakt med en helsearbeider som presenterte meg for en del familier med barn, slik at jeg fikk et inntrykk av arbeidet.

6.3.6 Intervju med generalsekretær i romfolkets parti «Pro Europa»

Partiet har navnet «Partida Romilor Pro Europa». Generalsekretæren forteller at den politiske organisasjon ble dannet i 1990 med det formål å arbeide for en forbedring av romfolks politiske og sosio-økonomiske kår. De har 41 filialer og 450 lokale foreninger, som består av 7-15 medlemmer. Han forteller om situasjonen til romfolk, hvordan det var før og nå. Tidligere var nesten alle i arbeid, mens situasjonen i dag er preget av arbeidsledighet. Han skylder på VB OG IMF, og mener de har ruinert hele økonomien i Romania. Resultatet er stor økning i fattigdom, marginalisering og sosial utstøting for hans folk. I forhold til migrasjonen i dag, ser han på det som en bekreftelse på politisk fiasko for den rumenske regjeringens sosialpolitikk. Når det gjelder EU-landenes reaksjoner på masseutvandring av romfolk, mener han at reaksjonene er irrasjonelle og basert på liten kunnskap om romfolks situasjon. Reaksjonene viser mest diskriminerende holdninger og har ingen konstruktive politiske løsninger. Han retter fokus både mot diskriminering og etniske konflikter i Europa, som tegn på at det lett oppstår rasisme i forhold til romfolk. Han sier at Europa har et felles ansvar for romfolk og at den type deportering som har forekommet, viser manglende politisk kunnskap om hva som er virkeligheten i situasjon. Han kritiserer også rumenske ambassader i EU-landene, som forholder seg tause om det som skjer i de ulike landene. Han har etablert internasjonalt samarbeid med romfolkets organisasjoner i mange europeiske land, og han ønsker at partiet, som er det eneste i sitt slag, kunne bli en modell for andre romfolk ellers i verden.

6.3.7 Feltarbeid i bydelene Baicului og Tei

For å komme i kontakt med rombefolkningen i de forskjellige bydelene i Bucharest, tok jeg kontakt med med romfolkekspertene, og sammen gikk vi til distrikt 2, i gatene «Baicului» og «Ghica Tei». I noen av disse områdene er infrastrukturen dårlig og veiene blir fort til gjørme, når det regner, eller det kommer snø. Romfolkekspertene fortalte at mange familier lever i stor fattigdom, har mange barn og eldre å ta vare på, og arbeidsledigheten er svært stor. De fleste lever av svart arbeid eller samler flasker og metall til gjenvinning. Vi besøkte en

familie som besto av sju personer. Ingen hadde noen form for inntekt. I tillegg hadde de heller ikke noen sosial stønad, fordi de manglet nødvendige dokumenter. Den eneste inntekten de hadde, var barnetrygd for fem barn og noe fra marginale aktiviteter. Standarden på huset var dårlig og de manglet strøm. De bodde alle i to små rom, til sammen ca. 20 kvm. Uten strøm i huset, brukte de mye ved til matlaging og oppvarming. Bare to av barna gikk på skole, og de fortalte at *«vi har ikke noe inntekt og vi har ikke penger for å kjøpe mat og skoleutstyr for, derfor kan ikke alle gå på skole»*. Det betyr at en må vente til den andre kommer fra skolen, og han kan da låne jakke og sko. Begge foreldre var uten jobb og en av dem var analfabet. I tillegg sa kona at *«Jeg er syk, har hatt lungesykdom, min mann har leverproblemer, vi kan ikke jobbe, vi går ute for å finne flasker og metall til gjenvinning. Vi går av og til til Piata Obor, men jeg må ta alle ungene mine med og vi tigger sammen. Jeg har ingen som kan passe på dem, vi låner penger av og til, men det blir vanskelig å betale tilbake. Vi har vært til kommunen og søkt om sosialhjelp, men de vil ha så mange papirer og vi har ingen husleiekontrakt. Det kommer av og til noen å gir oss poser med mat i jula eller til påsken»*. De prøvde å snakke med romfolkekspertene om hjelp til barna, og fikk beskjed om å ta kontakt med sosialtjenesten neste dag.

Fattigdom blant romfolk fører til ulike sosiale problemer. Tidligere forskning på dette feltet har vist at det er en opphoping av belastninger i familier som lever med fattigdom, og at skam og følelsen av å være annerledes preger både barna og de voksne. Det blir både på makro- og mikronivå kommunisert avstanden mellom de sosiale klasser. På strukturnivå er kommunikasjonen mellom dem og de offentlig ansatte tydelig preget av makt og avmakt. De fysiske strukturer, regler og organisasjonspraksis er en hindring for de fattige familier. Deres sosiale kapital er lav, de har lite kunnskap om rettigheter, tilliten til det offentlige er på et lavt nivå og nettverket begrenser seg til innenfor samme etniske gruppe.²⁵ Konsekvensene av å leve i fattigdom, er opplevelse av utrygghet, skyld, sosial devaluering og avvik. Ut i fra det de sier, har det offentlige har en paternalistisk holdning i forhold til gruppen, og prinsippet om «medvirkning og empowerment» brukes lite. Deres kontakt med sosialtjenesten er basert på «hjelp» i stedet for empowerment.

Selve begrepet fattig har mange definisjoner, sett ut fra ulike perspektiver. I europeisk tradisjon er fattigdom assosiert til relativ deprivasjon. I deres tilfelle, har de levd under forhold som gjør at de ikke har klart å dekke grunnleggende velferdsbehov. Romania bruker

---

²⁵ Av bånd-type

EU's indikator og setter fattigdomsgrensen ved 60 % av gjennomsnittsinntekten i landet, men mange av romfolket regner en med lever i ekstrem fattigdom. Deres fattigdom er sammensatt og en kan heller ikke snakke om romfolk som noen homogen gruppe. Konsekvensene av fattigdommen fører til ulikheter, som virker inn på den personlige integritet, og gir individet reduserte muligheter, mindre tilgang til ressurser og til sosial og økonomisk kapital. Systemiske barrierer, som lav inntekt, arbeidsledighet og lite utdanning fører til sosial utstøting. Resultatet av dette er mangel på makt og tap av menneskelige og sosiale rettigheter.

6.3.8 Hjemmebesøk hos familier i Gara de Nord, distrikt 1 og Macaralei

Et annet hjemmebesøk var i en bydel nær jernbanestasjon i den nordlige del av byen. Der gikk jeg sammen med en ortodoks prest, med bakgrunn i romfolket og han hadde mye kontakt med romfamilier i byen. Han hadde sin egen frivillige organisasjon og hadde blandet sammen rollene både som prest og sosialarbeider. Han kalte seg et «løvetannsbarn», han kom fra en vanlig, fattig romfamilie, mistet sin mor ganske tidlig, men klarte å komme inn på teologisk videregående skole og fullførte etter hvert teologisk fakultet. Sammen gikk vi på hjemmebesøk til to familier. Den første familien besto av fem personer, to voksne og tre barn og de bodde i en gammel, ødelagt bygning fra begynnelsen av 1900-tallet, som aldri har blitt rehabilitert. Huset ble okkupert av dem ulovlig, en periode hadde de en form for husleiekontrakt, men etter at eieren vant i retten, fikk de beskjed om at de var kastet ut. De fortalt at de har søkt om kommunal bolig for ca. 10 år siden, men de fikk avslag. Mannen sa: *«Ordføreren er den verste rasist som fins, han hater romfolk. Vi vet at hvis vi hadde gitt ham mange tusen Euro, hadde vi blitt prioritert i utdeling av kommunal bolig, men vi har ikke penger»*. Selv om eiendommen var privat og de var kastet ut, så bodde det fire eller fem andre familier av romfolket der, uten fasiliteter som vann og sanitæranlegg. Rundt disse provisoriske boligene var det mye avfall, gjørme og gatehunder, men ellers var de omgitt av vanlige hus eller blokker.

Mannen og kona tilhørte den gruppen som vi kaller «rom romanizat», romfolk som virker integrert og viser vilje til å bli oppfattet som en del av det rumenske samfunn. Han fortalt at kampen med systemet hadde vært tung, og at han ikke hadde noen midler for å bestikke ansatte, slik at hans boligsituasjon kunne bli avklart. Mannen har fullført åtte år på skolen og jobbet i forskjellige bransjer, som lagerarbeider og pizzabud, men da den økonomiske krisen startet mistet han jobben. Han er aktiv som jobbsøker og sender stadig søknader og CV, men

uten å få noe svar. Utseendemessig skiller han seg ikke noe fra rumenere, så derfor mener han at han har store sjanser for å få jobb. Kona er hjemmeværende og har ikke noe jobberfaring. Han ønsker heller ikke at kona skal komme ut i arbeid, det er på grunn av deres kultur. Den eneste inntektskilde de har er barnetrygd, og eldste barnet var over 18 år og hadde noen strøjobber. Mannen fortalt om noen episoder, hvor han mente han fikk bot uten grunn. Etter sosialtjenesteloven har de rett til å få VMG, (sosial stønad) men de mener at det blir stilt krav til noe samfunnsarbeid. Det er uklart om hvorfor de ikke vil ta imot sosialhjelp, men når vi går ut, forteller presten at det er mange romfolk som lever av narkotikasalg i dette området og at det ofte er politirazzia her.

Neste hjemmebesøk i samme bydel, var til en ung familie, ei jente på atten år som bodde her med sin samboer. Hun var høygravid og måtte gjøre tungt, fysisk arbeid for å hente vann til den lille leiligheten. Huset var dårlig, bygd på 1900-tallet og hadde ikke innlagt vann og strøm. Hun hadde et barn som var blitt plassert av barnevernet i en fosterfamilie, og som hun hadde regelmessig og god kontakt med. Hun slet med depresjon og angst, samboeren hadde en liten jobb, han var rumensk, men de levde i ekstrem fattigdom. Den sosiale kontakten hun ellers hadde, var med moren og bestemoren, men det var mye konflikter og trusler mellom dem. Hun hadde gått på skole i bare fire år og hadde liten sjanse til å fortsette med utdanning. Hun hadde vært i kontakt med sosialtjenesten, men manglet gyldige dokumentasjoner, så derfor fyller hun ikke kravene til sosial stønad. Vilåårene kan ellers pålegge stønadsmottakerne arbeidsplikt, og hun var for svak og for syk til å kunne jobbe. Praksisen med å sette krav om arbeid for stønad, forklares med at en ønsker å redusere klientenes marginalisering i forhold til arbeidsmarkedet. Den normative tankegangen til myndighetene tar ikke hensyn til at hovedårsaken til fattigdom ikke bare er mangel på arbeid. De tiltakene som det offentlige har, fører enten til sterk avhengighet eller til total utstøting. De fleste romfolk har et anstrengt forhold til myndighetene, og deres holdninger er basert på egne erfaringer og på de sammensatte, strukturelle byråkratiske barrierene, som de oftest oppfatter som «diskriminering».

Hvilken effekt har sosial kapital i forhold til disse tre familier? Ressurser er det sentrale element i sosial kapital. Effekten av dette er både individuell, som selvbilde, handlingsrom, motivasjon og drivkraft, og kollektiv, som felleskap og forutsigbarhet. Sosial kapital skaper sosiale verdier i form av anerkjennelse, tillit og respekt. Robert Putnam peker på sammenhengen mellom manglende engasjement, sosial isolasjon og svekkelse av felleskapsbånd, som fører videre til redusert kapital. Samfunn med høy sosial kapital har lite

avvik, gode muligheter for utvikling og sterkt politisk lederskap. Sosial kapital skaper grunnlag for gode levekår, produktivitet og kreativitet. Når individer slutter seg i formelle eller uformelle grupper, skaper de også handlingsregler og tillit. Et samfunn som har uklare normer, verdier og mangler tillit, har lav sosial kapital og vil oppleve formelle mekanismer som er hierarkiske og kontrollerende. Sosial kapital fører mennesker sammen og fungerer som broer mellom dem.

Hvis vi ser på forholdet mellom individets skolerresultat og de lokale samfunnsforhold, (sosial kapital) kan vi si at ulikheter i sosial kapital påvirker skolerresultater. Familier som i utgangspunktet har svake ressurser gir ikke positivt utslag for barna. De er kanskje fysisk til stede, men de mangler både energi, kunnskap og tid til å hjelpe dem. Det gjør at deres barn blir «dropouts». De får ikke anledning til å yte noe, og derfor bygges forpliktelser og gjensidighet ned. De har ikke noen muligheter til å bygge opp relasjoner eller nettverk, basert på tillit. Når sosial kapital er tilgjengelig i en sosial struktur, kan vi se på dette som et felles gode. Gjennom bytte og utveksling av ressurser, blir det skapt sosial kapital. Avgjørende for resultatet er individets eller gruppens evne til å inngå et samarbeid. Sosial kapital på samfunnsnivå, består av posisjoner i den sosiale struktur. For at sosial kapital skal bygges, er det nødvendig å ha strukturer, normer og sanksjoner. Jeg ser i alle disse eksemplene, at det dreier seg om ustabile, begrensede sosiale strukturer, som gir lite motivasjon for å gå inn i et forpliktende samarbeid. Fordi sosial kapital baserer seg på sosiale relasjoner og nettverk, vil det være lite sannsynlig at det er mulig å oppnå noen endringer i disse familiene. Som individer må de forholde seg til et system av tjenester, hvor informasjonen de får er lite relevant for deres situasjon, og negative erfaringer ligger ofte som et hinder i bunnen. De uttrykker alle stor mistillit til systemet, fordi systemets normer oftest kommer i kollisjon med deres forventninger.

Sterk reduksjon i sosial kapital, liten interesse for å delta i samfunnet, avmakt og lite felleskap med grupper med høy sosial kapital, fører til at individet trekker seg bort fra og isolerer seg fra samfunnet. De etablerer bare «bonding», nettverk som holder dem innenfor deres egen etniske gruppe og fremmer solidaritet og felleskap innad. Dette fører til tette grupper med sterkt indre tilhørighet. Deres kontakt med storsamfunnet er liten og mulighetene for å få ny informasjon fra eksterne ressurser og etablere nettverk utad er avgrenset. Sosial kapital har også en kulturell komponent i form av verdier og normer.

Romfamilier opplever også at livet i fattigdom er preget av store krav, både fysisk og psykisk, at de har lite kontroll og konstant stress, i tillegg til mangel på ressurser og sosial støtte. Dette gir avmaktfølelse og dårlig kontroll over egen situasjon og de nære omgivelsene. For noen uttrykkes dette ved passivitet, sykdom eller sosialt avvik. «Makt over» er symbol på dominans. Deres møte med systemet eller med egne ledere er preget av stor mistillit. I følge Freire,²⁶ er oppfatningen at de maktesløse blir konstruert og at undertrykking er et spill for kulissene, hvor myter blir formidlet av de som har makt til å definere problemet. Vi ser at dette paret lever i en ekstrem form for fattigdom, hun hadde ikke noen økonomiske ressurser til å dekke nødvendige utgifter i forbindelse med bolig, mat og sykdom og hun har over lengre tid ikke fått dekket noen grunnleggende velferdsbehov.

Fattigdom er et flerdimensjonalt og sammensatt problem både på samfunns- og individnivå, og i det rumenske samfunn rammes mange forskjellige grupper, som ikke har noe etnisk grunnlag, det kan være enslige, eldre, familier med mange medlemmer, langtidssyke og sosialhjelpmottakere. For alle disse er ressursene i form av nettverk og sosial tillit begrenset. Når hun var syk og hjelpetrengende burde hun forventet å få omsorg, men i hennes tilfelle var nettverket som hun hadde rundt seg, uten noen ressurser og dette bidro til at hun ble mer isolert og utstøtt. Hun vokste opp i et lokalsamfunn der familien var fattig og lite respektert, der medlemmene ikke hadde tillit til hverandre, nær familie var i konflikt med henne og hvor hun ikke fikk noen støtte til å fullføre noen utdanning. *«Mamma sa at jeg trenger ikke å gå på skole, jeg må være hjemme å passe på huset og min bestemor eller å gå ut med henne for å tigge penger til mat».*

I sosial kapital inngår tillit, sosiale normer og deres håndheving, sosialt nettverk preget av gjensidighet og engasjement for fellesskapets beste. På dette mikronivå ser vi at fattige levekår, manglende sosial støtte, tillit og inkludering har skapt klasseskilte og stor sosial ulikhet i lokalsamfunnet. Det rumenske samfunnet er et synlig klassesdelt samfunn, hvor vi ser store forskjeller i levestandard, lite samhold og lite tillit. Hun sier: *«Jeg har ingenting, har ikke sjanse til å få meg jobb, hvem ansetter en ung sigøynerjente uten skole? Jeg er også gravid, i tillegg bor vi i denne råtnete leiligheten, jeg har mistet søvnen, jeg er redd og tenker på det andre barnet som kommer snart, hvordan skal det vokse opp her, den andre er plassert hos en fosterfamilie, dette er ikke noe liv, vi er unge, han finner ikke jobb, selv om han er rumensk. Det fins ikke noen jobb, han har jobbet før som kokk og sender søknader, men*

---

²⁶ 2003) De undertryktes pedagogikk, Den norske Bokklubben

finner ingenting. Ofte tenker jeg på å slutte med livet.» På samfunnsnivå er tilliten og toleransen i forhold til de svake ganske lav, og romfolks deltakelse og engasjement er sterkt betinget av deres sosiale status, fattige har liten grad av deltagelse i samfunnet og liten tillit fra storsamfunnet.

Bourdieu beskriver reproduksjon av sosiale relasjoner innenfor ulike områder i samfunnet, de sosiale nettverk er den sosiale kapital. Han fremhever at volumet av sosial kapital er avhengig av nettverkets mobilisering. Støtte og engasjement fra nettverk er avgjørende for å lykkes i livet.

Området Macaralei er i utkanten av byen, her bor mange av en tradisjonell romgruppe, som kaller seg «boldeni». Hele området domineres av romfolk, de fleste bor i improviserte jordhytter uten noen fasiliteter, som vann, kloakk, eller strøm. Likevel klarer de å få strøm ved å koble seg ulovlig til andre strømmnett. På ca. 20 kvm bodde to voksne og tolv barn. Et av barna hadde en funksjonshemning i form av stumhet og snakket heller ikke. Kvinnene begynte å fortelle om sin situasjon og ba om penger, ganske direkte og kvikt. De sa at de hadde behov for mat og medisiner. Da moren snakket om dette, var det mange barn rundt meg i forskjellig alder, som begynte å tigge etter penger, og i tillegg kom det barn fra nabolaget, som tok på meg og krevde at jeg skulle gi dem penger. *«Gi meg penger, har du ikke noen leu til oss, vi trenger mat, gi meg noe.»* Presten måtte snakke med foreldrene for å stoppe dette, men hele tiden vi var der, var de opptatt av å vise hvilken elendig tilstand de befant seg i og ba om hjelp i form av penger. Mora fortalte at på dagtid går hun ute på markedet, foran butikkene og i kirken, for å tigge sammen med alle sine barn. Det minste barnet var under ett år, hun sa at ingen går på skole på grunn av økonomien, og at av og til blir barna mobbet. Senere kom hennes eldste sønn hjem, og han gikk på videregående skole. Han virket ikke undernært som de små, og i tillegg hadde han fine klær på seg. Han sa det motsatte av det som foreldrene sa og mente at han har det bra på skolen og får mye hjelp med lekser og ekstra undervisning. Dette skapte en del uenighet mellom de voksne og ham, men dialogen gikk på romanispråk og dette var uforståelig for oss. Presten prøvde å roe dem ned, ved å gi dem informasjon om hjelp som kirken gir til fattige familier. Han leverte noen klær til dem og noe barneutstyr. Likevel fortsatte de hele tiden å mase på presten om flere klær og mer penger. De sa hele tiden: *«Kan du gi meg noen leu, vi trenger penger, vær så snill.»*

De fortalte at de ikke har tenkt på emigrasjon, men de har slekt i Italia som tigger og sender dem penger av og til. Jenta med funksjonshemning var deres niese, og de hadde ansvar for

henne når foreldrene var borte. Det var uklart hvor mange av barna som gikk på skole, men de sa at de mangler penger til dette. Jentene blir ikke prioritert med skolegang og må være hjemme for å «hjelp til». Barn som arbeidskraft er vanlig blant mange romfolk i Romania. Ofte skylder de på økonomi, men skole er obligatorisk for alle og gratis. Kostnader til transport og skoleutstyr dekkes delvis av sosialtjenesten i form av sosialstønad. Mange mangler dokumentasjoner eller kontakter ikke myndighetene for å søke om hjelp i det hele tatt, fortalte presten. De ser det ikke som en investering, at barna tar utdanning, som oftest ser de på dette som en hindring i forhold til deres egen kultur, eller foretrekker å bruke dem i svart arbeid eller marginale aktiviteter på dagtid.

Innen teori om sosial kapital, finnes begrepet svake - sterke bånd. Sosial kapital basert på forskjellige typer av bånd, binder folk sammen, gir tilhørighet og bekrefter deres identitet. I deres tilfelle er nettverksstrukturene familien, som gir dem følelse av tilhørighet, men det fungerer ekskluderende mot omverdenen. Denne type sosial kapital virker for dem lett mobiliserbar, gir dem støtte når det trengs, men hindrer etablering av nettverk utover det nærmeste miljøet. Det var lett å observere at foreldrene, som hadde lite utdanning, vil overføre samme mønster til sine barn og skape inntrykk av at skole bare er tilgjengelig for de som har råd til det, men dette er ikke i samsvar med virkeligheten i det rumenske samfunnet. Alle barn har rett og plikt til utdanning og skole, og de skal følge reglene, uansett etnisk bakgrunn. Jeg spurte noen barn om de ønsket å gå på skole og mange svarte positivt, men foreldrene prøvde å bagatellisere det de sa, og presentere dette som et fattigdomsproblem. Den inntekten de hadde var barnetrygd, litt fra tigging og mannens strøjobber, en hverdag som hovedsakelig er preget av stor økonomisk bekymring og belastning.

I nabolaget gikk det rykte om at de hadde besøk av en «utenlandsk dame», og det kom mange barn og samlet seg rundt huset og begynte å tigge etter penger, klær og mat. Presten var overrasket over å se hvor mange som kom, og han måtte dele ut alt som han hadde i bilen, men de stoppet likevel ikke å tigge. Det kom også voksne og begynte å tigge, og vi trengte nesten tjue minutter for å komme ut av området, fordi barna satte seg foran bilen og tigget.

Nettverkene i lokalsamfunnet eller mellom personer som har lave ressurser bidrar til å forsterke posisjon de allerede har. Sosiale relasjoner er viktige, når det gjelder å forstå både den enkeltes sosiale situasjon og samfunnets. Nettverkstenkning fører inn en systemisk forståelse av relasjonsutvikling, vedlikehold og samspillprosesser. Det er sammenheng mellom foreldrenes sosiale kapital og kvaliteten på barnas livssituasjon. Når deres eget

nettverk er preget av ustabilitet, fattigdom og sosial devaluering, hindrer det evnen til å møte barnas behov. Sosial kapital som bånd er gjerne sterkest i nær familie, og to voksne kunne ha vært en fordel når det gjelder sosial kapital. De levde i et ustabilt forhold og var samboere. I noen sammenhenger vil nære bånd virke som negativ sosial kapital og påvirke individet negativt. Det er ikke snakk bare om fraværende økonomiske ressurser knyttet til deres status, men det er også et «minus» i sosial kapital, i de nære relasjoner til personer som er ustabile, deprimerte og fraværende, som kan ha skadelig innvirkning på familiemedlemmene. Det ser ut til at for barna i denne familien, har nabolaget forsterket de marginale verdier som foreldrene har og blir inkorporert i atferd og sosial interaksjon. Den utrygghet som de opplever daglig, skaper ubalanse og gir negative ringvirkninger. Ingen av de voksne var i stand til å gi emosjonell støtte til sine barn og hadde heller ikke ressurser i form av arbeid og inntekt. De tilfeldige jobber familien kunne få, var ikke nok til å dekke utgiftene som må til for å leve et fullverdig liv. Det er rimelig å anta at relasjonene innad i familien var lite ressursbringende for barna. Til en viss grad kan man spekulere om «kultur» i debatten om fordeling av oppgaver hjemme, om kvinners rolle i romsamfunnet og deres familiemønstre, som er ganske patriarkalske, og fordelingen av oppgaver, som er ganske kjønnsbetinget, er bestemmende og avgjørende. Sosialiseringens arenaer er som regel begrenset til familie, nabolag og noe til kirken, mens de offentlige arenaene, som barnehage, skole og arbeid, som er viktige for utvikling av annen sosial kapital, er i stor grad fraværende, og blir sett på med mye skepsis og avstand, noe som forsterker valgene ellers. Kvinner fortalt om konflikter med skolen om barnas fravær og la bare vekt på argumenter som kunne bekrefte at samfunnet har skylden for at barna ikke var på skolen. Det virket som om kvinnen i denne familien ikke ville løsryves fra situasjon de var i, og påvirket barna til å trekke seg ut fra skole og barnehage.

6.3.9 Ferentari

Bucharest er en stor by og er ganske polarisert, sosial status avgjør i stor grad hvor du bor. Når vi snakker om Ferentari, kobler vi oss automatisk til romfolket, fordi en stor del av området er preget av sosial segregering og de fysiske og geografiske betingelsene forteller om fattigdom. Ferentari er et av de mest belastende distrikter, det fins en stor konsentrasjon av fattige romfolk her og en liten del fattige rumenere. Det fattige distriktet danner en ghetto, som har mange synlige elementer av marginalitet. Området er et resultat av de mange sosio-økonomiske omveltninger i samfunnet. Gatene Aleea Livezi, Petru Zabrauti og Prelungirea i Ferentari er et område med dype sosiale problemer og gir inntrykk av ekstrem, segregert og urban livsform. For mange som bor der, representerer miljøet en degradering, en levemåte

preget av fattigdom og marginalisering. En ghetto kan være et atomisert samfunn, fragmentert med slektskap eller naboskap og hvor usikkerheten knyttet til overlevelsesstrategier, blandet med diffus utrygghet knyttet til lokalmiljøet og ofte fiendtlig innstilling, vil være stor. Der finnes både en ambivalent holdning og sosial segregering, men samtidig et akutt behov innenfor miljøet, om solidaritet og sosial støtte. Den fysiske segregeringen av fattige romfolk og fattige rumenere i forhold til sosial status, utdanningsnivå og arbeidsevne, viser at segregeringen ikke har noen etnisk dimensjon, men er av et sosiø-økonomisk slag. Ferentari er en bydel hvor det er store sosiale problemer og stor konsentrasjon av arbeidsledige, fattige, ukvalifiserte og lavt utdannede mennesker, med forskjellig etnisk bakgrunn, men de fleste er urbane grupper av romfolk. Det er et slumområde med både blokkbebyggelse, brakker og gjørmehytter, og det ligner ikke på en vanlig bydel. Det er en forsterket enklave med mye bråk, konflikter, avfall, degradering og forfall. Årsakene er summen av mange forskjellige sosio-økonomiske faktorer, som for eksempel at nærværet av romfolk påvirker avgjørelser om kjøp av bolig. Det bosetter seg bare personer der, som er kjent med miljøet og den etniske gruppen, de må være sosialt akseptert, og kontakt mellom ukjente, etniske grupper, skjer sjelden uten sterke konflikter. Likevel ser det ut til at fattige romfolk og fattige rumenere lever noenlunde harmonisk sammen, uten store friksjoner. Den segregerte populasjonen som bor i bydelen har en tendens til å isolere seg, og derfor forsterker dette deres muligheter til å komme ut av situasjonen. Menneskene som bor her, har lav sosial kapital, de har liten tilgang til arbeidsmarkedet, er degraderte og lever i falleferdige boliger. På lang sikt er de her inne i en fattigdomsspiral.

Den geografiske segregeringen i byen skaper også et fattig lokalsamfunn, med tendens til å utvikle et liminalsamfunn. Den gatekultur en ser der er konsekvensen av en periferisk levemåte, av at negativ sosial kapital på samfunnsnivå og økende fattigdom fører til sosial deprivasjon. Disse faktorene i det urbane bildet, er et utgangspunkt for sosiale avvik, marginalitet og subkulturer. Bydelen er administrert av en ordfører som har bakgrunn i romfolket, og som politisk hører til majoritetskoalisjonen, men har likevel gjort lite med problemene. Han representerer den rike del av romsamfunnet, preget av rask sosial mobilitet, som har oppnådd mye makt og innflytelse, men som har lite kontakt med fattige romfolk, unntatt i valgperioder, når han er avhengig av folks stemmer. Den politiske strategi, som brukes av forskjellige politiske partier, inkludert Romfolk Partiet, er basert på manipulering av de fattige, gjennom tilbud om gratis matvarer. På denne måten kjøper de deres stemmer. Bydelen er også neglisjert i den offentlige politikken. Mangelen på muligheter gir folk

avmaktsfølelser, som lett blir synlig i deres atferd og handlinger. Permanent stress, moralsk forfall, kriminalitet, skolesvikt og svake økonomiske resurser, tvinger disse menneskene inn i en utsatt posisjon.

Det er utviklet gjengkulturer basert på etnisk tilhørighet. Ordføreren har startet sin karriere her som gategutt i gjengmiljø, avansert videre til gateselger og så inn i politikken. Han valgte å bli medlem i et av de største politiske partier på 90-tallet, PSD, og avanserte raskt i systemet. Folk som bor i miljøet viser stor mistillit til sine valgte politikere og sier det slik: *«Uansett hvem som styrer, så er vi bare larver for dem, sånn har de sagt hele tiden om oss. Han kommer her bare i valgperiodene, deler ut litt mat i poser og kjøper oss, vi er fattige og han trenger vår stemme. Han er bare en stor tyv, som alle andre i politikken. Han bryr seg ikke om oss, vi er som i middelalderen, har ikke vann eller strøm, se på søppelet rundt oss, ingen kommer for å hente noe»*. På 80-tallet ble bydelen bygget opp for industriarbeidere og det skjedde en form for intern migrasjon i området rundt byen, fra rural til urban sone. Mange av boligene ble bygd for arbeidere som fikk jobb i byen og flyttet dit sammen med sine familier. Bostandarden var relativt dårlig, kategori 3, men de dekket behovet for bolig i byen. På 90-tallet, etter at regimet endret forutsetningene i industri og mye av byggebransjen ble lagt ned, måtte folk flytte fra disse boligene. Mange ble okkupert ulovlig og mange flyttet permanent dit, standarden var dårlig allerede og ble forverret med årene, ettersom alt bar preg av midlertidighet. De som ikke klarte å betale husleie reiste sin vei og det flyttet straks inn nye beboere. De fleste var romfolk, med lav inntekt og som ikke hadde noe annet tilbud. De flytte sammen med deres familier, slekt og klan og skapte en stor ghetto. Zabrauti er kjent for å være en veldig belastet bydel med stor konsentrasjon av fattige romfolk. Massemedia presenterer ofte reportasjer fra bydelen og har mye fokus på utfordringene som finnes i området, knyttet opp mot segregering, arbeidsledighet, sosiale avvik og politisk neglisjering. Den mest omtalte episoden skjedde i 2006, da et firma som leverer strøm stengte leveransene og skapt kaos blant beboerne. Det kom til store voldelige protester, som ble bekjempet ved hjelp av politi, brannvesen og spesialavdelinger innenfor politiet.

Gjelda ble betalt av en privat rik mann, uten at lokale myndigheter prøvd å gjøre noe for dem. Den sosiologiske forskningen peker på at Zabrauti er et typisk «overgangssamfunn»,²⁷ hvor to etniske grupper med lav sosial status bor tett sammen. Det er to grupper som defineres som «vi» og «de», eller romfolk og rumenere. Denne type av gruppeinteraksjon gir forklaring på

---

²⁷ transition community

konstruksjonen av den sosiale identiteten, individets identitet er sterkt forankret i forholdet mellom individ og kollektivitet, mellom personer og deres etniske tilhørighet. Begrepet sosial identitet knytter sammen individ og etnisk gruppe, distinksjonen mellom personlig identitet og sosial identitet, forklarer de to nivåer, den individuelle og gruppen.

I samtale med beboere, enten det var romfolk eller rumenere, har jeg prøvd å bruke Beckers teknikk, prinsippet om den naive intervjuer²⁸ og formulere spørsmålene i forhold til informantens profil, uten at betydning av spørsmålet ble annerledes. De fleste var tydelige på hvordan de definerte sin etniske tilhørighet. De brukte begrepet zigan, (sigøyner) fordi de ikke erkjente eller var fortrolige med det nye begrepet, rom.

Min søknad for kontakt med en sosialarbeider i arbeidet med oppgaven, fikk ikke noe svar og derfor tok jeg kontakt med en ortodoks prest, og vi gikk sammen dit. Han hjalp meg å etablere kontakt med familier som bodde i bydelen og var behjelpelig med informasjon angående deres status. Han fortalt meg at Ferentari er et hjemsted for «lumpen av befolkningen» som befinner seg mellom NGO-industrien med sine interesser, og politiske haier fra romfolkets egne grupper. Folk som bor i bydelen har hatt mye kontakt med politikere, massemedia, NGO, kirke og forskere, og de er vant med oppmerksomheten. Inntrykket mitt er at de ser nærmest på seg selv som et slags reservatmenneske, hvor mange kommer og stiller spørsmål og forsker på dem. De har til og med valgt ut familier som er taleføre og kan tale på vegne av dem, men det er også lett å komme i kontakt med andre, hvis man ønsker det. Romfolkgruppene er ganske heterogene og tilhører forskjellige kategorier, som lautari, vatarsi, boldeni, ursari, spoitori, fierari, zlatari og ceaunari.

Informantene var både beboere som bodde i blokk eller i enklere lavhus. Alle mener at det ikke er noen diskriminering eller rasisme mellom de to gruppene som bor i området. De sier heller at de opplever å bli stigmatisert av rumenere som bor utenfor området. Negativ evaluering fra grupper utenfor lokalsamfunnet må sees i lys av en strategi for å opprettholde en positiv sosial evaluering av seg selv. Gruppene har en oppfatning av «oss» som bekrefter oppfattelsen av andre rumenere som en «out-group». De sier at «Å bo i Zabrauti», som er så negativt stemplet, «gir dem følelse av å være rike i samme båt.» De forteller om negative holdninger de møter fra rumenere på bussen: «Det som irriterer meg på bussen, er at jeg må bruke begge hendene for å holde meg i balanse, slik at alle skal se at jeg er ikke en tyv, hvis

---

²⁸ Becker, 1954 s. -34, The playing dumb interviewer

jeg har en pose, holder jeg med begge hendene, for at de skal føle seg trygge. Bare fordi vi er mørkere enn dem.»

En kvinne sa: «*Mange sier stygge ting til meg, kaller meg skitten sigøyner, til helvete med dere, kråke og slikt på bussen. Jeg overdriver ikke, jeg går med fine klær og bruker spray etter at jeg har vasket meg, selv om jeg ikke har noe god parfyme, jeg lukter bra, men kvinner på bussen rynker på nesa og brøler når de ser oss. Jeg er ikke sint, hvis jeg hadde vært skitten skulle jeg ha sagt at de har rett, jeg føler meg flau, men kan ikke gjøre noe, det er sånn det er, bare.»* Hun viste oss at hun ville male leiligheten sin i blåfarge, slik som alle andre rumenere og mente at «*slik blir vi modernisert.»* Dette var en episode som viste at hun ønsket å bli oppfattet som et menneske med selvtillit og tro på framtiden, på tross av diskriminering og alle negative stereotypier om romfolk hun levde med. En rumensk kvinne som bodde i nærheten bekrefter også at de rumenske beboerne oppfatter rumenere utenfor området som «out –group»: «*Slik jeg har lært, så er sigøynere kjent for å være slemme, tyver og kriminelle, de raner boliger og stjeler biler. Men jeg bor her sammen med dem, og de er ikke alle slik. Romfolk er som svarte sauer, de er mer synlige, dere vet hvordan det er, vi ser mer i andres gård enn i vår egen.»* For henne var det viktig å ha et normalt forhold til dem, derfor bruker hun en tilpasningsstrategi, som beskytter henne mot konflikter. «*Jeg snakker litt med dem, ønsker ikke at de trækker på meg, holder en slags avstand, ellers blir de ganske pågående og aggressive.»* Hun prøvde å forstå deres atferd, men forskjeller i verdier blir en hindring. Slik tolker hun en episode hvor vinduene til rumenere blir knust av romfolk: «*Dette med knusing av vinduer er lov for dem, der hvor det finnes vinduer, går de og knuser dem. Hvorfor gjør de det? Jeg har ikke spurt dem, det er ikke nødvendig, for deres barn er dette underholdning.»* Hun hørte de sa: «*Bare se hvordan jeg knuser hans vinduer, de må skifte etterpå, de må bruke penger, ha, ha.»*

En annen samtale med en rumensk beboer som bor i Zabrauti, viser en annen tilpasningsstrategi til romfolket. Negative stereotypier fører til et minimum av sosial kontakt og samhandling, og dette forsterker den negative oppfattelsen en har fra før. Slik ser hun på romfolk som nabo: «*Det er ikke umulig å leve med dem, men ikke lett heller. Det er noen som har blitt vant med meg her, bare noen, kan ikke si at jeg kjenner dem, men sånn er de, spesielt når det gjelder en kvinne, de hilser høflig, men de krever at du svarer, fordi du ikke har noe valg. Hvis det skjer når du er ute på kvelden, men jeg gjør ikke det ofte. Det som er dominerende, er deres skjellsord og trusler, men en kan leve blant dem, hvis du bare har lite kontakt med dem.»*

En rumensk mann sier: *«Siden jeg var liten har jeg sett at de ikke klarer å integrere seg, selv om noen prøver å være vennlig og hjelpe dem. Jeg har mange eksempler hvor jeg hjalp dem og til gjengjeld ble jeg angrepet, spyttet på og sparket, de angrep meg, stjal min mobil, tok mine penger. De er alltid i gruppe og er truende, du har ingen sjanse foran dem. Det er bare sigøynerfamilier her, de krangler og roper hele tiden, de provoserer deg og er veldig voldelige. Hvis du prøver å forsvare deg, så kommer det 10-20 stykker og lager mye bråk og sparker deg. Hvis du prøver å unngå dem, så provoserer de deg og en vet aldri hva som skjer.»*

Hvis vi analyser måten de to gruppene interaksjonerer, ser vi at de har en gjensidig oppfattelse av hva det betyr å være nabo i et ghettoområde. For romfolk og rumenere betyr det å bo i ghetto, å bo under prekære forhold, uten vann og strøm, og sammen med mange andre som oppfører seg truende. Rumenerne har vanskelig for å bo sammen med dem, spesielt hvis de er i en mindretallsposisjon. De opplever den frustrerende erfaring av ikke å være i stand til å påvirke sin kollektive atferd. *«Det eneste er hvis vi får en ny plass å flytte til, da kan vi føle oss tryggere. Her er det ingen som føler seg trygge.»*

Ser vi på gruppetilhørighet innenfor romfolket, viser det seg at medlemmer av romfolket som bor her er delt inn i to stor subgrupper, rumenske romfolk, (rromi romanizati) som oppfatter seg å være en gruppe midt imellom, og den andre som har en grense man ikke kan tre ut av. Sigøynere som tilhører undergruppen «romaniserte rom» er nærmere atferdsmessig og lingvistisk til rumenerne. Dette viser at de har valgt assimilering som individuell strategi, og de blir oppfattet positivt. I samtale med tre kvinner, som var gift med «rrom romanizati» sier alle at de vil vise sosial identitet på en positiv måte. *«Kanskje det var derfor vi giftet oss med dem?»* De ser ikke seg selv som sigøynere, og de kan ikke snakke romani. Deres forhold til de tradisjonelle sigøynere er redusert til et minimum.

Alle mine informanter fra denne bydel oppfatter fattigdom og marginalisering, som en konsekvens av overgangen fra kommunistisk styre til kapitalistisk økonomi. *«I Ceausescutida var det ikke noen rasisme, mange sigøynere sier at han var vår far og at han også var sigøyner, men jeg tror ikke på dette. Han var en veldig rettferdig person og ville ikke at noen skulle være marginaliserte, ingen som er etnisk forskjellig eller av annen rase skulle oppleve dette, han ønsket at alt skulle deles i fellesskap.»*

Den tidligere politiske lederen blir oppfattet som en god og rettferdig leder, selv om hans assimileringspolitik fjernet mye av deres tradisjonelle levemåte. Det viktigste for

informantene var at alle hadde arbeid, bolig og at rasisme var forbudt, de mener at den negative holdningen og den sosiale devalueringen i forhold til deres etniske gruppe, startet etter at han ble borte.

En viktig aspekt i deres sosiale interaksjon er fordelingen av makt i romgruppen. Innenfor den etniske grensen er loven skapt av de som har innflytelse i lokalsamfunnet, blant spoitori, costorari, ursari og de som har noen økonomiske ressurser av betydning. Alle rom erkjenner loven, som er laget av de sterkeste, og de bruker ofte sin egen domstol, stabor. Denne domstolen er annerledes enn de tradisjonelle «sigøyner-stabor», og selv om den gir fordeler til de svake og fattige, blir folk ofte truet. Ingen vil likevel anmelde noe til politiet, så derfor kan de ulovlige systemer, som «bot» og «camata», som dreier seg om ulovlig bankvirksomhet, med høyt rente og torpedovirksomhet og ulovlig salg av leiligheter, aldri bli straffet. Disse blir aldri kontrollert utenfra av offentlige myndigheter. De som kontrollerer gruppa, kontrollerer alt som skjer i området og alle kanaler er uformelle. De fleste har skaffet seg leiligheter her ved å benytte seg av dette systemet.

6.3.10 Sosiale avvik og kriminalitet blant romfolkgrupper i Zabrauti

Analysen er basert på svarene jeg fikk fra en gruppe av romfolk, en gruppe av rumenere og en politimann fra området. Den vanligste vinningskriminaliteten er camata, bot, ulovlig salg og kjøp av leiligheter og ordensforstyrrelser. Denne type atferd er et resultat av hvordan de lever og opererer på grensen av samfunnet ellers, en liminal levemåte. For dem er disse aktiviteter overlevelsesstrategier. De fleste av subgruppene, rom romanizati, hadde ikke jobb, de var bare dagarbeidere eller drev med noe gatesalg. De har disse aktivitetene ofte for en begrenset periode, bruker de oppsparte midlene for å ta opp lån fra mektige romfolk, som har økonomisk kapital. Disse er i toppen av hierarkiet blant romfolket, mens de aller fleste er fattige og befinner seg på nederst på rangstigen. Deres marginale levemåte er en strukturell makrososial faktor, som skaper stadig mer sosialt avvik. Romfolk fra Zabrauti viser tydelig mekanismene i den sosiale eksklusjonen. De sosio-økon forandringer på 90-tallet tvang dem inn i en marginal posisjon, og den ble forsterket av deres lave utdanning og manglende kvalifisering. De ble arbeidsledige og tvunget til å trekke seg inn i disse områdene, de lever mest av lån med høy rente, og dette har blitt deres eksistensielle overlevelsesstrategi. Politimannen sa at «*De jobber lite og har aldri noe stabilt arbeid. Hvis de har ti leu, så bruker de alt på en gang og neste dag starter de igjen å lete etter noen strøjobber, de låner litt penger fra noen, de som vi kaller camatari*». Dette er en ulovlig virksomhet, camata

baserer seg på å gi lån mot høy rente som hver dag øker, gjelden blir fort både dobbel og trippel, når den ikke betales tilbake før fristen går ut. Når de ikke er i stand til å betale blir de truet, de bankes opp og til slutt tar de leiligheten hans eller deler av leiligheten, som selges videre til andre romfolk, og så igjen blir videresolgt. Alle romfolk i dette området har kjøpt leilighetene på denne måten. En kvinnelig informant fortalte hva hennes sønn opplevde da han lånte ca. en million leu fra en «spoitor». Han ble forsinket med tilbakebetalingen, lånet ble fordoblet, han kunne ikke betale og ble tvunget til å selge leiligheten sin. «*Spoitorii holder sammen og de er sterke,*» sa hun. De ble truet på livet både hun og sønnen, og mens hun snakket, kikket hun ofte rundt seg, for å ikke bli hørt av noen, særlig slekten til «camatari», som bodde i samme blokk rett ved.

Romfolk fra Zabrauti lever under fattigdomsgrensen, de har minimale ressurser og redusert sosial kapital. Deres kvalifikasjoner er lave, de mangler dokumentasjoner på alt og de har ingen husleiekontrakter. I denne liminale posisjonen og uten noe sosial kapital, representerer ikke loven et instrument, som skulle beskytte dem. De velger derfor å være tause, når de blir utsatt for overgrep eller de utsettes for misbruk, fordi dette er det eneste alternativet for å overleve.

På det makrososiale nivå i det rumenske samfunn, er tendensen til sosialt avvik blant gruppene av romfolk økende, og det forsterkes av ytre press, som ekstrem fattigdom, bortfall av inntektsmuligheter og mangel på sosial kontroll. Den sosio-økonomiske nedgangen skaper et sterkt press, over i sosiale avvik. På et kollektivt nivå finner man en tendens til å legge ansvaret for sosialt avvik på romfolket. De er lett synlige og de bruker også mange primitive og avvikende metoder, som er sterkt synlige. (Zamfir, C. og Zamfir, E.)

På det micrososiale nivået viser min samtale med informantene fra Zabrauti og Ferentari, at deres avvik er godt synlige og mange rumenere assosierer kriminalitet med rom. Jeg vil ta to eksempler på det micrososiale nivået, som viser hvordan det konstrueres avvik i en sosial kontekst og som er under press av en fattigdomskultur og kultur med sosiale avvik. «T.», en rom «ursar» lever i et miljø som presser ham mot kriminalitet. Marginal levemåte medfører en atferd som er avvikende og bidrar til at han lever i en presset situasjon. Han bodde før i et annet fylke og han var musikant. «*Da jeg flytte hit, var jeg ganske naiv, jeg kunne ikke stjele, rane noen eller lage bråk. Her har jeg lært meg andre ting. Hvis du er svak, klarer du ikke noe, du blir knekt og du forsvinner.*» Miljøet virker stressende for ham og hans familie, som har seks medlemmer. Det er viktig for ham å finne styrke til å stå imot, men likevel har han i

1993 vært sammen med andre og gjort innbrudd i et hus. Han ble arrestert og fikk ett år i fengsel. Han mener at etter en slik erfaring, blir du stemplet for livet og rehabiliterings-sjansene er minimale. Beckers teori bekrefter at «*negativ stempling fører til ekskludering og selve ekskluderingen fører videre inn i en avvikende karriere*». Han sier: «*Etter fengselet prøvde jeg å få jobb, men da de fikk vite at jeg hadde vært i fengsel, ville de ikke gi meg noen jobb. Jeg prøver i dag, i morgen og de neste dager, og når jeg ikke har penger til mat, blir jeg tvunget til å finne løsninger. De fleste her er fattige og de har tatt opp lån med camata*». Lovovertrædelser og gjentakelser av de samme forbrytelser, er sekundære konsekvenser av en sosial struktur, som viderefører og holder dem som befinner seg i den marginale posisjonen, fastlåst i denne situasjonen. I disse ekstreme og utsatte posisjonene, er etnisiteten ikke relevant, det er ikke noen forskjell mellom rumener eller rom.

Et annet viktig element er gruppens forhold til maktapparatet og politiet. Mange politirazziaer kan rettferdiggjøres av ulovlig husokkupasjoner, av stor tilstrømning av mennesker og av manglende sosial kontroll. Romfolk har en annen tolkning, de mener at det er diskriminering og maktmisbruk. «*De kommer tidlig på morgenen med mange biler, de omringer hele områder, og de tar oss. De kommer hit, fordi mange ikke har husleiekontrakt, de tror av vi er kriminelle.*»

Romfolket har et anspent forhold til politiet, det er mye frustrasjon og de mener at det er mye maktmisbruk. Interaksjonen mellom romfolk og maktapparat viser eksistensen av gjensidige stereotypier, som skaper en spesiell måte å kommunisere på. Politiet mener at romfolk ikke kan snakke rolig, og at de er vant med lovovertrædelser og ser på det som normalt. De fleste konflikter mellom rumenere og romfolk er knyttet til levestandard, boligsituasjon og press inn i negative stereotypier.

Forskningen til C. og E. Zamfir²⁹ hevder at deres livssituasjon er karakterisert av to parametere, det kulturelle og det sosio-økonomiske. Forholdene virker gjensidig på hverandre i et system som opprettholder en negativ syklus av marginalisering. Dette tillater ikke noen modernisering eller tilpasninger for gruppen til samfunnets systemer og krav. Zabrauti er en «*fattigdomssekk*» og utad virker gruppene som bor her homogene, men undersøkelser viser at overlevelsestrategier, verdier og livserfaringer er ganske forskjellige og at i en ghettoverden finnes det felles normer, som går på tvers av etnisitet. Interne gruppeforhold som er basert på diskriminering og negative stereotypier, gjør at menneskelige relasjoner blir oppfattet som en

---

²⁹ Sigøyner, mellom ignorering og bekymring

kilde til konflikter og spenning. For begge grupper er fattigdom en konstant trussel mot deres verdighet og liv, de har mange av de samme løsningene i forhold til avmakt, konflikter og overlevelsesstrategi. Bomiljø og liten plass fører til stress og gjør folk mer aggressive i sosial interaksjon. Barna har ikke noen spesiell plass å leke på, eller arbeide med lekser. Ute er det avfall og søppel, som har blitt kastet fra vinduer eller balkonger. Blant dette holder også mange rusmisbrukere til, en finner narkotika og sprøytespisser. Området er kjent for en eskalering av kriminalitet, blant annet prostitusjon, narkotika, trafficking, tigging og vinningskriminalitet.

I denne oppgaven har jeg prøvd å belyse romfolkets situasjon gjennom å se på hvordan etnisitet, sosial kapital og makt er faktorer som virker inn på deres sosiale posisjonering i samfunnet. Mitt utgangspunkt var kvalitative undersøkelser, med feltarbeid i to ulike land. Gjennom intervjuer og deltagende observasjoner har jeg fått innsyn i subjektive erfaringer, tanker og følelser omkring det å være rom i Norge og i Romania. Jeg har fordypet meg i kunnskaper, samfunnsanalyser og teorier om makt, sosial kapital, etnisitet og fattigdom for å forstå noen av kreftene som virker i samfunnet og mellom ulike sosiale grupper. Jeg trekker også fram eksempler som viser hvordan hegemonisk eurosentrisme og etnosentrisme bidrar til konstruksjon av etnisitet og hvilke konsekvenser dette har for romfolket. Det handler om å definere virkeligheten og peke på de institusjonelle rammer man skal arbeide ut fra. Det strukturelle maktaspektet ligger på mange nivåer og det gir rom for å definere situasjonsforståelse og legger føringer for samhandling og sosialt samspill. Som nevnt tidligere i oppgaven er symbolsk makt i følge Bourdieu den mekanismen som gjør at de fleste aksepterer systemets grunnleggende strukturer. (Wilken 2011)

Hvordan man forstår og definerer ulike sosiale problemer er en stor diskusjon på politisk nivå. Hva man ser som hindre og ressurser hos romfolk er også noe som forandrer seg i forhold til tid og sted. Etnifisering og fattigdom er i seg selv eksempler på en form for klassifisering, og i Bourdieu's teorier er dette en måte å fremme bestemte syn og utelukke andre. Kategorisering av et sosialt problem, som tigger, hjemløs eller fattig, som kombineres med en etnisk dimensjon, får lett konsekvenser i form av utestenging eller ekskludering. Ser man på årsakene til fattigdom i hovedsak som strukturelle, vil det gi politikere andre føringer og ende ut med andre løsninger og forklaringer på hva som er gode løsninger i situasjonen.

Noe av det mest interessante, var å se hvordan den etniske gruppen mestrer situasjonen i to ulike samfunn, og se hvordan myndigheter, politikere og majoritetsbefolkning reagerer på deres tilstedeværelse. Mange hundre år av sameksistens og sosial interaksjon mellom rumensk majoritet og romfolk har bidratt til en assimileringsspross, en prosess som har foregått i mindre grad i Vest-Europa og som i dag synes vanskeligere å få aksept for. Feltarbeid i begge land, ga meg sjansen til å se de ulike former for tilpasning til systemets krav og underliggende forventninger. Måten de er møtt på i mottakerlandene, har ført til at de også der har opparbeidet en mistillit til både myndigheter og majoritetsbefolkning, og det har andre

dimensjoner enn hva de opplever i hjemlandet, hvor de representerer en stor minoritetsgruppe. Fra feltarbeidet i Norge, fortalte romfolk om diskriminering i møte med arbeidsmarked, helsevesen, leting etter sted å bo og de følte seg egentlig ekskludert fra alle arenaer. EU's krav om at medlemmer og assosierte skal ha en politikk i forhold til romfolk, følges ikke opp med noen form for kontroll og sanksjon, og oppfølgingen av spørsmålene er ganske fraværende. Et rumensk medlem av Europaparlamentet sier at den europeiske strategi for romfolket, sammen med de andre 27 nasjonale strategiene, ikke har noen virkning, fordi det ikke fins noen tvang og man ikke har riktige metoder for å sette dem ut i praksis.

LITTERATURLISTE

- Anghel R.G. si Horvath I. (2009). *Sociologia Migratiei*. Iasi: Editura Polirom ,
(*Migrasjons sosiologi*, Iasi: Polirom forlaget)
- Berescu C. and Celac M. (2006). *Housing and extreme poverty the case of Roma communities*, Bucharest: Press Ion Mincu University Press
- Bourdieu, P. (1996). *Symbolsk makt*. Oslo: Pax forlag
- Bourdieu P. (1986) "The forms of capital" oversatt til engelsk av Richard Nice. I:J.G. Richardson (red.): *handbook of theory and research for the sociology of education*. New York: Greenwood Press s 241-258
- Bourdieu, P.(2007). *Den praktiske sans*. København: Hans Reitzels Forlag
- Bourdieu, P. (2000). *Den maskuline dominans*. Oslo: Pax forlag
- Bourdieu ,P. and L.J. D. Wacquant (1995). *Den kritiske ettertanke: grunnlag for samfunnsanalyse*. Oslo: Samlaget.
- Bourdieu P. (2002). *Social space and symbolic power*. Sociological theory Minnesota: Blackwell Publishers
- Bourdieu, P. (1987). *What makes a social class?* On the theoretical and practical existence of groups Berkeley Journal of Sociology vol 32. 1-17.
- Bourdieu P. (1979). *Distinksjonen En sosiologisk kritikk av dømmekraften*. Oslo: Pax Forlag
- Bourdieu P. (2002). *Centrale tekster innen for sosiologi og kulturteori*. Akademisk forlag
- Bourdieu P. (1973). *Cultural reproduction and social reproduction* "I: Richard Brown (red) knowledge , Education and cultural change. London: Tavistock.
- Bourdieu P. (1977). *Outline of a theory of practice*. Cambridge: New York, Cambridge University Press.
- Burtea V. (2002). *Rromii in sincronia si diacronia populatilor de contact*. Bucuresti: Editura Luminalex
(Romfolk i takt og utakt med kontakt populasjoner. Bukarest: Forlag Luminalex)
- Bø I. og Schiefloe M. (2007). *Sosial landskap og sosial kapital*. Oslo: Universitetsforlaget
- Cace S. (2007). *Accesul romilor pe piata muncii- aspiratii, factori si strategii de reusita*, Bucuresti, Editura Expert. (Romfolk tilgang på arbeidsmarked- aspirasjon, faktorer og vellykket strategi,Bukarest, forlag Expert)
- Cace S. and Ionescu M. (2006). *Public Policies for Roma. Evolution and perspectives*. Bucuresti: Expert forlag

Chiritoiu A. si Ivasiuc A. (2012). *Despre noi-20 de raspunsuri la intrebarea «Ce vrei sa te faci cand vei fi mare?»* Bucuresti: Editura Alpha Media Print
(Om oss-20 svar til spørsmålet «hva vil du bli når du blir stor?» Bukarest: Forlag Alpha Media Print)

Creswell, J. W. (2007). *Qualitative inquiry & research design, Choosing among five approaches*, London: Sage Publication.

Coleman J.S. (1988). *Social capital in the creation of human capital*, American journal of sociology volume 94 s. 95-120.

Dalgard O. S. & Sorensen T. (2009). *Sosialt nettverk, sosialt støtte og nærmiljø , viktige faktorer for helsen* I J. G. Mæland, J. I Elstad , Ø. Næss & Westin (red) Sosial epidemiology , sosiale årsaker til sykdom og helsesvikt , Oslo:

Dag Wollebæk og Signe Bock Deegard (2011). *Sosial kapital i Norge*. Oslo: Cappelen Damm Akademisk .

Duminica G. si Ivasiuc A. (2010). *O scoala pentru toti? Accesul copiilor romi la o educatie de calitate*, Bucuresti Editura Vanemonde
(Skole for alle? Romfolks barn tilgang til kvalitetsutdanning, Bukarest: forlag Vanemonde)

ERRC (European roma rights centre) (2011). *Breaking the silence-a report by the European roma rights centre and people in need-trafficking in romani communities*, Budapest, Printed by Fo-Szer Bt., Budapest, Hungary

Fangen K. (2 utgave 2010). *Deltagende observasjoner*. Bergen: Fagbokforlaget Vigmostad & Bjørke AS

Fleck G. si Rughinis C. (2008). *Vino mai aproape-incluziunea si excluziunea romilor in societatea romaneasca de azi*, Bucuresti: Editura Human Dynamics
(Kom nærmere-inklusjon og eksklusjon av romfolk i det rumenske samfunnet i dag, Bukarest forlag Human Dynamics)

Freire P. (1972). *Pedagogy of the oppressed*. London & New York : Penguin.

Garsjo O. (2001). *Sosiologisk tenkemåte en introduksjon for helse – og sosialarbeidere* Trondheim, Forlag: Gyldendal Akademisk

Gilje N. og Grimen H. (1993.) *Samfunnsvitenskapenes forutsetninger: innføring i samfunnsvitenskapenes vitenskapsfilosofi*. Oslo:Universitetsforlaget

Gullestad M. (2002). *Det norske sett med nye øyne Kritisk analyse av norsk innvandringsdebatt*. Oslo: Universitetsforlaget

Goffman E (2000). *Stigma Om afvigerens sociale identitet*.Copenhagen: Gyldendals samfunsbibliotek

Grønmo S. (2007). *Samfunnsvitenskapelige metoder*. Bergen:Fagbokforlaget

- Halvorsen Arne (2001). *Rumensk-norsk ordbok*, Oslo: Sypress Forlag
- Halvorsen R, (2004). *Taternes arbeid for oppreisning og anerkjennelse i Norge*
Trondheim: Forlag Tapir akademisk
- Ionescu M. si Cace S. (2000), *Practici positive in comunitatile de rom*, Bucuresti,
(Positiv praksis i romfolk samfunn)
- Kvale S. (2001). *Det Kvalitative forskningsintervju* Oslo: Gyldendal Akademisk
- Kvale S. og Brinkman, S. (2009). *Det kvalitative forskningsintervju* (2. utgave), Oslo:
Gyldendal Akademisk
- Laszlo F. (2009). *Colectie de studii despre romii din Romania*. :Cluj Napoca:Editura Institutul
pentru studierea problemelor minoritatilor – Kriterion,
(Studiesamlinger om Romfolk fra Romania Cluj Napoca, forlag Kriterion,)
- Liegeois Jean-Pierre, (2008).*Romii in Europa*, Tipar: Monitorul Oficial R.A.
(Romfolk i Europa)
- Malterud K.(2011). *Kvalitative metoder i medisinsk forskning* (3.utg), Oslo:
Universitetsforlag.
- Narayan D. (1999). *Social capital and Poverty* :World Bank
- Portes A. (1998) *Social capital: its origins and applications in modern sociology, annual
review of sociology*, vol. 24, s. 1-24
- Preda M. (2007). *Politica sociala romaneasca intre saracie si globalizare* Iasi: Editura
Polirom (*Den rumenske sosial politikk mellom globalisering og fattigdom*, Iasi: forlag
Polirom)
- Preoteasa A.M. Cace S. si Duminica G. (2009). *Strategia Nationala de imbunatatire a
situatiei romilor: vocea comunitatilor*, Bucuresti, Editura Expert.
(*Nasjonal strategi om forbedring av romfolks situasjon: samfunns stemme*. Bukarest), forlag
Expert
- Putnam R. D (1995). *Bowling alone Americas declining social capital*, Journal of democracy,
vol6, issue 1, National Endowment s 65-78.
- Ringdal K. (1. utgave, 2001). *Enhet og mangfold, samfunnsvitenskapelig forskning og
kvantitativ metode* Oslo: Fagbok forlag
- Sidanius J. si Pratto F. (2001). *An intergroup theory of social hierarchy and oppression*,
Cambridge University Press
- Spolu International Foundation (2000).*Breaking the vicious circle-a report by the European
roma rights centre and people in need, trafficking in Romani Communities*. Budapest: Pre -
press NIBA consult Ltd

Stelian D.C. (2009). *Copii romi intre supravietuire si success* : Bucuresti: Editura Expert
(Romfolk barn mellom overlevelse og suksess, Bukarest forlag Expert)

Tamas K. Laszlo F, Fleck Gabor (2009). *Incluziune si Excluziune – studii de caz asupra comunitatilor de romi din Romania*. Cluj Napoca: Editura Institutul pentru studierea problemelor minoritatilor – Kriterion
(Inkludering og ekskludering case-studie angående romfolk samfunn i Romania, Cluj Napoca: forlag Kriterion,)

Thagaard T. (2009) Systematikk og innlevelse-en innføring i kvalitative metoder (3. Utg.)
Bergen, Fagbokforlaget

Thomassen M, (2006) Vitenskap kunnskap og praksis : innføring I vitenskapsfilosofi for helse og sosialfag. , Oslo, Gyldendal Akademisk.

Voicu M. (2007), *Nevoi si resurse in comunitati de romi*, Bucuresti, Editura: Fundatia Soros Romania (FSR),
(Behov og ressurser i romfolk samfunn, forlag FSR, Bukarest)

Weber M. (6 opplag 2010). *Makt og byråkrati* , Gyldendal Norsk Forlag AS

Wilken Lisanne (2. Utgave 2011) *Bourdieu for begyndere*, Samfundslitteratur

Zamfir E. si Burtea V. (2012) *Prezent si perspective in cultura roma in viziunea intelectualilor, liderilor si oamenilor de succes romi*. ICCV
(Nåtid og perspektiver i romfolk kultur sett av intellektuelle, ledere og entreprenør romfolk, ICCV)

Zamfir E. si Zamfir C. (1993), *Tigani i intre ignorare si ingrijorare*, Bucuresti:Editura Alternative (*Sygøynere mellom ignorering og bekymringer*. Bukarest: Editura Alternative)

Zamfir C. si Preda M. (2002). *Rromi in Romania* .Bucuresti :Editura Expert,
(*Romfolk i Romania*, Bukarest: forlag Expert)

Zamfir C. Stanescu S. si Briciu C. (2010). *Politici de incluziune sociala in perioada de criza economica* , Bucuresti: Editura Expert
(*Sosial inkluderingspolitikk i den økonomiske krise* Bukarest: forlag Expert)

Zamfir C. (2004). *O analiza critica a tranzitiei*, Iasi :Editura Polirom
(*En kritisk analyse av overgangsperioden*, Iasi forlag Polirom,)

Zamfir E. si Zamfir C. (1995). *Politici sociale-Romania in context european*, , Bucuresti :
Editura Alternativa (*Sosial politikk- Romania i et europeisk kontekst*. Bukarest:forlag
Alternativa)

Feltarbeid i Norge-høst 2012

Intervjuguide

Intervjuer med politiske partier i Trondheim

Lokale spørsmål

1. Har de politiske partiene i Trondheim drøftet tiltak i forhold til tiggere fra Øst-Europa, slik en har sett i sentrum av byen de siste årene?
2. Hvilke tiltak har vært debattert?
3. Hvordan stiller ditt parti seg til arbeidssøkere, tilhørende romfolket?
4. I hvilken grad har det vært kontakt med tiggerne og de folkevalgte, og i hva slags former har dette foregått?
5. Er det kommet til en felles dialog med tiggerne?
6. Har noen av partiene programfestet eller vedtatt klare erklæringer?
7. Hvilke prinsipper hviler disse vedtakene på?
8. Finnes det undersøkelser om dette, og i tilfelle hvilke bygger de politiske partiene på?
9. Blir tiggerne betraktet som organiserte grupper eller som enkeltpersoner med tilfeldige forbindelse med hverandre?
10. Hva forteller tiggerne selv om hvorfor de er her?
11. Hvordan og hvor bor de mens de tigger på gata?
12. Hvilken daglig inntekt har de?
13. Hva gjør de med pengene?
14. Hvilke reaksjoner kan vi registrere når fattigdommen kommer tett og synlig på oss i norske byer?
15. Hvilke lokale tiltak finnes i Trondheim, som hjelper fattige i nød, av utenlandsk opprinnelse?
16. Hvilken plikt har lokalsamfunnet i forhold til fattige av utenlandsk opprinnelse?
17. Hva tenker kommunen å gjøre?
18. Noen politiske partier mener at tigging er organisert kriminalitet. Dette støttes av politiet, i en viss grad. Statistikk viser at 80 % av den organiserte kriminaliteten i Norge blir begått av baltiske, kriminelle grupper. Hvordan ser du på tiggingen i Trondheim?

Norske spørsmål

1. Hvilke internasjonale forpliktelser har Norge sluttet seg til, for å bekjempe fattigdom?
2. Er det grupper av fattige som lett blir stigmatisert?
3. I hvor stor grad har fattigdommen i Europa blitt mer synlig i norske byer de siste to årene?
4. Hvordan skal Norge forholde seg til romfolket og retten til å bevege seg over de nasjonale grensene i Europa?
5. Hvilke tiltak kan politiet sette inn, for å ha kontroll med utviklingen?
6. Betrakter vi dem som arbeidssøkende, kan de oppholde seg her inntil et halvt år. Hvordan skal de bo og hva skal de leve av, mens de er her?
7. Fattigdom i Europa tvinger grupper av mennesker ut på vandring. Hvor realistisk er det å se på disse menneskene som turister, som ikke angår oss?
8. Har NAV plikt til å registrere dem som arbeidssøkende?
9. På hvilke måter vil tilstedeværelsen av fattige, tiggere og romfolk fra Øst-Europa i norske byer, være konfliktskapende?
10. Sosiale problemer krever sosialpolitiske tiltak, ikke sanksjoner. Skal dette også gjelde for romfolket i Norge?
11. Å forby tigging markerer sterkt at staten ikke aksepterer fattigdom. Som konsekvens vil det ramme marginaliserte grupper. Hvordan har politikerne tenkt å løse romfolkets problemer her i Norge?
12. Restriktiv innvandringspolitikk er i strid med EU's prinsipp om fri flyt av arbeidskraft. Er det fare for at økt mobilitet av arbeidssøkende grupper kan føre til flere motsetninger, oppblomstring av fordommer og økt rasisme?
13. Vil romfolket være en spesielt utsatt gruppe her?

Europeiske spørsmål

1. Hvilke tanker gjør du deg om romfolket og deres sosiale kår i Europa?
2. Hvordan ser du på spørsmålet om rom som en felles europeisk minoritetsgruppe?
3. Hvordan har de vest-europeiske landene i EU forholdt seg til overordnede målsettinger, som politisk og sosial rettferdighet og inkludering i arbeidsliv for minoritetsgrupper, med hensyn til romfolket?
4. Hvordan er disse forholdene i de øst-europeiske landene?
5. Romfolket er utsatt for stereotype fremstillinger av seg selv. Deres marginale posisjon i samfunnet er resultat av langvarig undertrykkelse og utstøting. Hvilke forpliktelser bør Europa ha i forhold til denne gruppen?
6. Hvor stor er faren for at vi får økt segregering og etnifisering i Europa, dersom fattigdommen øker?
7. Hvordan vil romfolket komme ut i denne situasjonen?

Intervju med representanter fra Trondheim kommune

- 1) Når begynte fenomenet med tigging i byen?
- 2) Hvordan stiller Trondheim Kommune til romfolkgruppen?
- 3) Gjelder fenomenet tigging bare blant romfolkgruppen?
- 4) Er det noe felles dialog med dem? Og på hvilken måte?
- 5) Hva vet Norske myndigheter om deres situasjon i Øst-Europa? (Romania) Hvor får dere denne kunnskapen fra?
- 6) Blir tiggere betraktet som organiserte grupper/enkelte personer med tilfeldig forbindelse med hverandre?
- 7) Det har vært mange artikler i media i forhold til organisert kriminalitet og vinningskriminalitet i det siste. Hva synes dere om dette?
- 8) Hvilke lokale tiltak finnes det i Trondheim for de fattige EØS-borgerne? (bolig, jobb, økonomiske rettigheter)
- 9) På hvilken måte vil tilstedeværelsen av fattige romfolk (tiggere) fra Øst-Europa i norske byer, være konfliktskapende og føre til flere motsetninger mellom fattige/marginaliserte grupper?
- 10) Hvilke farer medfører dette?
- 11) Hvor stor er faren for at vi får økt segregering/etnifisering i Trondheim, dersom fattigdommen øker?
- 12) Hvordan vil romfolk komme ut i den situasjonen?
- 13) Ser dere på fattigdom som et strukturelt problem eller et individskapt problem?
- 14) Referansegruppeteori forklarer hvordan etniske gruppe/raser kan bli behandlet forutinntatt både i positiv/negativ retning i forhold til hverandre. Med utgangspunkt i denne teorien hvordan kan man gripe inn for å øke samarbeid?

Intervju med Romani aktivist, Robert Kwick Rydberg

- 1) Kan du fortelle litt om dine tanker og ditt engasjement i forhold til romfolk her i Trondheim? Hva med de fra Oslo?
- 2) Den situasjonen som pågår i Europa nå har skapt store politiske debatter i forskjellige land. Det har vært en stor gruppe av romfolk som er flyttet fra forskjellige øst-europeiske land (Romania, Bulgaria, Tsjekkia, Slovakia) mot Sentral- og Vest-Europa, og nå i de siste årene mot Nord-Europa. Du har sikkert lest om og fulgt utviklingen i forhold til dette. Kan du si litt mere om dette fenomenet? Og hva tror du vi kan få frem fra dette fenomenet?
- 3) Har de en sånn syndebukk rolle?
- 4) Hva synes du om den politiske utviklingen i forhold til migrasjon av romfolk? Kan du si noe om dette?
- 5) Du er en representant av for den gruppa som er her i Trondheim. Kan du si litt mer om den gruppa?
- 6) Har det vært noen felles dialog mellom dem, deg og myndighetene i forhold til gruppa og deres situasjon her i Trondheim?
- 7) Det startet spesielt med denne gruppa med den markeringa de hadde bak Domkirka i sommer. Hva skjedde? Kan du si litt om dette?
- 8) I den tida bodde romfolk på campingplassen i Malvik?
- 9) Hvordan og hvor bor de mens de tigger på gata?
- 10) Hvilke reaksjoner kan vi registrere når fattigdommen kommer tett og synlig på oss i norske byer?
- 11) Hvilke lokale tiltak finnes i Trondheim, som hjelper fattige i nød, av utenlandsk opprinnelse?
- 12) Hvilke internasjonale forpliktelser har Norge sluttet seg til, for å bekjempe fattigdom?
- 13) Er det grupper av fattige som lett blir stigmatisert?
- 14) Hvordan skal Norge forholde seg til romfolk og retten til å bevege seg over de nasjonale grensene i Europa?
- 15) Når de har kommet hit til Trondheim, har de hatt mulighet til å registrere seg som arbeidssøkende?
- 16) På hvilken måte vil tilstedeværelse av fattige og romfolk fra Øst-Europa i norske byer, være konfliktskapende?
- 17) Å forby tigging markerer sterkt at staten ikke aksepterer fattigdom. Som konsekvens vil det ramme marginaliserte grupper. Hvordan har politikerne tenkt å løse romfolkets problemer her i Norge?
- 18) Hvilke tanker gjør du deg om romfolkets og deres sosiale kår i Europa?
- 19) Hvordan har de vest-europeiske landene i EU forholdt seg til overordnede målsetninger, som politisk og sosial rettferdighet og inkludering i arbeidsliv for minoritetsgrupper, med hensyn til romfolket?
- 20) Hvilke forpliktelser burde Europa ha i forhold til denne gruppen?
- 21) Hvor stor er faren for at vi får økt segregering og etnifisering i Europa, dersom fattigdommen øker? Og hvordan vil romfolket komme ut i denne situasjonen?

Intervju med kirkens bymisjon

- 1) Kirkens bymisjon har vært engasjert i forhold til fattige romfolk fra Øst-Europa, kan du fortelle meg om hva Kirkens bymisjon i Trondheim har gjort?
- 2) Hvordan opplever Kirkens bymisjon situasjonen til romfolk fra Øst-Europa her?
- 3) Hva forteller mennesker som tigger på gaten om deres situasjon?
- 4) De er en ganske heterogen gruppe, romfolket altså. De har både eldre og yngre og kvinner. Hvilket inntrykk fikk du i forhold til deres tilknytting? Og hvordan opplever du gruppetilhørigheten blant romfolk?
- 5) Hvor bor de når de er i Trondheim?
- 6) Kan de benytte seg av kriseplasser her i sentrum, for eksempel Karl Johan Stiftelse?
- 7) Hvilken inntekt har de? Ut i fra hva de forteller, hva kan de tjene?
- 8) Hva synes du om folk sine reaksjoner her i Trondheim i forhold til romfolk?
- 9) Kan dette skape frustrasjon for romfolket og føre til etniske konflikter?
- 10) Synes du at de er en gruppe som blir lett stigmatisert og utstøtt?
- 11) Hvilken reaksjon skaper den mobile fattigdom her i Trondheim? Tror du at det også finnes andre etniske grupper som tigger på gata?
- 12) Hvor realistisk er det å se på romfolket her i Trondheim som reelle EØS-borgere som leter etter en jobb, når de lever på gata, ikke har norsk språklig kompetanse og kanskje mangler yrkeskompetanse i tillegg?
- 13) Hvorfor tror du at romfolk er en så utsatt gruppe i Europa? Hvorfor er de i den posisjonen?
- 14) Er stereotypene om romfolk sterke?
- 15) Hva slags informasjon har kirkens bymisjon om romfolk sine sosiale kår i Europa, spesielt i Romania?
- 16) Har det vært direkte kontakt med rumenske myndigheter og Kirkens bymisjon? Jeg tenker på et annet nivå enn bare romfolket som er her i Trondheim.
- 17) Synes du at denne gruppen er betraktet som en felles europeisk minoritetsgruppe, eller kun som en nasjons minoritetsgruppe?
- 18) Noen sier at romfolk er et felles europeisk ansvar og en felles europeisk minoritet. Selv om de bor i forskjellige land så har de en felles kultur, et felles språk, og felles organisering som går på tvers av landene de bor i. Hva mener du om dette?
- 19) Hvor stor fare er det for at vi får en økt segregering og etnifisering i Europa dersom fattigdommen øker? (spesielt i denne perioden med økonomiske kriser)
- 20) Hvordan tror du romfolk kan komme ut i denne situasjonen, når det blir stor økonomisk krise og sosial uro i Europa, og innstramminger i forhold til mange sosiale ordninger. Det kan sterkt påvirke deres situasjon. Hva tror du kan skje med dem?
- 21) Det har vært ganske harde tiltak i forhold til romfolk i Frankrike, Italia og Ungarn. Øst-Europa mener at de er satt til veggen, mens Vest-Europa sier at de har gitt økonomiske midler til integrering. Det er stor uenighet mellom Øst- og Vest-Europa, hvordan ser du på dette problemet?
- 22) Hva synes du om migrasjon, globalisering og minoriteter i Europa?

Intervju med politiet i Trondheim

- 1) Hvilken erfaring har dere med romgruppa i Trondheim?
- 2) Er det lov å tigge?
- 3) På hvilket grunnlag er de her?
- 4) Finnes det noen form for kriminalitet i den gruppa?
- 5) Hvilken type kunnskap har dere i forhold til deres etniske bakgrunn i Øst-Europa?
- 6) Samarbeider dere med Trondheim kommune?
- 7) Hva synes dere om romfolks situasjon?
- 8) Hva skjer hvis det kommer flere romfolk til Trondheim?
- 9) Hva slags samarbeid har dere med rumenske myndigheter? Og på hvilket nivå?
- 10) Har dere vært i dialog med gruppa?
- 11) Ser dere på gruppa som en utfordring?
- 12) Ser dere forskjell mellom rumenske og romfolk?
- 13) Er det etablert kontakter mellom vest-europeiske land angående romfolk?
- 14) I offentlig debatt har den etniske gruppa blitt assosiert med sosiale avvik, fattigdom og kriminalitet? Hva mener dere om dette?
- 15) Har det norske politiet vært forberedt på denne store migrasjonsbølgen?

Gateintervjuer

- 1) Hvem representerer du?
- 2) Hva er din mening i forhold til fenomenet «tigging», «fattigdom» og «romfolk»?
- 3) Synes du det er nok hjelp i forhold til denne minoritetsgruppen?
- 4) Hvordan har Røde Kors lokalt hjulpet dem konkret i den situasjonen de er i nå?
- 5) Har du noe kunnskap i forhold til minoritetsgrupper i Øst-Europa, og hva deres situasjon er? I så fall, hvor kommer den informasjonen fra?
- 6) Har du fulgt utviklingen i forhold til situasjonen deres i Norge, i media og i sosiale media? Hva er din mening om dette?
- 7) Hvordan opplever du folks holdning i forhold til dem?
- 8) Tror du at oppfatningen i samfunnet generelt er at fattigdom er individskapt?
- 9) Hva er din mening i forhold til hvordan myndighetene håndterer deres situasjon?
- 10) Tror du folk vet om deres status her i Norge?
- 11) Det snakkes mye om global fattigdom generelt rundt omkring i verden, også er det rike stater og fattige stater. Hva er din mening om disse to forholdene?
- 12) Hvordan tror du humanitære organisasjoner har støttet deres sak?
- 13) Synes du det er nok?
- 14) Har du noe gang vært på ferie i Øst-Europa?

Intervju med Adresseavisen, journalist Svein Inge Meland

- 1) Hva vet journalistene om Romanias situasjon i dag?
- 2) Hvor har dere fått kunnskapen om landet og minoritetsgruppen «romfolk»?
- 3) Hva synes media om romfolk i Trondheim og om deres tigging?
- 4) Vet journalister forskjellen mellom å være rom og rumensk?
- 5) Hva vet media om tiltakene som romfolk har fått?
- 6) Hvordan ser dere på fenomenet «tigging», «hjemløs» og «romfolk»?
- 7) Hvilken forpliktelse har hvert enkelt land i forhold til inkludering av romfolk?
- 8) Har dere hatt noen utveksling med rumenske media om dette tema? Hvis ikke, hvorfor?
- 9) I rumenske media finnes det forskjellige syn angående romfolk og fattigdom. Media har alltid fungert som et press mot myndighetene. Hva mener du om måten det rumenske samfunnet blir presentert på i norske massemedia, og spesielt om romproblematikken?
- 10) Hva er årsaken til at rumenere blir så negativt presentert i norske massemedia?
- 11) Den amerikansk ambassadør i EU (William Kenard) sa at Europa går gjennom en dyp menneskelig krise. Hva mener du om dette?
- 12) Hvilken sjanse har hjemløse uten noe norsk språkkunnskap, bolig eller arbeidserfaring til å få seg jobb i Norge?
- 13) Hvordan ser du på politiske løsninger på problemet, her i Norge?

Intervju med leder av oppfølging tjeneste

- 1) Hvordan ser du på fenomenet «globalisering», «fattigdom» og «etnisitet»?
- 2) Hva er Norges syn på fattigdom og hva som skjer når dette kommer på døra?
- 3) Hva er Norges syn på de mest fattige?
- 4) Hva skjer når dette kommer tett på?
- 5) Hvilke tanker har du om migrasjon av romfolk fra Øst-Europa til Vest-Europa?
- 6) Hvordan har EU-land og Norge håndtert denne situasjonen?
- 7) Hva slags politiske utfordring har Norge i forhold til fattige og deres menneskerettigheter?
- 8) Hvordan har de politiske partier i Norge forholdt seg til dette tema? Og i hvilken grad har de klart å finne løsninger? (hvis de har funnet)
- 9) Hvordan har NGO forholdt seg til dette temaet?
- 10) Er disse lokale løsninger nok til å klare å hjelpe den store romgruppen?
- 11) Gjelder prinsippet om å ikke hjelpe, men å endre strukturell urettferdighet også for romfolk?
- 12) Hvordan har Norge i praksis klart å forholde seg til dette prinsippet?
- 13) Hva kreves for at denne gruppen skal klare å komme seg ut av den marginale posisjonen de befinner seg i, i Norge?
- 14) Hvordan har norske media bidratt til fremstillingen av den etniske gruppen, romfolk?

Feltarbeid i Romania

Intervju med professor, doktor og sosiolog Vasile Burtea

- 1) Hva kan du si om romfolkets historie i Europa og Romania?
- 2) Hva slags språk snakker de?
- 3) Hva slags sosial politikk fantes det før og etter 90-tallet i forhold til romfolk?
- 4) Hva slags konsekvenser har overgangsperioden på 90-tallet hatt?
- 5) Hvordan er forholdet mellom romfolk og de offentlige myndighetene? (kirke, domstol, NGO, lokal administrasjon)
- 6) Når ble begrepet «tigani» endret til «rom», og hvorfor?
- 7) Finnes det en forvirring i forståelsen mellom begrepet «rom» og «rumensk» i Vest-Europa?
- 8) Hvordan oppfatter romfolk majoritetsbefolkningen i Romania? Og omvendt?
- 9) Hva slags kilde for inntekt har de hatt før og etter 90-tallet?
- 10) Hvor fikk romfolk gull fra før?
- 11) Har romfolket fått tilbake alt de eide etter 90-tallet?

Kommune distrikt 2, Bukarest: gruppe intervju med 2 rromfolk eksperter og 3 representanter fra Rromfolk Parti/Pro Europa

- 1) Hva kan dere si om rom-befolkningen i distrikt 2?
- 2) Hva slags sosialpolitikk finnes på lokalt nivå for integrering av romfolk?
- 3) Hva slags former av inntekt har romfolk fra distrikt 2?
- 4) Hva slags utdannings nivå har rom-befolkningen i distrikt 2?
- 5) Hvilket forhold finnes mellom romsamfunn og offentlige myndigheter? (kirka, lokal administrasjon, NGO, arbeids kontor, helse institusjoner) Er det tillit eller mistillit i forholdet mellom dem? Hva er forklaringen?
- 6) En stor del av romgruppen benytter seg av flere forskjellige sosiale ordninger. Hvordan er dette håndtert i lokal administrasjon?
- 7) Hvordan forholder romfolket seg i forhold til majoritetsbefolkningen? Opplever de å bli utsatt for marginalisering og diskriminering? Og hvis dette skjer, hva er årsaken?
- 8) Hvordan er boligforholdene for romfolk? Har de tilgang til vann, sanitære forhold og oppvarming?
- 9) I hvilket område av distrikt 2 bor romfolk? Finnes det romfolk som bor i forlatte hus, improviserte boliger, eller ikke har bolig?
- 10) Hva er situasjonen i forhold til antall personer og boligareal i rom familier?
- 11) Hva slags former for fattigdom og materiell deprivasjon eksisterer? Mangler de elementære ting i husholdningen?
- 12) Hvor mange husholdninger har ingen form for inntekt?
- 13) Hvor mange husholdninger har gjeld i forhold til husleie, strøm osv.?
- 14) Hva er skole situasjonen til romfolk-barn?
- 15) Hvor mye involverer den lokale administrasjonen seg i bekjempelse av fattigdom blant rombefolkningen i distrikt 2?
- 16) Hva kan dere si i forhold til veldig fattige romfolk, som bor i utkanten av forskjellige byer og i nærheten av søppeldynger? Er disse grupper inkludert i det nasjonale programmet?
- 17) Hva slags sosialpolitikk fantes det før og etter 90-tallet angående romfolk?
- 18) Hva er fattighedsraten og kriminalitetsraten blant romfolk?
- 19) Er romfolk identifisert som en del av det globale samfunnet eller som en særlig minoritetsgruppe?
- 20) Hva er romfolks perspektiv for å komme seg ut av marginaliseringsposisjonen de er i nå?
- 21) Hvordan har den økonomiske krisen påvirket dem? Og hvilke konsekvenser har det hatt?
- 22) Hvor mye påvirker integreringsprosessen deres tradisjonelle kultur?
- 23) Romfolk som etnisk gruppe er oppfattet i Romania som en heterogen gruppe. Hva slags sosial lagdeling finnes i romsamfunnet?
- 24) Hvor stor betydning har deres stemmer i politiske valg? Er det lett å manipulere dem? Hvorfor?
- 25) Hvor realistiske er de politiske erklæringene når det gjelder romfolks problemer?
- 26) Hvorfor finnes det store sosiale forskjeller mellom minoritetsgrupper?

Intervju med forsker sosiolog spesialist på migrasjon

- 1) Hva kan du si om romfolk fra Romania?
- 2) Finnes det enda romfolk som bor i Glina (søppeldynger)?
- 3) Hva er konsekvensene av sosialpolitikk angående romfolk?
- 4) Hvordan er situasjonen for rom-kvinner?
- 5) Hva betyr nasjonal strategi for integrering av romfolk?
- 6) Hvordan er den strategien anvendt på nasjonalt nivå?
- 7) Sosial ulikheter har økt veldig mye de siste årene. Hvilken risiko representerer dette for romfolket?
- 8) Hvor utbredt er tigging som fenomen blant romfolk i Romania?
- 9) Finnes det segregerte områder i Bukarest? Hva er forklaringen?
- 10) Hva slags etniske konflikter finnes det i Romania? Er det noen områder som er mer utsatt enn andre?
- 11) Hvor utbredt er segregeringsfenomenet?
- 12) Finnes det noen årsakssammenheng mellom etnisitet og sosial eksklusjon?
- 13) Hvilken type sosialpolitikk har EU-land når det gjelder romfolk?
- 14) Vet du noe om romfolks situasjon i Skandinavia, spesielt i Norge?
- 15) Hvilken reaksjon har den rumenske staten hatt angående kritikken som EU har hatt i forhold til integrering av romfolk?
- 16) Hva tror du er forklaringen på romfolks migrasjon mot skandinaviske land?
- 17) Er det et organisert fenomen?
- 18) Er det romfolk fra urbane eller rurale områder som migrerer mot vesten?
- 19) Globalisering skaper en demografisk ubalanse, en forsterkning av fattigdomsfenomen og en økonomisk usikkerhet som også medfører interetniske konflikter. Hva ser EU som løsning på dette?
- 20) Hvordan mener du romgruppene kommer seg fra Romania til Norge? Jeg tenker på transport og måten de organiserer reisen.
- 21) Hvilken sjanse har de til å integrere seg i det norske samfunnet, spesielt hvis vi tenker på språkkunnskap, arbeidserfaring og utdanningsnivå?
- 22) I romgruppene finnes det en del syke eldre som emigrerer. Hva mener du om det at eldre emigrerer for å søke arbeid?
- 23) I Norge lever de i prekære forhold, de har ingen sosiale rettigheter og de blir avhengig av å tjene nok penger for transport og opphold ved å tigge. Hvordan kan de løse dette problemet, når en stor mengde av pengene blir brukt for å oppholde seg i Norge (mat, klær, sparing). Hva kan deres motivasjon være?

Intervju med romfolk nasjonale departement (ANR)

- 1) Hva betyr ANR?
- 2) Når ble dette departementet etablert?
- 3) Hva slags type finansiering har deres departement?
- 4) Hva er de viktigste strategiske mål i ANR?
- 5) Hvor stor dekning har ANR?
- 6) Hva slags programmer finnes? Og hva er resultatet?
- 7) Hvem samarbeider dere med?
- 8) Hva vet dere om romfolks situasjon på lokal- og fylkesnivå? Spesielt romfolk som bor i utsatte områder.
- 9) Migrasjon som fenomen har økt. Hva tror du er årsakene og konsekvensene?
- 10) Hvilke signaler får dere fra EU- og ikke-EU-land angående tigging og migrasjon av romfolk?
- 11) Hvilken status har romfolk som minoriteten i EU, er de betraktet som en nasjonal minoritet eller en transnasjonal minoritet?
- 12) Hvordan ser majoritetsbefolkningen på romsamfunnet i Romania?
- 13) Hvordan er romfolk i EU-land integrert? Og hvilke typer samarbeid finnes det mellom forskjellige romsamfunn i Europa?
- 14) Hva slags interetniske relasjoner finnes det i Romania?
- 15) Hva slags sosiale ordninger finnes det for romfolk?
- 16) Er romfolk utsatt for kollektivt stigma i EU?
- 17) Hvordan ser dere på integrering av romfolk i Norge?
- 18) Hvordan har den økonomiske krisen påvirket romfolks situasjon? Og hvilke konsekvenser har det hatt?
- 19) Hvor mye påvirker deres tradisjonelle kultur integrering i forskjellige EU-land?
- 20) Hva slags sosial lagdeling finnes det i romsamfunn?
- 21) Er det store forskjeller i de urbane og rurale områder?
- 22) Hvor mye teller romfolks stemmer i politiske valg? Er de lette å manipulere? Hvis det skjer, hvorfor?
- 23) Hvor realistisk er politiske programmer angående romfolk?
- 24) Hvorfor finnes det så store forskjeller i sosial status mellom forskjellige etniske grupper? Hvorfor har ikke ungarske og tyske minoritetsgrupper de samme utfordringene som romfolket har?
- 25) Hvor mye involverer den lokale administrasjonen seg i bekjempelse av fattigdom?
- 26) Hvilke politiske partier har involvert seg i romproblematikken?
- 27) Hva kan du si om fattige romfolk som bor i utkanten av byen i søppeldynger? Er de inkludert i nasjonale programmer?
- 28) Hva slags sosial politikk fantes det før 90-tallet angående romfolk?
- 29) Hva er fattighedsraten, og hvor mye kriminalitet er det blant romfolk?
- 30) Det finnes store forskjeller mellom det offentlige bildet av romfolk og den reelle situasjonen. Hva er den sosiale forklaringen på dette?

Intervju med politisk redaktør (granskende journalist)

- 1) Hva kan du si om situasjonen til romfolk i Romania?
- 2) Hva er forholdet mellom romfolk og det rumenske samfunnet?
- 3) Hvilken rolle har NGO drevet av romfolk?
- 4) Hvilken reaksjon har myndighetene til romfolks migrasjon?
- 5) Hva er årsaken til masseutvandringen av romfolk mot Vest-Europa?
- 6) Hvilke tiltak ble laget for sosial inkludering av romfolk?
- 7) Hva vet du om rompartiet, (Partida rromiilor Pro Europa) og om romekspertene i lokal administrasjon?
- 8) Hva er situasjonen til romfolk i Bukarest?
- 9) Det har kommet mange saker om romklaner i Romania. Hva kan du si om dette?
- 10) Hvilken reaksjon har innenriksdepartementet i forhold til kriminalitet og romklaner?
- 11) Hvordan involverer politikere og myndigheter seg i disse situasjonene?
- 12) Finnes det etniske konflikter mellom romfolk og rumenere eller romfolk og andre minoritetsgrupper? I så fall, hva er årsaken?
- 13) Hvordan blir de løst?
- 14) Hvis du vet om Hadareni -1993? Hva var årsakene og konsekvensene på konflikten?
- 15) Hvordan forklarer du at det finnes en «konge» av Rom, en keiser av Rom, og mange andre lokale åndelige ledere av Rom?
- 16) Hva er rollen til det nasjonale departement for romfolk?
- 17) Hva er presidentens posisjon i forhold til romfolk?
- 18) Hva mener du om Elena Basescus uttalelse om romfolk?
- 19) Hva synes du om de vestlige reaksjonene på fenomenet massemigrasjon av romfolk?
- 20) Hvilken rolle skulle den rumenske ambassaden hatt, og hva har de gjort for rumenske borgere?
- 21) De vestlige politikerne sier de har gitt midler til integrering av romfolk, uten å se resultater. Hvor er disse pengene nå og hvem som bruker dem?
- 22) Hva synes du om fenomenet tigging?
- 23) Er tigging lovlig i Romania?
- 24) Hva slags aktiviteter har romfolk?
- 25) Hva er forklaringen på de store sosiale forskjeller mellom ulike romfolk, og mellom de fattige og de rike? Hvorfor finnes det slike forskjeller?
- 26) Hvor viktig er stemmegivning av romfolk i politiske kampanjer?
- 27) Hvem stemte de på?

Intervju med general sekretær i rompartiet Pro Europa

- 1) Når ble rompartiet etablert? Og hvilken hensikt har dere?
- 2) Hvilke løsninger finnes det for integrering av romfolk og bekjempelse av fattigdom blant dem?
- 3) Er romfolks stemmer relevante for majoritetskoalisjonen?
- 4) Hvor mange filialer finnes det? Og hva slags strukturer har de?
- 5) Hvordan er regjeringens politikk, angående romfolk før og etter 90-tallet?
- 6) Hvordan kan du forklare romfolks migrasjon?
- 7) Hva synes du om de internasjonale reaksjoner, (EU og Skandinavia) angående romfolks migrasjon? Hva slags type informasjon får dere fra disse landene?
- 8) Hvordan har den økonomiske krisen påvirket deres situasjon?
- 9) Hva skjedde i Hadareni i 1993?
- 10) Hvilken type informasjon har dere fra romfolk som emigrerer til Norge?
- 11) Når de kommer til Norge blir de oppfattet som EU-borgere, og det stilles krav om å forsørge seg selv, skaffe seg jobb og bolig. Mener du at deres situasjon er den samme som andre EU-borgeres, som emigrerer for å søke jobb?
- 12) Tror du at migrasjonsfenomenet har skapt rasisme og xenofobi, i forhold til romfolk?
- 13) Er europeiske reaksjoner i forhold til romfolk på et deklarativt nivå?
- 14) Hvordan mener du den rumenske staten (gjennom sine ambassader) bør reagerer på dette?
- 15) Hvordan oppfatter dere samarbeidet med den ortodokse kirken, når det gjelder romfolk?
- 16) Hva slags internasjonale samarbeid har dere med andre rompartier?
- 17) Hvorfor finnes det en oppfatning av at romfolk er diskriminert i Romania?
- 18) Romfolk i EU-land lever i leir, under veldig vanskelige forhold. Hva synes dere om dette?

Intervju med rumensk kvinne, høyutdanning: sivil økonom (distrikt 2)

- 1) Hva synes du om romfolk?
- 2) Hvorfor tror du at det er vanskelig å leve med dem?
- 3) Hva slags erfaring har du hatt med romfolk i ditt daglige liv?
- 4) Hvorfor tror du de emigrerer?
- 5) Hva vet du om rompartier, deres organisasjoner (NGO), nasjonale departementer for romfolk og romfolkekspertes?
- 6) Finnes det noe forskjell mellom romfolk som bor i urbane og rurale områder?
- 7) Hva slags jobbmuligheter har de?
- 8) Hvordan ser du på vestens reaksjon i forhold til romfolk?
- 9) Hva tror du må gjøres for at romfolk skal inkluderes?
- 10) Har du romfolk som naboer?

Intervju med selvstendig næringsdrivende, alder 53 (distrikt 2)

- 1) Hva synes du om romfolk?
- 2) Hvorfor tror du det er vanskelig å leve sammen med dem?
- 3) Hva slags erfaring har du hatt med romfolk i ditt daglige liv?
- 4) Hvorfor tror du at de emigrerer?
- 5) Hva synes du om rompartier, NGO, ANR og romfolkeksperter?
- 6) Er det forskjell på romfolk som bor i urbane og rurale områder?
- 7) Hva slags jobbmuligheter har de?
- 8) Hva synes du om vestens reaksjon angående romfolk?
- 9) Hva tror du må gjøres for at romfolk skal inkluderes?

Intervju med leder av Høyre i Bukarest

- 1) Hva kan du si om høyres sosialpolitikk, angående utsatte og marginaliserte grupper?
- 2) Hvordan ser du på statens intervensjon i fordeling av velferdsgoder? Hva legitimerer denne intervensjonen?
- 3) Hva har strukturen til den sosiale politikk vært i Romania i de siste årene?
- 4) Hva slags sosialpolitikk finnes det i forhold til romgruppen?
- 5) Hva slags programmer har regjeringen laget for bekjempelse av fattigdom? Og hvilke resultater har dette hatt?
- 6) Er romgruppen sett på som en underklasse i EU?
- 7) Hva er årsaken til at den sosiale gruppen skaper så stor bekymring i internasjonal sammenheng?
- 8) Hva mener du er årsaken til marginaliseringsfenomenet?